

Vlastivěda Hlinska

Bošov
Mířetice
Mířetice
Havlovice
Krupín
Sviňov
Dubova
Kvasín
Dachov
Vrbětice
Dřevčice
Čekov
Tisovec
Ráň
Rohozná
Včeláky
Sráteč
Mrákotín
Bystřice
Dolní Babákov
Holetín
Raná
Pokřikov
Trhová Kamenice
Trhová Kamenice
Petrkov 1. díl
Petrkov 3. díl
Zubří
Horní Babákov
Horní Holetín
Raná
Svobodné Hamry
Smi
Mladkovy kopce
Vojtěchov
Svatý Mikuláš
Rváčov
Čertovína
Oldřich
Dřevčice
Dřevčice
Veselý kopec
Kladno
Kladno
Všerádov
Milesimov
Stan
Kouty
Blatno
Dědová
Dědová
Krouna
Krouna
Hlinsko
Chlum
Jeníkov
Lhoty
Vortová
Vortová

Kolektiv autorů

Úvod

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou Vlastivěda Hlinecka pro školy i širokou veřejnost, kterou vydává Místní akční skupina Hlinecko (MAS Hlinecko). Jejím cílem je nabídnout vám stručný pohled do přírodního, historického, hospodářského a společenského vývoje naší oblasti tak, abyste lépe poznali místo, kde žijete. Věříme, že vám přinese řadu zajímavých a možná méně známých informací.

Místní akční skupina Hlinecko sdružuje obce, které se dobrovolně přihlásily k území Hlinecka. Většina těchto obcí patří pod správu obce s rozšířenou působností (ORP), kterou je město Hlinsko. Městu Hlinsku je věnována ve všech kapitolách této publikace velká pozornost, neboť bylo a stále je významným centrem, jehož historie i současné dění měly a mají vliv na okolní obce a jejich obyvatele.

Obce Kameničky, Svratouch, Studnice, Otradov a Hamry patří také k ORP Hlinsko, ale nejsou členy MAS Hlinecko, a proto nejsou zahrnuty podrobněji do Čítanky vlastivědy Hlinecka. Pokud se o nich zmíníme, tak ve vazbě na historii či jinou důležitou souvislost. Naopak k území Hlinecka se přihlásila obec Mrákotín, která již spadá do ORP Chrudim.

V mapě jsou využívány oficiální názvy vrcholů, vodních toků nebo rybníků, ale v textu publikace často najdete záměrně i jejich místní pojmenování. To proto, že například jednomu potoku se říká různě podle obce, kterou zrovna protéká. V knize můžete také objevit jiné hodnoty nadmořské výšky některých vrcholů, než jste zvyklí. To je z důvodu změny způsobu jejího aktuálního měření.

Obsah

ÚVOD	3	NAPOLEONSKÉ A PRUSKO RAKOUSKÉ VÁLKY	44
Obsah	5–7	PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	45–48
1 POLOHA A POPIS REGIONU	9–11	DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	48–52
2 PŘÍRODNÍ POMĚRY		OD POVÁLEČNÉHO OBDOBÍ DO SOUČASNOSTI	52–55
GEOLOGIE	13–19	5 SPOLEČENSKÉ A HOSPODÁŘSKÉ POMĚRY	57–89
Geopark Železné hory	15–16	OBYVATELSTVO	59
Horopisné členění	16	NÁBOŽENSTVÍ	59–64
Železné hory	17	VEŘEJNÁ SPRÁVA	65–68
Sečská vrchovina	17	ŠKOLSTVÍ	69–70
Žďárské vrchy	18–19	ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍ SLUŽBY	70–71
PALEONTOLOGIE	20	DOPRAVA	72–74
TĚŽBA NEROSTNÝCH SUROVIN	20–21	TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA	74–76
PŮDY	22	Elektrifikace	74
PODNEBÍ	23	Zdroje pitné vody a kanalizace	75–76
VODSTVO	24–31	ZEMĚDĚLSTVÍ A LESNICTVÍ	76–78
Chrudimka	25–26	PRŮMYSL	78–86
Hamerská nádrž	26–27	Těžba a zpracování rud a kamenoprůmysl	78–79
Rybníky	28–30	Řemeslná a průmyslová výroba	80
- <i>Ratajské rybníky</i>	28	Hrnčířství	80
- <i>Rybníky v Trbové Kamenici</i>	29	Textilní průmysl a kožešnictví	80–83
- <i>Havlovické rybníky</i>	30	Potravinářství	83
Zatopené lomy	30	Mlynářství	84
Studánky	31	Strojírenský a elektrotechnický průmysl	84
3 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ REGIONU	33–39	Pilníkářství	85
CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ CELKY A LOKALITY ...	35–37	Další výrobní odvětví a řemesla	85–86
- <i>CHKO Žďárské vrchy</i>	35–36	SLUŽBY	86–89
- <i>CHKO Železné hory</i>	36–37	Bankovníctví	86
PAMÁTNÉ STROMY	37–39	Pošta a přenos informací mezi obyvateli	87–89
4 KAPITOLY Z DĚJIN	41–55		
POČÁTKY OSÍDLENÍ	41–42		
RYCHMURSKÉ PANSTVÍ	42–43		
HUSITSTVÍ	43		
TŘICETILETÁ VÁLKA	44		

6 SPOLKOVÝ ŽIVOT, SPORT

A KULTURA 91–101

Spolky, spolek Muzea okresu hlineckého	91–92
Hasiči	92–93
Divadelnictví	93–94
Sokol, Orel, Junák, Dělnická tělovýchovná jednota	94–96
TJ Spartak Hlinsko	96
???????

7 LIDOVÉ TRADICE

A ARCHITEKTURA 103–111

Masopust	103–104
Velikonoční svátky	105
Vánoce	105
Muzeum v přírodě Vysočina	106–111

8 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI 113–121

Karel Adámek	113
Josef Homolka	114
Kristián Petrlík	115
Antonín Beneš	115
Karel Beneš	115
Bohumil Adámek	115
Karel Václav Rais	116
Ferdinand Pantůček	116
Emil Sekera	116
Čeněk Ježdík	116–117
František Kaván	117
Karel Václav Adámek	118
Jan Sadílek	118
Bedřich Voldán	118
Karel Lidický	118
Stanislav Zedníček	119
František Šmahel	119
Drahomír Josef Růžicka	119

Josef Šolín	119
František Hrnčíř	119
Jaroslav Šmídra	119
Jan Nevole	119
Karel Klaus	119
Gustav Macoun	120
Luděk Štěpán	120
Václav Skála	120
František Veselský	120
Antonín Slavíček	120

9 PŘEHLED A STRUČNÁ

CHARAKTERISTIKA OBCÍ 123–222

Obec Dědová	123–124
-------------------	---------

MĚSTO HLINSKO 125–148

Blatno	142–143
Čertovina	144
Chlum	145–146
Kouty	146–147
Srní	148

HOLETÍN (Dolní Holetín, Horní Holetín, Horní Babákov) 149–150

JENÍKOV 151–152

KLADNO 153–155

KROUNA 156–163z162

Čachnov a Ruda	159
Františky	160
Oldříš	161
Rychnov	162

MIŘETICE 163–170

Bošov	164–165
-------------	---------

Čekov	165	VOJTĚCHOV	205–208
Dachov	166	Pláňavy	208
Dubová	167	VORTOVÁ	209–211
Havlovice	167	Lhoty	211
Krupín	168	VŠERADOV	212–214
Ležáky	169–170	Milesimov	214
Švihov	170	Jasně pole	214
MRÁKOTÍN	171–174	VYSOČINA	214–222
Ofenda	174	Dřevíkov	215–217
POKŘIKOV	175–177	Veselý Kopec	217
RANÁ	178–183	Jančour	218
Medkovy Kopce	182	Možděnice	218–219
Oldřetice	183	Rváčov	219–220
TISOVEC	184–187	Petrkov 1. díl	220
Kvasín	186	Svatý Mikuláš	221
Vrbětice	187	Svobodné Hamry	221–222
Otáňka	187		
TRHOVÁ KAMENICE	188–195		
Hluboká	192		
Kameničky	192		
Petrkov 3. díl	193		
Polom	193		
Rohozná	194		
Zubří	195		
VČELÁKOV	196–201		
Bystřice	198		
Dolní Babákov	199		
Hůrka, Vyhnánov a Střítež	200		
Příkrakov	201		
VÍTANOV	202–204		
Stan	204		

I Poloha a popis regionu

Hlinecko leží v nejjižnější části chrudimského okresu, v jihozápadní části Pardubického kraje. Jihozápadní hranice regionu sousedí s krajem Vysočina. Jak již sám název napovídá, největším sídlem regionu je město Hlinsko, které vykonává pro okolní obce veřejnou správu a je úřadem III. stupně (takzvanou obcí s rozšířenou působností).

Pro obyvatele zajišťují pracovníci města samosprávu i státní správu. Hlinecko funguje jako spádová obec pro okolní obce a městyse a po Chrudimi je druhým největším městem chrudimského okresu. Území Místní akční skupiny Hlinecko tvoří celkem 18 obcí – město Hlinsko, městyse Trhová Kamenice a Včelákov a obce Dědová, Holetín, Jeníkov, Kladno, Krouna, Mrákotín, Mířetice, Pokřikov, Raná, Tisovec, Vítanov, Vojtěchov, Vortová, Všeradov a Vysočina.

Hlinecko se rozkládá na rozhraní dvou chráněných krajinných oblastí, a to CHKO Železné hory a CHKO Žďárské vrchy v průměrné nadmořské výšce 550 metrů nad mořem. Z hlediska vývoje zemského povrchu (geomorfologie) patří území Hlinecka svou typickou kopcovitou a vlněnou krajinou k Českomoravské vrchovině. Nejvýznamnějším tokem je řeka Chrudimka (dříve nazývaná Kamenice), jejíž voda teče až do Severního moře.

Celá oblast Hlinecka se pyšní krásnou krajinou, ve které se střídají lesnaté porosty, květnaté louky, pastviny, pole a lidská sídla, mnohdy ještě s tradičními roubenými chalupami. Často můžeme vidět staré aleje podél cest, poskytující stín kolemjdoucím. Na mnoha místech vystupují ze země skalní útvary, jež dříve bývaly zdrojem kamene pro stavbu domů a silnic. Po jeho vytěžení docházelo k postupnému zatopení lomů, takže na Hlinecku najdeme větší či menší lomy s průzračně čistou vodou.

POLOHA MAS HLINECKO V ČR

Obr. 1 Poloha MAS Hlinecko v ČR

Obr. 2 *Obce MAS Hlinecko v okrese Chrudim (MAS Hlinecko)*

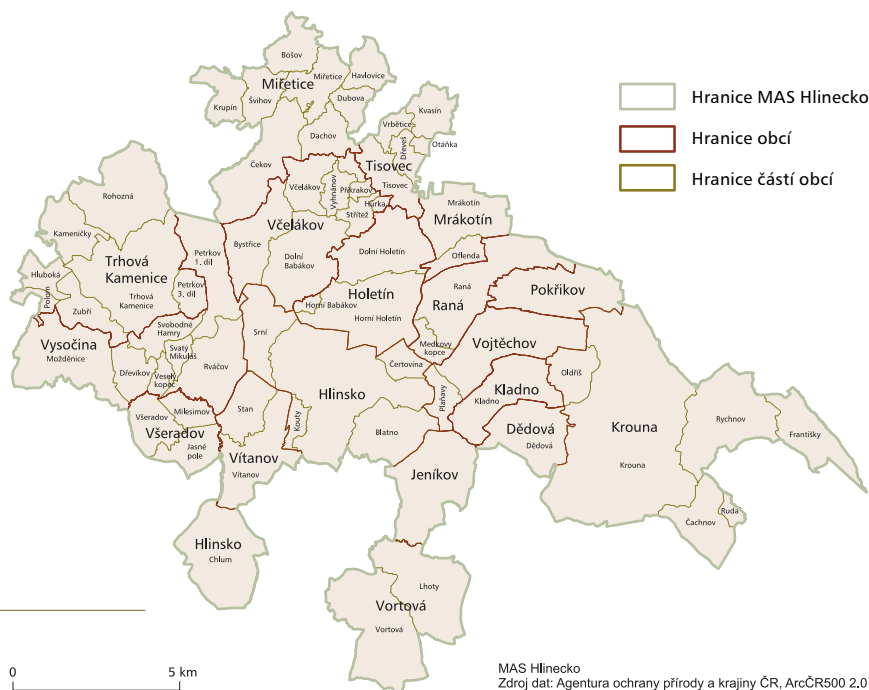
OBCE MAS HLINECKO V OKRESE CHRUDIM

K jednotlivým obcím patří i jejich místní části (menší místní části také nazýváme osady). Těch je na našem území celkem 71. Jsou to ucelené, mnohdy i samostatné části obcí oddělené od centrální obce. Jsou často totožné s katastrálním územím a tvoří souvislou plochu budov a okolních pozemků. Mají vlastní řadu čísel popisných nebo evidenčních.

ČÁSTI OBCÍ NA ÚZEMÍ MAS HLINECKO

Vzhledem k tomu, že v knize používáme v textu přímo i názvy jednotlivých osad nebo místních částí, pro přehlednost uvádíme i mapu všech místních částí MAS Hlinecko.

Obr. 3 *Místní části a osady obcí MAS Hlinecko (MAS Hlinecko)*

MAS Hlinecko
Zdroj dat: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, ArcCR500 2.0

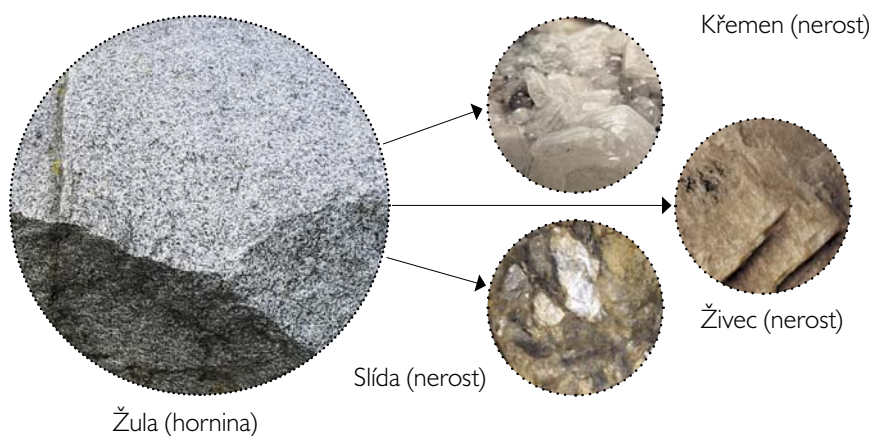

2 Přírodní poměry

GEOLOGIE

Geologie je věda o Zemi. Zkoumá její složení, stavbu a historický vývoj. Z geologického hlediska patří Hlinecko k nejpestřejším oblastem České republiky. V průběhu milionů let se tu nacházela jak souš, tak i dno moře. Celou zemskou kůru (vrchní vrstvu planety Země) tvoří horniny. Horniny jsou základní složkou naší planety. Tvoří je většinou shluky několika minerálů (nerostů). Například žula jako hornina je tvořena třemi nerosty, a to křemenem, živcem a slídou. Najdeme ji na Hlinecku na mnoha místech.

Obr. 4 Složení žuly
(MAS Hlinecko)

Geologicky nejstarší oblast leží v jihovýchodní části Hlinecka a její vznik spadá do starohor. Region je z geologického hlediska velmi stálý a nehrozí zde žádná zemětřesení. V oblasti okolo vrcholu Pešava (Jeníkov), v Dědové, Srní, Vortové a rozsáhlejší oblasti mezi Holetínem a Vojtěchovem se vyskytují menší ložiska uranových rud a dalších radioaktivních prvků v podloží. Jedná se o radioaktivní draslík, uran a thorium. V těchto místech se objevuje zvýšené riziko uvolňování radonu podél zlomů a puklin. Zajímavou lokalitou je také oblast mezi Horním Babákovem a Srním, kde byly zjištěny rudy cínu a wolframu.

Prahory	období před 4,6–2,5 miliardami let
Starohory	období před 2,5 miliardami let – 570 miliony let
Prvohory	období před 570–250 miliony let, útvary kambrium, ordovik, silur, devon, karbon, perm
Druhohory	období před 250–65 miliony let, útvary trias, jura, křída
Třetihory	období před 65–1,8 miliony let, útvary paleogén, neogén
Čtvrtohory	období před 1,8 miliony let – současnost, oddělení pleistocén, holocén

Tab. 1 Časová období stáří hornin
od nejstarších po nejmladší

Na Hlinecku najdeme tři základní skupiny hornin. Jsou to:

Vyvřelé horniny krystalizují ze žhavé a roztavené hmoty, která je pod zemským povrchem a které se říká magma. Pokud magma utuhne ještě pod zemským povrchem, vznikají z něj hlubinné horniny. Na našem území je charakteristickou vyvřelou horninou hlinecká žula.

Ve východní části Železných hor o ploše skoro 200 km² se zhruba před 200 až 250 miliony let postupně na povrch dostalo hlubinné těleso žuly, šedé jemnozrné horniny. Najdeme ji v lomech u Skutče, Trhové Kamenice a v Srní u Hlinska. V některých lomech se už žula netěží a jsou zatopeny, ale hlinecká žula se například stále těží v Matulově lomu v Srní u Hlinska.

Obr. 5 Žulový blok z těžby v Matulově lomu (MAS Hlinecko)

Usazené horniny vznikají zvětráváním hornin a jejich následným usazováním. Tyto horniny na Hlinecku najdeme v menší míře. Často se jedná o říční usazeniny – písky, písčité štěrky a štěrky. Z dalších jmenujme břidlice, opuky, jíly, cihlářské a hrncířské hlíny.

Přeměněné horniny vznikají přeměnou vyvřelých a usazených hornin. Mají v našem regionu silné zastoupení. Na Hlinecku najdeme ruly, fylity, svory a amfibolity.

Na konci starohor, tedy před 750–350 miliony let, vzniklo jádro Žďárských vrchů s nejvyšším vrcholem Devět skal 836,7 m n. m. Byl to vlastně ostrov v pramoři s vysokými horami v době vrásnění, které probíhalo na naší zemi v prvohorách. Když se tato klenba vytvářela, vysoký tlak a teplota způsobily přeměnu původních vyvřelých hornin. Z usazenin obsahujících křemen, živce a slídy vznikly horniny, které nazýváme rulami. Ruly poznáme snadno, protože se skládají z mnoha zprohýbaných a zvrásněných vrstev. Pěkně se štípou a vytvářejí lesklé hladké plošky. Na rulách dobře vidíme, jaké obrovské síly působily pod zemským povrchem a postupně přetvářely celou krajinu.

Obr. 6–7 Ložiska břidlice nad obcí Raná (MAS Hlinecko)

Z hlediska geologie leží nejpestřejší území mezi Ždírcem nad Doubravou a Mrákotínem. V tomto prostoru vznikla podél mnoha zlomů příkopová propadlina vyplněná usazeninami prvohorního moře. V nich se vzácně vyskytují pozůstatky života – zkameněliny graptolitů, živočichů, svým tvarem připomínající rovné nebo v různých fázích zahnuté hřebínky, tvořené převážně uhlíkem. Ten je pozůstatkem po živých organismech, které dávají horninám tmavou až černou barvu.

Obr. 8 Pararula – rula vzniklá přeměnou z usazených hornin, ze sbírky nerostů ŽŠ Resslera. (MAS Hlinecko)

Obr. 9 Ortorula – rula vzniklá přeměnou z vyvěřelých hornin, ze sbírky nerostů ŽŠ Resslera. (MAS Hlinecko)

Geopark Železné hory

Geopark (geologicky cenné území) vznikl poměrně nedávno, a to v roce 2012, na ploše 777,5 km² díky unikátnímu a velmi pestrému geologickému podloží. Má za cíl seznámit návštěvníky s geologickými zajímavostmi, historií těžby, využitím nerostných surovin, ale i ostatními památkami oblasti. Do geoparku zasahuje území většiny obcí MAS Hlinecko.

GEOPARK ŽELEZNÉ HORY NA ÚZEMÍ MAS HLINECKO

Obr. 10 Geopark Železné hory
(MAS Hlinecko)

Tab. 2 Geomorfologické
členění území

Horopisné členění

Geomorfologicky patří Hlinecko do Českomoravské vrchoviny a dále do dvou celků. Severní část regionu zaujímají Železné hory a jejich část Sečská vrchovina, jižní a jihovýchodní část patří k Hornosvratecké vrchovině a její části Žďárské vrchy. Často toto členění nesprávně zaměňujeme s názvy chráněných krajinných oblastí stejných názvů – CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné hory.

Provincie	Soustava	Podsoustava	Celek	Podcelek	Okrsek
Česká vysočina	Česko-moravská	Českomoravská vrchovina	Železné hory	Sečská vrchovina	Kameničská vrchovina Skutečská pahorkatina Stružinecká pahorkatina Podhradská kotlina
			Hornosvratecká vrchovina	Žďárské vrchy	Devítiskalská vrchovina Milovská kotlina Borovský les Pohledeckoskalská vrchovina

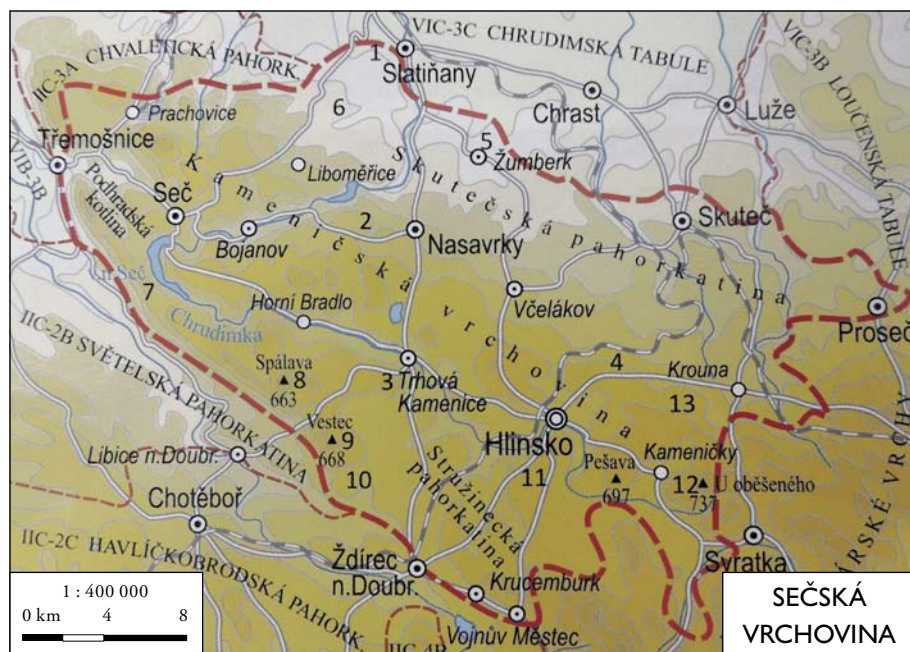
Železné hory

Vytvářejí trojúhelník mezi Ždírcem nad Doubravou a Skutčí a místem poblíž Labe u Přelouče. Jako několikapatrový dort se Železné hory zvedají mezi Chotěboří a Ronovem nad Doubravou a naopak se propadají do usazenin bývalého třetihorního moře směrem k Chrudimi. K nejvyšším vrcholům Železných hor patří návrší Pešava (697 m n. m.) nad Jeníkovem u Hlinska, kopec Vestec (668 m n. m.) a také vrch nazývaný U Oběšeného (737 m n. m.)

Sečská vrchovina

Tvoří jádro celku Železných hor a je geologicky jedním z nejrozmanitějších území v České republice. Jedná se o protáhlý hřeben, mírně klesající od Hlinska k Nasavrkům a Třemošnici. Cestu územím si proráží řeka Chrudimka, která má místy až kaňonovitý charakter a původní, člověkem jen málo pozměněné koryto.

Mezi lokality poskytující daleký výhled patří Přední Hradiště nad Hlinskem, Medkovy Kopce, či návrší nad Dědovou. Na některých vrcholech jsou postaveny i rozhledny – například na Zubří v Trhové Kamenici (615 m n. m.) nebo u Vojtěchova (589,9 m n. m.)

Obr. 11 Sečská vrchovina
(Jaromír Demek)

Zajímavostí Žďárských vrchů je výskyt prohlubní na vrcholech skal, kterým se říká pernice nebo perničky. Traduje se, že to historicky byly obětní nádoby nebo se v nich mělo mlít obilí, zvláště v době švédských válek. V některých historických publikacích se dočteme, že tyto jámy na vrcholcích vysokých skal okolo historických cest byly údajně využity jako místa, kde se zakládaly signalizační ohně. Ty upozorňovaly okolí na blížící se nebezpečí, ve dne kouřem a v noci ohněm. Tyto praktiky se údajně používaly už od dob Keltů.

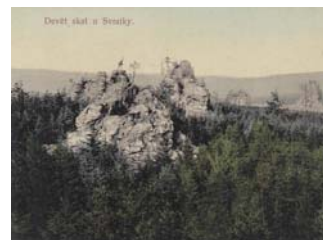
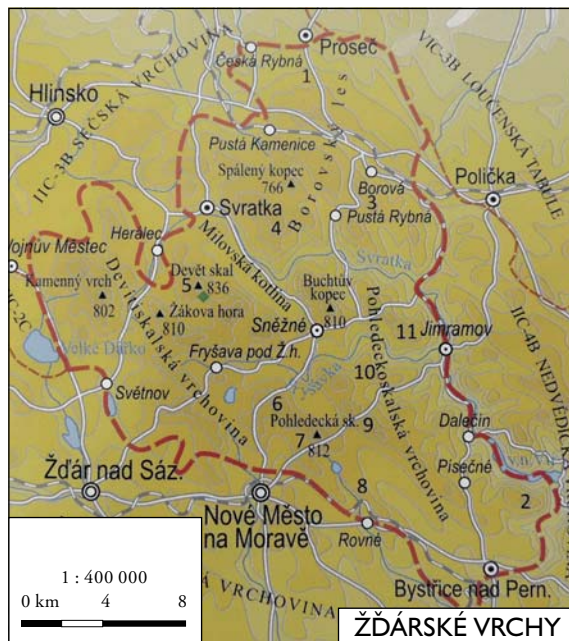
Průzkumu perniček a archeologickým nálezům se věnoval na přelomu 19. a 20. století Karel Václav Adámek (syn pro region velmi významného starosty hlineckého okresu Karla Adámka). Přikláněl se k názoru, že se jedná o výtvar přírodní a ne o zásah lidskou rukou. Pečlivě proměřil a popsal starý monogram na dně jedné z těchto mís na vrcholu Velkých Perniček nad Českými Křižánkami (monogram vidíme na obrázku).

Vznik takových skalních mís je jednoduchý. V místě, kde zůstala na vrcholu pecka tmavé šupinkovité slídy, docházelo k velkému ohřívání, rozpínání a praskání. Spolu s vodou zmrzlou na led, který vše potrhával, byly šupinky odneseny. A výsledek dnes můžeme obdivovat i na vrcholu Devíti skal ve výšce 836,7 m n. m.

Obr. 14–15 Velké Perničky (Václav Hospodář)

Žďárské vrchy

Pro území Žďárských vrchů jsou charakteristické vrchoviny a pahorkatiny s pozvolnými svahy a zaoblenými vrcholy, mezi nimiž se klikatí mělká a široká údolí. Typické jsou tvary skal vzniklé mrazovým zvětráváním jako například skalní hradby, samostatně stojící skály zvané tor a skalní mísy, zde známé jako perničky. Nejvyšším vrcholem je Devět skal (836,7 m n. m.), který tvoří skutečně skupina devíti skal. Často navštěvované horolezci jsou i Čtyři palice, Bílá skála nebo Drátenická skála. Tyto vrcholy ale neleží na území MAS Hlinecko.

Obr. 12 Historická pohlednice z Devíti skal (Muzeum Hlinsko)

Obr. 13 Žďárské vrchy (Jaromír Demek)

Významnými body ležícími přímo na území MAS Hlinecka jsou vrch Pešava (697 m n. m.) nedaleko Jeníkova, kde je dnes umístěn vysílač telefonního operátora a dále vrch Velké Paseky (709 m n.m.) na Františkách, který je zároveň významným trigonometrickým bodem s názvem Paseky. Na tomto místě kdysi stávala dřevěná měřičská věž, která připomínala rozhlednu.

Trigonometrický bod je pevné místo, které má přesně zaměřenou polohu a výšku a slouží prostřednictvím celé sítě takovýchto bodů k zaměřování a mapování krajiny i lidských sídel, zjišťování pohybu zemské kůry, k obranným a vědeckým účelům. V roce 1864 byl trigonometrický bod Paseky součástí tzv. Středoevropského stupňového měření pro určení délky zemského poledníku.

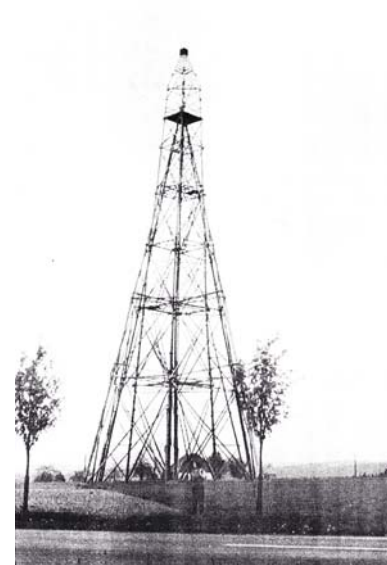
Obr. 16 Stabilizační značka trigonometrického bodu Paseky na Františkách (MAS Hlinecko)

Obr. 17 Triangulační bod a věž operátora, Jeníkov – Pešava. (MAS Hlinecko)

V tomto období byl zde také umístěn kámen, do kterého byl vytesán nápis C.R.OPER.ASTR.TRIG.PROMENS.GRAD.MED.EUROP.1864. Ve volném překladu to znamená Císařsko-královské astronomicko-trigonometrické operace pro Středoevropské stupňové měření 1864. Od roku 1942 je na místě nahrazen kámen novou stabilizační značkou. Tento bod je pro Českou republiku významný, neboť se stal součástí základny kosmické triangulace (metody určování poloh zemského povrchu v okolí Země).

Aby byl trigonometrický bod snadno zaměřitelný na několik desítek kilometrů, budovala se okolo něho dřevěná stavba (pyramida), do které byl vestavěn sloup pro měření. Tyto konstrukce musely být velmi stabilní, aby odolaly i nepříznivému počasí a nesměly se dotýkat, aby měření bylo přesné.

Obr. 18 Historické foto dřevěné měřičské pyramidy z roku 1968 (Pavel Ondra)

PALEONTOLOGIE

Je věda, která studuje vývoj života na Zemi, pravěkých rostlin a živočichů na základě zkamenělin. Hlinecko má však zkamenělých nálezů jen velmi málo. Významnější jsou pouze nálezy zkamenělin malých mořských živočichů poblíž vrcholu Medkovy Kopce a v lomu u kladenské zatačky, které jsou důkazem toho, že na tomto místě kdysi bylo moře.

TĚŽBA NEROSTNÝCH SUROVIN

Hlinecko je bohaté na ložiska stavebního kamene, zejména hlineckou žulu. Ta se již přes sto let těží v Matulových lomech u Hlinska. Staré a zatopené žulové lomy můžeme najít také u Horního Babákova, Dolního Holetína, Srní, Trhové Kamenice a u Miřetic.

Obr. 19 Hlinecký žulový lom Matula (MAS Hlinecko)

Obr. 20 Zpracování hlinecké žuly v lomu Matula (MAS Hlinecko)

Obr. 21 Ve stěnovém lomu obce Kladno se těžily břidlice využívané například jako střešní krytina. (Marian Solčanský)

Obr. 22 Břidlicová střeška na kostele sv. Mikuláše v obci Vysočina (MAS Hlinecko)

Do poloviny 20. století se v Hlinsku získávala cihlářská hlína, a to v místní části Blatno nebo v areálu bývalé Elektro-Pragy, kde byla také cihelna. Sám název města Hlinska napovídá, že právě hlína byla v minulosti důležitou a dostupnou surovinou. Velká ložiska kvalitní hrncířské hlíny se nacházela i v centru města a byla důvodem rozšíření hrncířského řemesla, jehož počátky spadají do 15. století a končí rokem 1870.

Z hlediska těžby je významný i Včelákov, kde se těžila železná ruda a poté i hlouběji uložené stříbro. Význam hornictví v této lokalitě podtrhuje i dochovaná pověst o včelákovských dolech. Na celém území Hlinecka najdeme pozůstatky po těžbě méně kvalitní železné rudy – limonitu. Ta byla v minulosti těžená Kelti, kteří tak získávali železo na výrobu různých nástrojů a zbraní.

Obr. 23 Limonit ze sbírky ZŠ Ležáků
(MAS Hlinecko)

Spíše raritou je výskyt zlata v úzkém pruhu mezi Chlumem a Krucemburkem a také mezi Kladnem a Dědovou.

Obr. 24 Osm metrů dlouhou štolu po těžbě železných rud najdeme nedaleko Kladna v místě staré kladenské zatáčky, dnes je již z větší části zasypaná.
(Marian Solčanský)

Obr. 25 Kamenný vrch – zatopený žulový lom západně od osady Petrkov. Z šedé až černé žuly se vyráběly obklady, obrubníky nebo dlažba.
(Marian Solčanský)

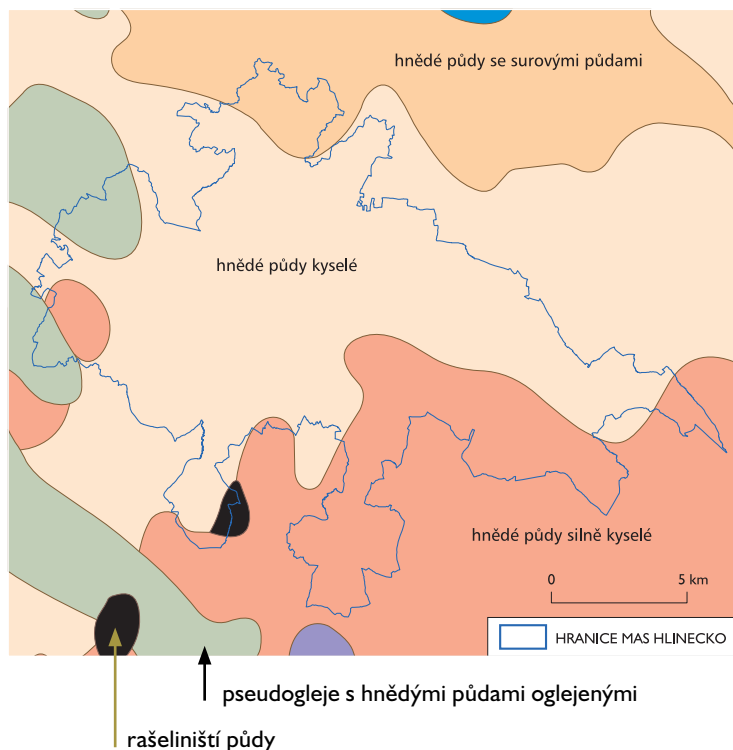

Obr. 26 Půda je cennou surovinou – 10 cm půdy se vytváří 100–150 let. (MAS Hlinecko)

PŮDY

Půda je největším bohatstvím lidstva a základním výrobním prostředkem zemědělců. Nejdůležitější vlastností půdy je její úrodnost. Jedná se o schopnost půdy poskytovat rostlinám dostatek živin, půdní vody a vzduchu. Úrodnost je dána též množstvím humusu, což jsou odumřelé organické látky. Půdy tvoří nejsvrchnější část zemské kůry. V našich zeměpisných podmínkách vzniká velice pomalu, proto bychom si jí měli vážit. Podle množství písku, jílu a kamene rozlišujeme různé půdní druhy – jedná se o půdy písčité (lehké), jílovité (těžké) a hlinité (středně těžké). Na Hlinecku se vyskytují převážně středně těžké půdy vhodné pro zemědělskou činnost. Slouží hlavně jako orná půda, pastviny a louky. Velké plochy se využívají v lesním hospodářství.

PŮDNÍ TYPY NA ÚZEMÍ MAS HLINECKO

Obr. 27 Půdní typy na území MAS Hlinecko (MAS Hlinecko)

Půdu může člověk obděláváním nebo hnojením zúrodnit, ale určitou činností, například zástavbou nebo znečištěním chemikáliemi, i zničit. Na mnoha místech regionu bylo ve druhé polovině 20. století provedeno odvodnění (meliorace půdy pomocí drenážních trubek) a došlo také ke spojování poliček ve velké lány, které se snadněji obdělávají. Tímto způsobem se sice získávala nová zemědělská půda, ale bylo tím navždy ztraceno mnoho mokřadů a remízků s chráněnými druhy rostlin i živočichů. Byly tím narušeny i přirozené podmínky, které zadržovaly v krajině vodu. S nástupem horkých a málo deštivých let pociťujeme následky těchto zásahů čím dál více. Vody v krajině ubývá.

Převažujícím půdním typem nejen v našem regionu jsou hnědé lesní půdy, velmi vhodné pro zemědělskou činnost. Zamokřené rašelinné půdy jsou typické pro podmáčené oblasti podél toku Chrudimky a najdeme je též v okolí rybníků. Zamokřené půdy se díky špatné propustnosti hůře obdělávají.

PODNEBÍ

V České republice se vyskytuje mírné podnebí, přechodné mezi kontinentálním a oceánským typem. Charakteristické je střídání čtyř ročních období. Dlouhodobý teplotní průměr pro území České republiky činí 7,4° C. Dlouhodobá průměrná teplota Hlinecka se pohybuje v rozmezí 6,4–6,6°C. Nejnižší teplota –37°C byla na Hlinecku naměřena 11. února 1929.

V České republice ročně naprší v průměru 666 mm vody na metr čtvereční. Na Hlinecku se toto číslo pohybuje mezi 651–720 mm. Znamená to, že na metr čtvereční u nás spadne během roku 651–720 litrů vody. Vlhkost vzduchu dosahuje téměř 80 %, což je asi o 20 % více než ve velkých městech. Hlinecko také patří mezi oblasti s vysokým ročním průměrem slunečního svitu.

Česká republika byla rozdělena na jednotlivé klimatické oblasti. Hlinecko spadá do dvou oblastí, mírně teplé a chladné oblasti. Hranice mezi nimi prochází přímo městem Hlinskem. Na severu, severozápadě a severovýchodě Hlinecka se vyskytuje mírně teplá oblast s delším létem a mírnější zimou. Patří sem níže položené oblasti Holetína, Rané, Vojtěchova, Pokřikova, Mrákotína, Tisovce, Včelákova, Všeradova, Vysočiny a Trhové Kamenice. Nejteplejší a nejpříjemnější klima má obec Miřetice, což je dáno nejnižší nadmořskou výškou. Chladná oblast jižní a jihovýchodní části Hlinecka, jejíž hranici tvoří zhruba státní silnice Hlinsko-Polička, má o poznání drsnější charakter projevující se mírně chladnějším létem a delší zimou se sněhovou pokrývkou. Do této klimatické oblasti patří Hlinsko, Vítanov, Chlum, Jeníkov, Vortová, Kladno, Raná (část Medkovy Kopce), Vojtěchov (část Pláňavy), Dědová a Krouna.

Obr. 28 Odstraňování závějí roku 1942
(Jiří Zeman)

Na Hlinecku jsou nejchladnějšími měsíci leden a únor, nejteplejšími červenec a srpen. Během roku se zpravidla opakují čtyři teplotní zvraty. V první polovině května se projevují zmrzlí mužové (Pankrác, Servác, Bonifác), což je vpád arktického vzduchu na naše území. Od června až do počátku července zesiluje oceánské proudění, které pravidelně přináší srážky a mírné ochlazení. Většinou přichází kolem Medarda, ke kterému se váže i pranostika „Medardova kápě čtyřicet dní kape“. Koncem září začíná na naše území proudit vzduch z jihu až jihovýchodu, což přináší výrazné oteplení označované jako babí léto. Poslední teplotní zvrat přichází na Vánoce, většinou kolem Štědrého dne. Jedná se opět o proudění vzduchu od Atlantiku. Přináší oteplení a dešťové srážky. Tento jev nazýváme štědrovečerní oblevou. Bude to však platit i v následujících letech?

V zimních měsících v letech 1835 a 1836 napadlo tolik sněhu, že v Olšinkách lidé museli z domů vylézat střechou. Roku 1930 napadlo ke konci října množství vlhkého sněhu, že to na Hlinecku vyvrátilo a ohýbalo ocelové stožáry telefonního a elektrického vedení. V lesích nadělal sníh obrovské škody a polámané stromy lesníci odklízeli ještě tři roky. Kruté zimy se sněhovými kalámitami se objevovaly i ve 20. století, obce byly i několik dní zcela nedostupné a potraviny jim byly shazovány vrtulníkem.

Obr. 29 Sněhem ohnuté stožáry telefonního a elektrického vedení
(Muzeum Hlinsko)

VODSTVO

Rašeliniště jsou bažiny, které jsou stále zamokřené buď spodní vodou, nebo vodou dešťovou. Je v ní mnoho rostlin, jejich odumřelé části se hromadí na dně a tam vytvářejí rašelinu. Rašeliniště jsou často domovem masožravých rostlin.

Mokřady představují přirozenou zásobárnu vody, mají schopnost zadržovat vodu v krajině a poskytují vhodné podmínky pro život organismů, které potřebují ke svému fungování dostatek povrchové vody. Jsou považovány za velmi cenná a ohrožená území.

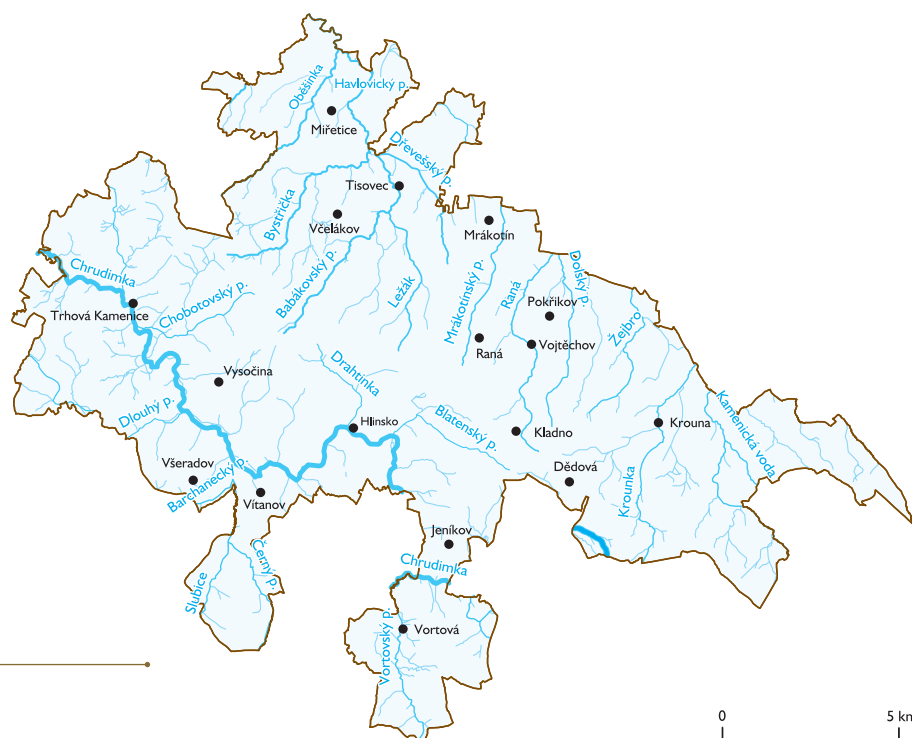
Slatinné louky vznikají na podmáčených půdách s dostatkem živin. Typickým porostem jsou ostré trávy a mnohdy i vzácné druhy rostlin, například orchidejí.

Severní oblast regionu odvodňují drobné toky, například Mrákotínský potok a potok Raná, které se vlévají do Žejbra, což je přítok Novohradky. Přítokem Novohradky je i Krounka, která získala jméno podle obce Krouna, již protéká. Posledním přítokem Novohradky, protékajícím regionem, je potok Ležák. V Holetíně je místními obyvateli nazýván Holetinka. Přítoky Ležáku jsou Babákovský a Dřevešský potok.

Regionem prochází významné evropské rozvodí, které odděluje úmoří Černého a Severního moře. Najdeme tu velké množství pramenišť, rašelinišť a mokřadů.

Většina potoků, které pramení na Hlinecku, se nakonec vlévá do největší a nejdůležitější řeky celé oblasti – Chrudimky, která teče do Labe a dále ústí do Severního moře. Vodstvo na jihu je povodím Chrudimky a na severu povodím Novohradky, která se do Chrudimky vlévá až před Pardubicemi. Potoky pramenící na opačné straně Železných hor u vrchu nad Svratouchem s trochu nepěkným názvem U Oběšeného tvoří přítoky řeky Svratky a už patří do úmoří Černého moře. I proto se nedalekému záměčku Karlštejn nad obcí Svratouch říká střecha Evropy. Voda ze střechy prý stéká do dvou moří, z jedné strany do Severního a z druhé strany do Černého moře. Pravdou je, že právě zde leží hlavní evropské rozvodí řek Labe a Dunaj.

HYDROLOGICKÉ POMĚRY NA ÚZEMÍ MAS HLINECKO

Obr. 30 Potoky a řeky na Hlinecku (MAS Hlinecko)

Díky celistvému geologickému podloží má region méně podzemní vody. Ta je doplňována mimo vegetační období srážkovou vodou, protože jinak vegetace téměř všechnu srážkovou vodu spotřebuje. Pro celé území České republiky platí tzv. třetinové pravidlo, to znamená, že třetina srážkové vody se vsákne a stane se podzemní vodou, třetina se vypaří zpět do atmosféry a třetina oteče řekami. Větší zásoby podzemní vody najdeme v území pravidelně zaplavovaném řekou Chrudimkou a dále v oblasti Barchaneckého potoku (osady Jasné Pole ve Všeradově) a potoku Ležák.

Chrudimka

Tok se dříve nazýval Kamenička (odtud i název blízké vesnice Kameničky). V Hlinsku se už řece říkalo Kamenice. Trhová Kamenice, kterou dále protéká, dostala název právě podle ní. Mimo území Hlinecka, pod hradem Ohebem nad nynější Sečskou přehradou, toku říkali Ohebka. Chrudimka je dlouhá 106 kilometrů a má několik pramenů. Jako nejsilnější pramen bývá uváděn Filipovský pramen – lesní studánka u Chlumětínských Pasek, který se vlévá do rybníka Groš. Dále se stejně jako další potoky od Herálce, Kameniček, Chlumětína, Svatouchu, Jeníkova a Vortové vlévá do Hamerské přehrady. Z ní vytéká dnešní Chrudimka. V Hlinsku do Chrudimky přitékají potoky Drachtinka, Pláňavský, Bubenečský a Blatenský. Odtud teče řeka dále přes Trhovou Kamenici na Sečskou přehradu. Chrudimka má charakter horské řeky a v horní části toku najde až několik desítek metrů hluboká údolí.

Obr. 31 Chrudimka protékající Hlinskem (MAS Hlinecko)

Dne 12. a 13. srpna 1880 přišla povodeň a záplava, která zničila všechny mosty na Chrudimce. Kamenný most u dnešního gymnázia byl tak poničený, že jej museli o rok později zbourat a postavit nový. Zatopeny byly Olšinky a Betlém a povodeň si vyžádala i dvě oběti. Další katastrofální povodeň a záplava přišly 29. až 30. července 1897 a zaplavily Betlém, Olšinky, Blatno, Vítanov, Kouty a Stan. Byly protřeny hráze mnoha rybníků a podemlely železniční koleje.

Obr. 34–35 Domy v Hlinsku zničené povodní roku 1880. Most přes Chrudimku poničený povodní. (Muzeum Hlinsko)

Poté, co se 18. září 1916 protřhla přehrada Desná (od té doby nazývána Protrženou přehradou) na Bílé Desné v Jižerských horách a povodeň si vyžádala 62 lidských životů, byla Hamerská přehrada se stejným typem hráze podrobena důkladnému prověření. Přesto roku 1926 velká voda přehradu poškodila, a ta musela být vypuštěna. Díky nedostatku financí však byly opravy zahájeny až roku 1931.

Řeka je domovem řady živočichů, mnoho z nich patří ke chráněným. Žije tu například mihule potoční, vydra říční, ledňáček říční a hojně kachna divoká.

Obr. 32 Okoun říční (MAS Hlinecko)

Obr. 33 Kachna divoká (MAS Hlinecko)

Stav Chrudimky, jak jej známe dnes, nebyl vždy takový. Od konce druhé světové války až do vybudování čistírny odpadních vod se o Chrudimce v úseku Hlinsko – Trhová Kamenice hovořilo jako o mrtvé řece. V současné době se do řeky opět vrátil život. Chrudimka v minulosti svou silou pomáhala pohánět mnoho vodních mlýnů, pil, hamrů, brusíren a dalších provozů, ale při povodních dokázala v průběhu staletí nadělat mnoho škody a brát lidské životy.

Hamerská nádrž

Kvůli ochraně města Hlinska a dalších obcí před povodněmi bylo díky osobní iniciativě tehdejšího starosty hlinceckého okresu Karla Adámka rozhodnuto o výstavbě přehradní nádrže, která by v období silných dešťů nebo rychlého tání sněhu dokázala vodu zadržet.

Obr. 36 Rozestavěná sypaná hráz z roku 1910 (Muzeum Hlinsko)

Pro stavbu přehrady byla vybrána soutěska na horním toku Chrudimky mezi vesnicemi Hamry a Studnice. K zahájení stavby došlo v roce 1907 a dokončena byla roku 1912. Přehrada se řadí k jedné z prvních údolních přehrad se sypanou hrází v České republice. Sypaná hráz je kolem 200 metrů dlouhá, 12 metrů vysoká a ve vrcholové části 5 metrů široká. Přehrada zaujímá plochu asi 60 hektarů.

Obr. 37 Pohled na obtokový tunel Hamerské nádrže v roce 1912 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 38 Letecký pohled na Hamerskou přehradu (Ladislav Vašek)

Hamerská přehrada zadržuje kolem 3,6 milionů metrů krychlových vody. Na tuto stavbu navázala regulace Chrudimky a jejích přítoků, zejména tok Drachtinky byl značně zkrácen. Dnes slouží Hamerská přehrada jako jeden ze zdrojů kvalitní pitné vody pro Hlinsko i okolní obce.

Od té doby se přehrada pravidelně kontroluje a udržuje, aby riziko protržení hráze bylo co nejmenší.

Povodeň je přírodní jev způsobený rozlitím nadměrného množství vody v krajině mimo koryta vodních toků. Jejimi následky mohou být různé velké škody na majetku, ekologické škody či oběti na lidských životech. Pokud je vylita v důsledku povodně voda z koryta řeky, nazýváme to záplavou.

V současné době jsou všechny obce povinny mít zpracován tzv. Povodňový plán. V případě silného deště nebo prudkého tání, kdy hrozí zvýšení hladiny řek, potoků a rybníků a následně záplavy, mají obce přesně stanovené postupy, kdy a jaké práce vykonávat, s kým spolupracovat, jak rychle a správně informovat obyvatele a také jak nejlépe provádět záchranné práce. Cílem plánu je být dobře připraven, aby případné škody nebo ohrožení zdraví a životů lidí bylo co nejmenší.

Opačným problémem povodní je velké sucho, které má dopad na naši celou krajinu. Sucho má mnoho příčin, ale výrazně ovlivňuje život lidí. Na mnoha místech dochází zdroje pitné vody a ubývá množství podzemních vod. Stále častější je v létě zákaz zalévání zahrad a napouštění bazénů. Sucho má ale hlavně velký vliv na růst a malou sklizeň zemědělských plodin a na vývoj živočichů a zvířat ve volné krajině. V současné době se klade stále větší důraz k návratu původní krajiny, výsadbě stromů, které zadržují vodu v krajině, rozdělování velkých polí na menší části, mezi kterými jsou vysázeny stromy a keře a vytvořeny meze nebo obnovování mokřadů. Voda pro lidstvo není samozřejmostí a je stále cennější surovinou.

Rybníky

Rybníkářství má v České republice tradici sahající až do 12. století. Jako první zakládaly rybníky kláštery, protože kapr byl důležitým postním jídlem. Nejstarší rybníční soustava na Hlinecku vznikla už v 15. století na katastru Trhové Kamenice.

Díky značnému množství pramenišť a mokřadů leží na Hlinecku mnoho menších rybníků.

V Hlinsku byl nejstarší známý rybník na potoku Drachtina. Kolem Drachtiny byla úrodná půda, a to bylo důvodem, že se zde usadili zemědělci. Založili tam kolem roku 1400 osadu Stranu, která stála opodál od již existujících osídlených míst. Pěstovali obilí, které bylo nutné semlít. To bylo důvodem postavit rybník, jehož voda poháněla mlýn. Pole byla nazývána ve staroněmčině drachty, odtud název Drachtina, který znamená Polní potok. Rybník vybudovaný v osadě Strana byl pojmenován Straněnský, později byl podle majitelů přejmenován na Prokopův. Dnes v něm voda již téměř není, je porostlý rákosím a dalšími rostlinami, které se staly útočištěm kachen a dalších drobných živočichů. Z roku 1511 pochází zpráva o budování rybníku v Olšinkách.

Mnoho rybníků na Hlinecku však v průběhu času zaniklo (kolem 40). Přesto jsou jejich pozůstatky v krajině dobře patrné v podobě mohutných hrází, často i s původními stromy, které měly hráze zpevňovat.

Ratajské rybníky

Jedná se o tři rybníky vybudované kaskádovitě za sebou v širokém údolí mezi Hlinskem a Čertovinou. V okolí rybníků se nachází mokřady a vlhké slatinné louky. Území rybníků se hojně rekreačně i rybářsky využívá a v roce 1990 bylo CHKO vyhlášeno jako Přírodní památka Ratajské rybníky.

Obr. 40 Dolní Ratajský rybník
(Marian Solčanský)

Obr. 39 Plovatka bahenní – častý obyvatel rybníků (MAS Hlinecko)

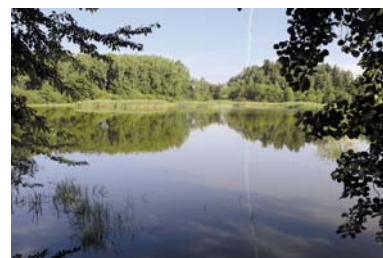

Rybníky v Trhové Kamenici

Největší rybník je pojmenován Velká Kamenice. Říká se mu také Zadní rybník, stejně jako přírodní památce vzniklé kolem něj. Druhým rybníkem je Mlýnský rybník. Třetí rybník zvaný Rohlík zanikl a v současnosti na jeho místě najdeme mokřad. Území obou rybníků společně tvoří Přírodní památku Mlýnský rybník a rybník Rohlík, která leží v CHKO Žďárské vrchy.

Obr. 41 Rybník Velká Kamenice
– Přírodní památka Zadní rybník
(Marian Solčanský)

Obr. 42 Hubský rybník
v Rohozné – Přírodní rezervace
Hubský (MAS Hlinecko)

V místní části Trhové Kamenice, Rohozné, se nachází Rohozenský velký rybník, který je součástí Přírodní rezervace Strádovka, Hubský rybník s okolními rašelinnými loukami, který je Přírodní rezervací Hubský a dále Nový rybník. Přírodní rezervace Strádovka a Přírodní rezervace Hubský byly vyhlášeny na území CHKO Železné hory.

Z dalších rybníků v regionu jmenujme Lomové rybníky v Hlinsku (zatopené bývalé kamenolomy v zalesněném svahu pod Srním), Návesník, Utopenec a Zlámanec ve Vortové (všechny tři jsou přírodními památkami) nebo Panský (též Pílský) rybník v Krouně. Rozsáhlou rybníční soustavu míval ve středověku i Holetín a Možděnice.

Obr. 43 Rybník Utopenec
ve Vortové
– Přírodní památka Utopenec
(Marian Solčanský)

Havlovické rybníky

První metody chovu ryb byly velmi primitivní a díky nim v rybníku žilo mnoho ryb různého stáří, které se mezi sebou i požíraly. To vedlo k velmi malým výnosům. V 15. století se používaly k chovu ryb dva rybníky. V jednom vysadili a chovali plůdek a ve druhém ryby dospívaly. Koncem 15. století již byla zavedena vysoce výnosná třístupňová metoda chovu používaná s drobnými obměnami dodnes. Při ní se v plůdkovém rybníku odchovává plůdek, který se po dvou letech přemístí do mělkého rybníku, kde ryby rychle dorůstají. Po dalších třech letech putují ryby do hlubokého hlavního rybníku, kde dospívají a jsou pak vyloveny. Jednou za 7 až 10 let se provádělo letnění, což znamenalo, že rybník byl na jaře vypuštěn a dno se mohlo osázet zemědělskou plodinou, která odčerpala přebytečné živiny ze dna a provzdušnila ho. Letnění se v současnosti na Hlinecku neprovádí. Existuje i tzv. zimování rybníků, kdy se rybník vypustí na zimu, což vede ke zlepšení kvality vody, a tím i k větším výnosům ryb.

Leží u osady Havlovice v katastru obce Miřetice. Největším rybníkem je Hoříčka, dále Petrůň a posledním z velkých rybníků je Žďár, který však již leží mimo území Hlinecka. Rybníky napájejí potoky Ležák a Havlovický potok. Dnes jsou využívány k chovu ryb.

Obr. 44 Havlovičtí rybáři při práci (MAS Hlinecko)

Obr. 45 Plevelná ryba karas stříbřitý (MAS Hlinecko)

Zatopené lomy

Na Hlinecku je díky historické těžbě velké množství lomů. Po ukončení těžby jsou lomy ponechány přírodě a často se zatopí. Některé jsou téměř zapomenuty, zarostlé a nevyužívané, ale jiné jsou pro svou čistou a křišťálovou vodu v létě nabídkou ke koupání. Velká část lomů je v soukromém vlastnictví, využívána majiteli, jejich hosty nebo slouží pro výcvik potápěčů. Lomy jsou významným zdrojem vody. V posledních letech, kdy přicházejí velká sucha a ubývá spodní voda, musí všichni vodou šetřit, stále více se podporuje zachycování vody dešťové. Voda je jedním z nejcennějších zdrojů pro lidstvo, které bude muset změnit svoje návyky a s vodou mnohem lépe hospodařit.

Obr. 46 Lom Srní u Hlinska (MAS Hlinecko)

Obr. 47 Lom Hluboká v Miřeticích (MAS Hlinecko)

Studánky

Studánky sloužily po staletí lidem jako osvěžení při práci na polích nebo v lesích. Proto se o tento zdroj vody starali a udržovali ho. Využili ho rádi i kolemjdoucí, kdysi pocestní nebo cestovatelé, dnes návštěvníci nebo turisté. Většina studánek je nyní neudržovaných a pomalu se ztrácí. Málokdo také ví, kde je najít. Je to velká škoda, protože tato voda je důležitá nejen pro lidi, ale i pro živočichy.

Obr. 48 Studánka
a pramen
Na Cimbále
v Jeníkově
(MAS Hlinecko)

Některé studánky byly zastřešené a v minulosti sloužily nejen jako zdroj pitné vody, ale i jako lednice. Říkalo se jim haltýře, nebo-li mlíčníky. Nad pramenem nebo potokem se postavila kamenná či dřevěná malá stavba, ve které se na dřevěném roštu ve vodě chladilo nadojené mléko a další potraviny. Odtud pochází i druhý název mlíčník.

Obr. 49 Studánka a haltýř
na Veselém Kopci (MAS Hlinecko)

Obr. 50 Haltýř na návsi
v Možděnici (MAS Hlinecko)

Obr. 51 Studánka Na Dolíku
ve Rváčově (MAS Hlinecko)

3 Životní prostředí regionu

Na Hlinecku máme jedno z nejčistších životních prostředí v České republice.

Charakter původní pralesní vegetace, tak, jak ji znali naši předkové při osídlování území, můžeme spatřit pouze při návštěvě Národní přírodní rezervace Žákova hora nebo Přírodní rezervace Polom. V minulosti byly místní hvozdy (velké lesy) porostlé původní pralesovitou vegetací, pro člověka prostupné pouze podél vodních toků, a tvořily obrovský neproniknutelný celek pokrývající českomoravské pomezí.

Hlinecko patří do hercynské květenné oblasti, která je druhově chudší a výrazně ji ovlivňují geologické podloží a povaha půd. V regionu najdeme mnoho prudkých kamenitých svahů porostlých lesy tvořenými hlavně bukem lesním, jasanem ztepilým, jilmem horským, habrem obecným nebo javorem klenem. Pro naše území jsou však typické i smrkové lesy. Z jehličnatých dřevin jsou nejvíce zastoupeny smrk ztepilý, modřín opadavý, borovice lesní a jedle bělokorá.

Na Hlinecku nalezneme také pestrou škálu listnatých dřevin, k nejrozšířenějším náleží lípa srdčitá, jeřáb ptačí a bříza bělokorá. Dub letní a zimní se dožívají nejvyššího stáří a jsou vyhledávány hlavně kvůli tvrdému a odolnému dřevu. Podél toků rostou olše, topoly osiky nebo vrby. Z botanického hlediska mají v krajině významnou úlohu květnaté louky a pastviny. Unikátní jsou mokřady a rašeliniště s výskytem mnoha vzácných a chráněných bylin jako například rosnatkou okrouhlostou, kosatcem žlutým, kruštíkem bahenním, hořcem hořepníkem, vstavačem májovým, vachtou trojlístou nebo tolijí bahenní.

Obr. 52 Hořec hořepník

Obr. 53 Tolije bahenní

Obr. 54 Vachta trojlístá

(Foto 52–54 Naděžda Gutzerová)

K zajímavostem patří výskyt borovice lesní, a to jejího ekotypu borovice lánské, o jejímž pěstování informuje naučná stezka u Kameniček. Další zajímavostí, dnes již historickou, byl vzácný druh smrku omorika. Přírodně se vyskytuje pouze v Srbsku a Bosně a Hercegovině. Uměle byl vysazován po celé Evropě a několik jedinců rostlo v pláňavských lesích. Poslední byl však vyvrácen před několika lety.

Ze zemědělských plodin se na území Hlinecka pěstují zejména brambory, obiloviny, mák, jetel, vojtěška, len a v posledních letech i řepka.

Obr. 55–56
Čáp bílý
(MAS Hlinecko)

Obr. 57 *Rozkvetlé lány brambor okolo Kladna (MAS Hlinecko)*

Obr. 58 *Maková pole na Pláňavech (MAS Hlinecko)*

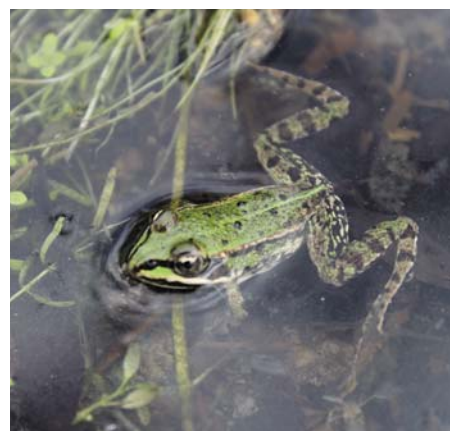
Místní fauna je tvořena také chráněnými živočichy. Na slunných a vyhřátých místech můžeme poměrně často spatřit zmiji, ještěrku nebo slepýše. U vody se vyskytuje užovka. S vodou jsou neodmyslitelně spojeni i obojživelníci, například rosnička, skokani, ropucha, čolci.

Obr. 59 *Chráněný batolec duhový, který se na Hlinecku hojně vyskytuje, je zajímavý tím, že se podle dopadu slunečního světla mění barva jeho křídel od kovově modré, přes fialovou až hnědou a zpět. (MAS Hlinecko)*

Obr. 60 *Skokan hnědý (MAS Hlinecko)*

Obr. 61 *Skokan zelený (MAS Hlinecko)*

Ve vodách Chrudimky najdeme i kriticky ohroženou mihuli potoční. Rybáři jen neradi vidí vydru říční, protože tato šelma dokáže zdecimovat chovné rybníky. V okolí Chrudimky pravidelně hnízdí i ledňáček říční, drahokam naší ptačí fauny. Z dalších vzácnějších ptáků jmenujme alespoň sovu kulíška nejmenšího, volavku, čápa bílého a černého, datla, jestřába, krahujce nebo poštolku. V regionu také najdeme chráněné motýly, modráška očkovaného a bahenního.

CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ CELKY A LOKALITY

Příroda České republiky je chráněna systémem chráněných území, která rozdělujeme na velkoplošná a maloplošná. Na území Hlinecka najdeme dvě velkoplošná chráněná území – Chráněnou krajinnou oblast Žďárské vrchy a Chráněnou krajinnou oblast Železné hory, a mnoho maloplošných chráněných území. K těm patří na Hlinecku přírodní rezervace (PR) a přírodní památky (PP).

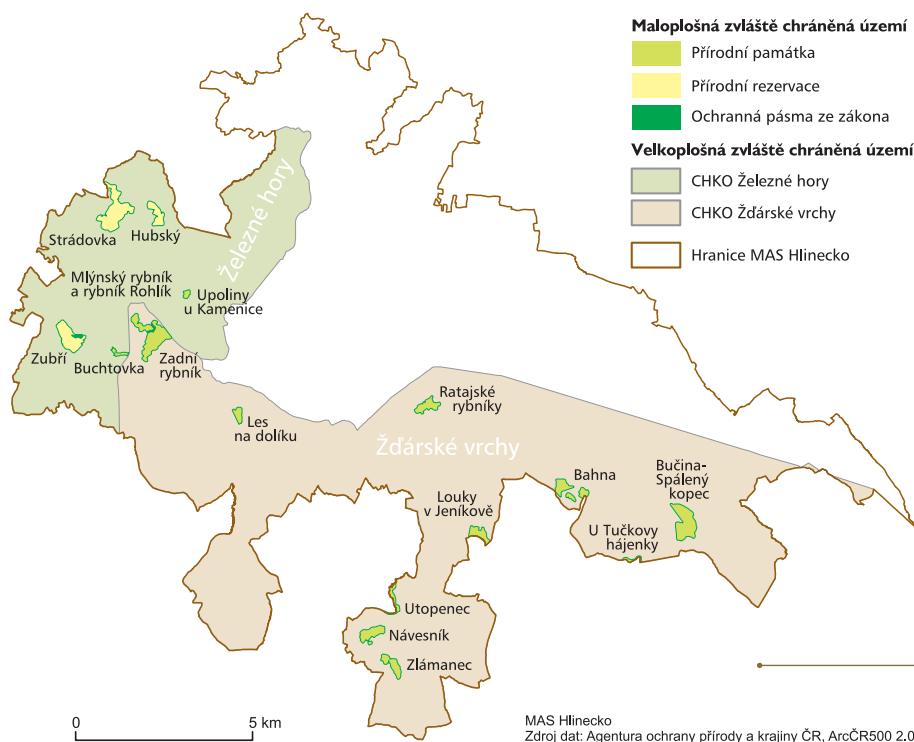
CHKO Žďárské vrchy má celkovou rozlohu 709 km². Krajinu tvoří zaoblené kopce se skalními útvary ve vrcholových partiích. Na jejím území se nachází několik přírodních památek (PP) – Bahna u obce Dědová, Bučina – Spálený Kopec u Čachnova, Les na dolíku u Rváčova, Louky v Jeníkově, Mlýnský rybník a rybník Rohlík u Trhové Kamenice, Zadní rybník u Trhové Kamenice, Návesník u Vortové, Zlámanec u Vortové, Utopenec u Vortové a Ratajské rybníky u Hlinska. Přírodní památka U Tučkovy hájenky leží částečně na území obce Krouna, ale z větší části na území obce Svratouch.

V České republice se nachází celkem 26 chráněných krajinných oblastí. První vyhlášenou CHKO byl v roce 1955 Český ráj, zatím poslední oblastí vyhlášenou v roce 2016 je CHKO Brdy.

CHKO Žďárské vrchy byla vyhlášena sedmým významným územím v Československu v roce 1970. Následovala po Českém ráji (1955), Moravském krasu (1956), Šumavě (1963), Jizerských horách (1967), Jeseníkách (1969) a Orlických horách (1969).

Přírodní rezervace a přírodní památky jsou obdobně chráněná území, která jsou však menší a mají spíše regionální význam.

ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ V MAS HLINECKO 2018

Obr. 62 Tabule k označení Přírodní rezervace (MAS Hlinecko)

Obr. 63 Zvláště chráněná území Hlinecka (MAS Hlinecko)

Obr. 64 Jediný výskyt dřípátky
horské ve východních Čechách je
zaznamenán u obce Rváčov v PP
Les na dolíku.
(Naděžda Gutzerová)

Obr. 65 Labuť velká (Marian Solčanský)

CHKO Železné hory s celkovou rozlohou 284 km² byla vyhlášena jako jedna z posledních až v roce 1991. Charakteristická je pro ni obrovská geologická pestrost, zachovalé lesy, kaňonovitá údolí řek Chrudimky a Doubravy, slunné stráně, suťové lesy a nádherné výhledy. V této chráněné oblasti nalezneme několik přírodních památek (PP) a přírodních rezervací (PR). Jedná se o PP Buchtovka (u Trhové Kamenice), PP Upolíny u Kamenice, PR Zubří (u Trhové Kamenice), PR Hubský rybník a PR Strádovka u Rohozné.

Obr. 66 Přírodní rezervaci
Strádovka tvoří Velký Rohozenský
rybník s přilehlými mokřady
a slatinnými loukami.
(Marian Solčanský)

Obr. 67 Velké naleziště žlutého upolínu evropského dalo jméno PP Upolíny u Trhové Kamenice. (Naděžda Gutzerová)

Obr. 68 Prstnatec májový s výraznou růžovofialovou barvou nalezneme ve většině výše uvedených přírodních památek CHKO Žďárské vrchy i CHKO Železné hory. (Naděžda Gutzerová)

Obr. 69 Jestřerka obecná (MAS Hlinecko)

PAMÁTNÉ STROMY

Na Hlinecku najdeme třináct registrovaných památných stromů. Stromy označujeme jako památné kvůli jejich stáří, vzrůstu, nebo pokud jsou významnými dominantami v krajině. Nejstarším stromem Hlinecka je lípa velkolistá rostoucí v Kameníčkách u Trhové Kamenice. Její stáří se odhaduje na 450 let, dosahuje výšky třiceti pěti metrů a její obvod kmene je téměř osm metrů. Nejstarším stromem v Hlinsku je lípa srdčitá na Drachtinách. Její stáří je přes 200 let a údajně byla vysazena společně s dalšími třemi lípami do čtyř světových stran po cestě do Svatojánských lázní. Na území MAS najdeme mnoho dalších stromů, které arboristé (odborníci v oboru péče o dřeviny rostoucí mimo les) označují za „adepty“ (stromy, které by splňovaly svým charakterem – zejména věkem nebo dominancí v krajině označení strom památný).

Obr. 70 Památné stromy
na území MAS Hlinecko
(MAS Hlinecko)

Památné stromy, jejich skupiny nebo stromořadí se řadí mezi stromy mimořádně významné. Památné stromy jsou označeny tabulemi s malým státním znakem ČR.

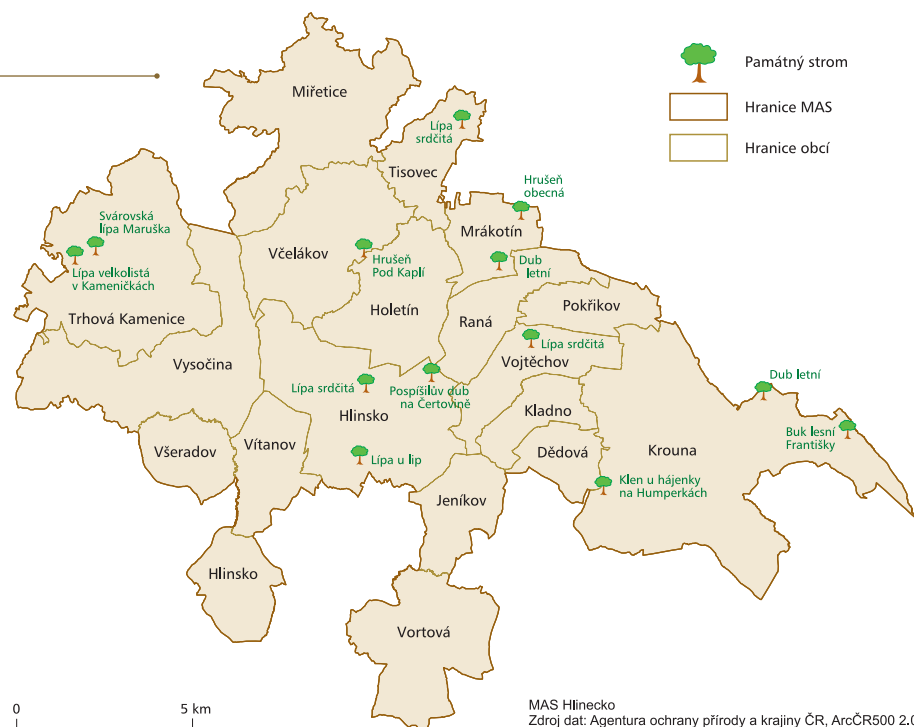
V České republice se v roce 2018 nacházelo přes 6 000 památných stromů.

Památné stromy vyhláší obecní úřady jednotlivých obcí.

Každý památný strom má ochranné pásmo. Je ve tvaru kruhu o poloměru desetinásobku průměru jeho kmene měřeného ve výši 130 cm nad zemí. V tomto pásmu není dovolena žádná činnost, která by pro strom byla škodlivá (například výstavba, terénní úpravy, odvodňování, chemizace atd.) Podle zákona č. 114/1992 Sb. může kterýkoliv občan ČR navrhnout strom, skupinu stromů nebo stromořadí k zařazení mezi památné stromy.

Při schvalování návrhů je posuzována hodnota biologická, ekologická, krajinnotvorná, estetická a historická. Zároveň je brána zřetel na zdravotní stav stromů a jejich provozní bezpečnost.

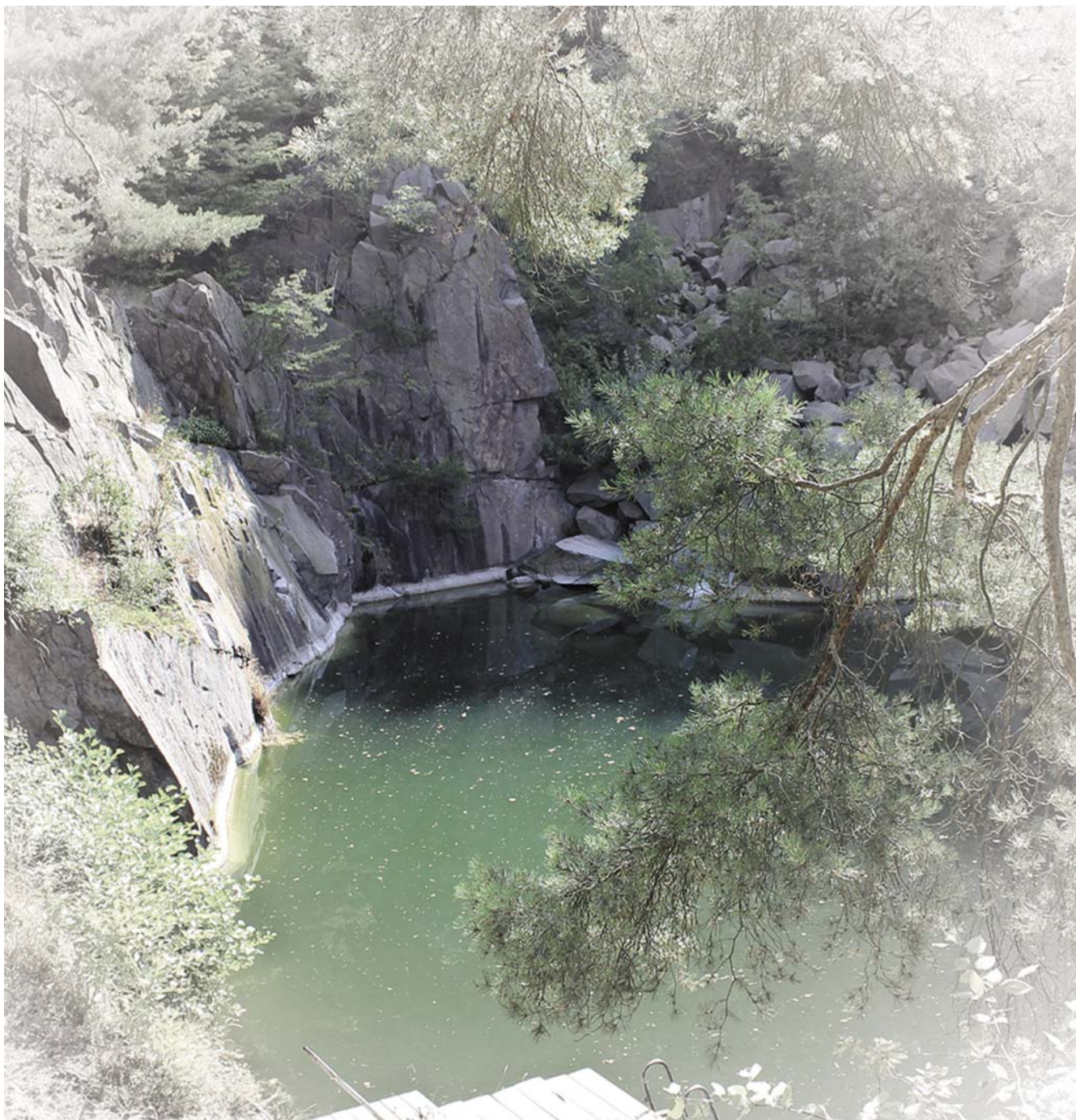
PAMÁTNÉ STROMY NA ÚZEMÍ MAS HLINECKO

Obr. 71 Nejstarší památný strom Lípa v Kameničkách (Trhová Kamenice) (MAS Hlinecko)

Obr. 72 Nejstarší strom v Hlinsku Lípa srdčitá (na Drachtinách) (Václav Hospodář)

4 Kapitoly z dějin

POČÁTKY OSÍDLENÍ

O prvopočátcích osídlení na Hlinecku víme velmi málo. Nejstarší pravěké nálezy pocházejí z Ofrendy u Mrákotína, kde byla nalezena tzv. hadcová sekerka z období mladší doby kamenné – neolitu. Podle archeologů se pravděpodobně jedná o pozůstatek po lidu kultury s vypíchanou, tedy značkovanou, keramikou, který žil v období let 5100–4600 př. n. l.

Dalším archeologickým nalezištěm dokládajícím nejstarší osídlení Hlinecka jsou Oldřetice, kde byly nalezeny hliněné střepy a železný a bronzový předmět vyrobený lidskou rukou. Pocházejí z laténského období (500–0 př. n. l.), tedy éry, kdy na našem území pobývali Keltové.

Hadcová sekerka se nazývá podle materiálu, ze kterého byla vyrobena, a to z hadcové horniny. Její barva je tmavá, černozeleňá, a díky své barvě se na jaře rychle prohřívá. To je příjemné studenokrevným živočichům, například ještěrkám a hadům. Světlejší druhy hadce mají síťový vzor, který připomíná kůži hada. Také možná i proto dostala hornina název hadcová.

Obr. 73–74 Zlomky kamenných sekerek (Muzeum Skuteč)

V minulosti celou oblast Hlinecka pokrývaly husté, velice špatně prostupné lesy. První lidé začali osidlovat nejprve území podél vodních toků, zejména podél řeky Chrudimky v níže položených oblastech Chrudimska. Je pravděpodobné, že na Hlinecku vznikaly i drobné opevněné stavby, které strážily procházející kupecké stezky. Svědčí o nich například jména vrchů jako Hradiště, Hradisko, Na Čihadle nebo Strážný vrch.

Obr. 75 Dobová kresba hlinecké tvrze (Muzeum Hlinsko)

RYCHMBURSKÉ PANSTVÍ

Oblast Hlinecka spadala v 10. století k území ovládanému Slavníkovci. Po jejich vyvraždění v roce 995 nastoupil rod Vršovců, který však stihl v roce 1108 stejný osud jako Slavníkovce. Když už Přemyslovci neměli proti sobě žádné silné protivníky, získal naši oblast jejich spřízněný rod Děpolticů. Všechny tyto rody vládly ze starého slovanského hradiště Vratislav. To stávalo u Vraclavi nedaleko Vysokého Mýta. Do konce 13. století náležela tato velmi řídko obydlená oblast králi. Jan Lucemburský dal nakonec Hlinecko rytíři Tasovi, který si začal říkat „z Rychmburka“. Ten na začátku 14. století postavil hrad Rychmburk, tehdy zvaný podle německé módy Reichenburg, což znamenalo bohatý hrad, a Hlinecko se začlenilo do jeho panství. Majitelé hradu zásadním způsobem ovlivňovali veškerý zdejší život, protože většina obcí současného Hlinecka spadala pod správu rychmburského panství a obyvatelé byli jejich poddanými. Panství

si v roce 1392 pořídilo soupis svého majetku, díky kterému máme první písemné záznamy o existenci jednotlivých obcí. Rychmburské panství bylo tehdy největším ve východních Čechách, náleželo k němu více než padesát vesnic. Zrušením poddanství v roce 1848 došlo i ke zrušení vrchnostenské správy nad obcemi. A již o rok později obce získaly právo volit si své zástupce do nově ustavených místních úřadů.

Obr. 76 Hrad Rychmburk
(Marian Solčanský)

Hrad obdélníkového půdorysu byl postaven na skalnaté vyvýšenině nad řekou Krounkou. Tvořily jej brána s padacím mostem, vysoká obranná věž, palác, obvodové hradby a příkop. Postupem času byl hrad několikrát přestavován až do dnešní podoby. Z původní stavby se dochovaly jen gotické klenuté sklepy.

Dějiny českých zemí, stejně jako ostatních států, jsou provázány neustálými vojenskými konflikty o moc a území. Hlinecko se naštěstí nikdy neocitlo v centru přímých bojů, ale některé války se zdejšího území částečně dotkly.

HUSITSTVÍ

Počátkem 15. století se po celém českém království začalo šířit nové náboženské hnutí **husitství**. Vzniklo v okruhu několika českých kazatelů, kteří usilovali o nápravu církve. Ta se podle nich odklonila od původních křesťanských ideálů svobody a rovnoprávnosti. Náboženské nepokoje v zemi ještě zhoršovaly nepříznivé klimatické podmínky, protože ve 14. století nastalo ochlazení označované také jako malá doba ledová. To způsobilo neúrodu. Navíc se objevily nemoci jako mor a cholera, na které lidé hromadně umírali. Husitské hnutí zasáhlo i Hlinecko. Roku 1425 získal rychmburské panství husitský hejtman Jiří Kroměšín z Březovic. Za jeho působení na Rychmburku se mnoho obyvatel odklonilo od katolické víry k evangelické. Nejvíce jich žilo v obcích Raná, Vojtěchov a Krouna.

TŘICETILETÁ VÁLKA

Našeho regionu se dotkla jen minimálně. Při postupu švédského vojska polního maršála Torstensonova pronikaly na naše území zásobovací jednotky, které se oddělovaly od hlavní armády táhnoucí od Kolína přes Chrudim na Moravu. Jednotky byly sice málo početné, o to více však rabovaly, aby zajistily potraviny pro armádu. Traduje se, že v roce 1643 plnil Hlinsko a jeho okolí oddíl asi devíti švédských mušketýrů vedený hejtmanem Olafem Salmerode. Vysloužilý hlinecký důstojník dal dohromady oddíl tvořený sedláky a u Sloupného za Studencem se jim podařilo Švédy pobít. Slavné pobití Švédů je znázorněno i na Ježdíkově domě na hlineckém náměstí. Druhá verze praví, že prý hlinečtí sedláci našli opilé švédské vojáky spát u lesa, kde všechny bez boje povraždili. Zda je některá z těchto verzí pravdivá, se už asi nedozvíme. Také přes Trhovou Kamenici procházelo švédské vojsko a památkou na něj zůstala železná truhla na úschovu žoldu, vystavená v tamním muzeu.

Obr. 77 Truhla na úschovu žoldu švédských vojáků. Exponát z Muzea v Trhové Kamenici. (MAS Hlinecko)

Obr. 78 Ježdíkův dům, na kterém je vyobrazeno pobití Švédů, foto z roku 1904. (Muzeum Hlinsko)

NAPOLEONSKÉ A PRUSKO RAKOUSKÉ VÁLKY

Po delším období klidu procházeli Hlineckem roku 1799, jako předzvěst **napoleonských válek**, ruští vojáci vyslaní na pomoc Rakousko-uherské monarchii proti Napoleonovi. Oddíly tvořené ruskými Kozáky a francouzskými emigranty směřovaly dále přes Havlíčkův Brod do jižních Čech. Vlastní válečné konflikty v letech 1803-1815 se Hlinecka více nedotkly.

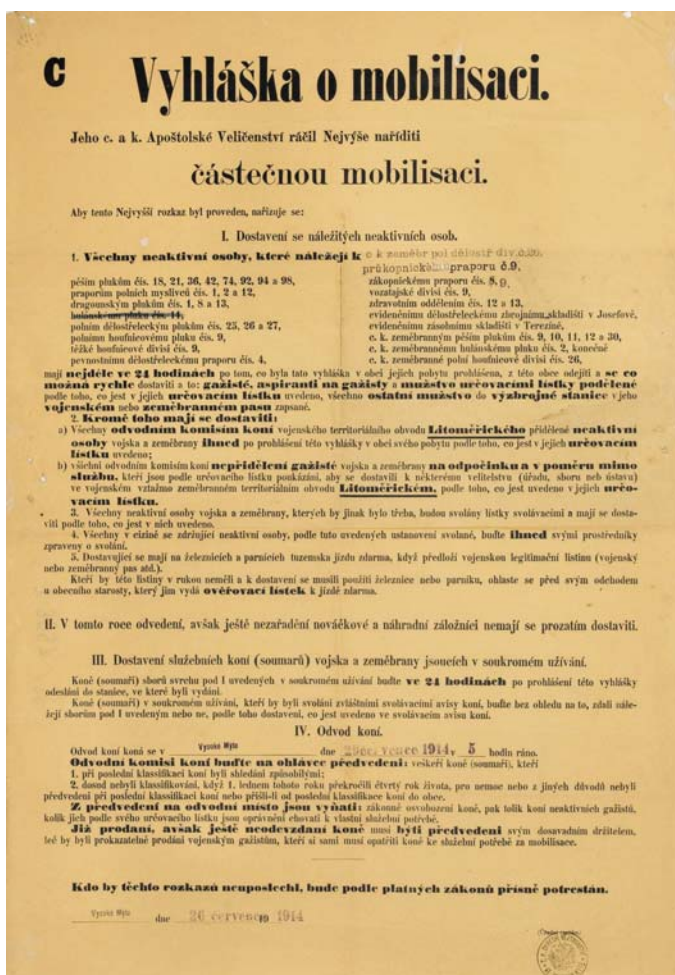
Mnoho škody nenadělaly ani dvě zneprátené armády v době **prusko-rakouské války**, které prošly Hlineckem v roce 1866. Po prohrané bitvě u Hradce Králové prchala rakouská armáda směrem k Vídni. Ve dnech 4. až 5. července se dostala část armády do Hlinska a utábořila se tu. Po odpočinku pokračova-

la dále směrem na Svatku. O tři dny později rakouskou armádu vystřídali její pronásledovatelé. Prusové vtrhli do Hlinska od Trhové Kamenice, Srního, Babáková a Holetína. Za jediný den nadělali velké škody za 11 tisíc zlatých. Abyste si dovedli tuto částku představit, za takové peníze bylo tehdy možné pořídit stádo asi 140 krav.

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

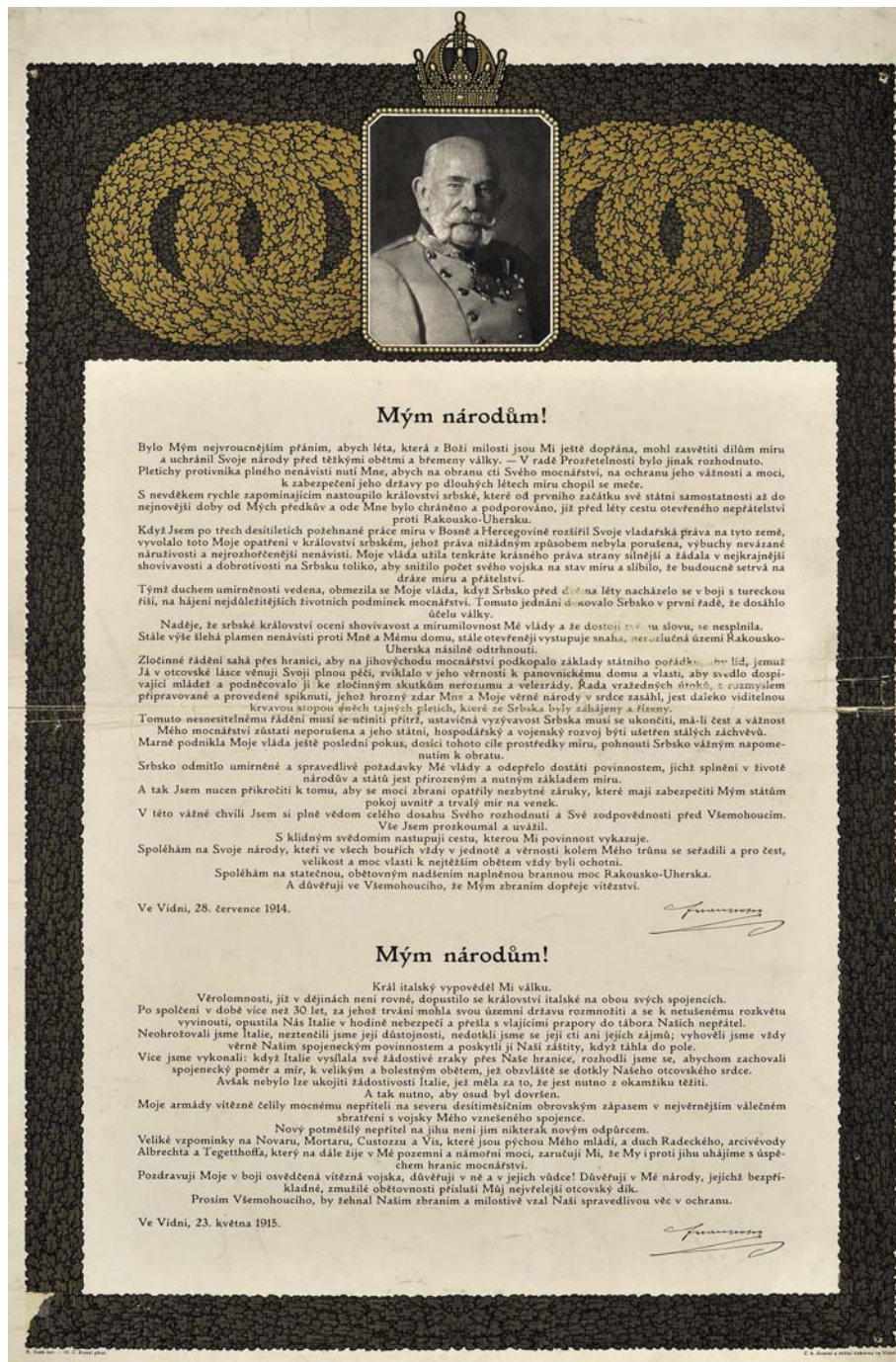
První světová válka se však již Hlinecku nevyhnuła. 28. července 1914 došlo k mobilizaci a do zbraně byli povoláni záložníci do 39 let. Z hlineckého nádraží odjelo 353 mužů k vojenským útvarům do Čáslavi, Kutné Hory a Vysokého Mýta. Po roce 1915 narukovalo z Hlinska dalších 210 mužů, 50 z nich na frontách padlo.

Při pronásledování Rakušanů prý pokračovali Prusové velmi špatnou cestou směrem na Kameničky a v bubenečském kopci zlomili nápravu děla. Proto poslali ostatním plukům zprávu, aby postupovali jinou cestou. Díky tomu se nám zbývající části pruské armády vyhnuly.

Obr. 79 Vyhláška o mobilizaci
26. července 1914
(Archiv obce Vojtěchov)

Obr. 80 Text manifestu
„Mým národům“ císaře
Františka Josefa I.
z 28. července 1914
(Archiv obce Vojtěchov)

Mým národům!

Bylo Mým nejroucajnějším přáním, abych léta, která z Boží milosti jsou Mj ještě dopřána, mohl zasvětit dílům míru a uchránil Svoje národy před těžkými obětmi a břemeny války. – V radě Prozetelnosti bylo jinak rozhodnuto. Pletichy protivníka plného nenávisti nutí Mne, abych na obranu cti Svého mocnářství, na ochranu jeho věčnosti a moci, k zabezpečení jeho državy po dlouhých letech míru chopil se meče.

S nevděkem rychle zapominajícím nastoupilo království srbské, které od prvního začátku své státní samostatnosti až do nejnovější doby od Mých předkův a ode Mne bylo chráněno a podporováno, již před léty cestu otevřeného nepřátelství proti Rakousko-Uhersku.

Když Jsem po třech desetiletích poctěným pracím míru v Bosně a Hercegovině rozšířil Svoje vládařská práva na tyto země, vysvobodil toto Moje opatření v království srbském, jehož práva níhádým způsobem nebývala porušena, výbuchy nevázané náruživosti a nezhrožštěných nenávisti. Moje vláda užila tenkrát královského práva strany silnější a žádala v nejkrásnější shovívavosti a dobrotivosti na Srbsku toliko, aby snížilo počet svého vojska na stav míru a slibilo, že budoucně setrvá na dráze míru a přátelství.

Týmž duchem umírněnosti vedena, obmezila se Moje vláda, když Srbsko před dvěma lety nacházelo se v boji s tureckou říší, na hájení nejdůležitějších životních podmínek mocnářství. Tomuto jednání došlo Srbsko v první řadě, že dosáhlo účelu války.

Naděje, že srbské království ocení shovívavost a mírumilovnost Mě vlády a že dostojí své mu slovu, se neplnila. Stále výše slehá plamen nenávisti proti Mně a Mému domu, stále otevřeněji vystupuje snaha, nezastlenná území Rakousko-Uherska násilně odtrhnouti.

Zločinné rážení sahá přes hranice, aby na jihovýchodu mocnářství podkopalo základy státního pořádku, jeho lid, jenž Já v otcovské lásce věnuji Svoji plnou péči, zviklálo v jeho věrnosti k panovníckému domu a vlasti, aby svedlo dospívající mládež a podněcovalo ji ke zločinným skutkům nerozumu a vzneřadry. Řada vládních úřadů, s rozmyslem připravované a provedené spiknutí, jehož hrozný zdar Mne a Moje věrné národy v srdce zasáh, jest daleko viditelnou krvavou stopou mnohých tajných pletich, které ze Srbska byly záhlajeny a šířeny.

Tomuto nesnesitelnému rážení musí se utímiti přítrž, ustavičná vyzývavost Srbska musí se ukončiti, má-li čest a vážnost Mého mocnářství zůstati neporušena a jeho státní, hospodářský a vojenský rozvoj býti ušetřen stálých záchráněv.

Marné podnikla Moje vláda ještě poslední pokus, dosíci tohoto cíle prostředky míru, pohotou Srbsko válným napomenutím k obratu.

Srbsko odmítlo umírněné a spravedlivé požadavky Mě vlády a odepřelo dostáti povinnostem, jichž splnění v životě národův a států jest přirozeným a nutným základem míru.

A tak Jsem nucen přikročiti k tomu, aby se moci zbrani opatřily nezbytné záruky, které mají zabezpečiti Mým státům pokoj uvnitř a trvalý mír na venek.

V této vážné chvíli Jsem si plně vědom celého dosahu Svého rozhodnutí a Svě zodpovědnosti před Všemohoucím. S klidným svědomím nastupuji cestu, kterou Mj povinnost vyžaduje.

Společám na Svoje národy, kteří ve všech bouřích vždy v jednotě a věrnosti kolem Mého trůnu se seřadili a pro čest, velikost a moc vlasti k nejtěžším obětím vždy byli ochotni.

Společám na statečnou, obětovným nadšením naplněnou brannou moc Rakousko-Uherska. A důvěruji ve Všemohoucího, že Mým zbraním dopřeje vítězství.

Ve Vídni, 28. července 1914.

Mým národům!

Král italský vypověděl Mj válku.

Vérolomnosti, již v dějinách není rovně, dopustilo se království italské na obou svých spojencích. Po spojení v době více než 30 let, za jehož trvání mohla svou územní državu rozšířiti a se k netušenému rozkvětu vyvinouti, opustila Nás Itálie v hodině nebezpečí a přeláa s vlajícími prapory do tábora Násich nepřátel.

Neohrozovali jsme Itálie, nestěněli jsme její důstojnosti, nedotklí jsme se její cti ani jejích zájmů; vyhověli jsme vždy věrně Nášim spojeneckým povinnostem a poskytli jí Náš zástíty, když táhla do pole.

Více jsme vykonali: když Itálie vysílala své žádostivé zraky přes Náš hranice, rozhodli jsme se, abychom zachovali spojenecký poměr a mír, k velikým a bolestným obětím, jež obzvláště se dotkly Nášeho otcovského srdce. Avšak nebylo lze ukojiti žádostivosti Itálie, jež měla za to, že jest nutno z okamžiku řešiti.

A tak nutno, aby osud byl dovršen. Moje armády vítězně čelily mocnému nepříteli na severu desetíměsíčním obrovským zápasem v největrnějším válečném sbratření s vojsky Mého vznesěného spojení.

Nový potměšilý nepřítel na jihu není jim nikterak novým odpárcem. Veliké vzpomínky na Novaru, Mortaru, Custozzu a Vis, které jsou pýchou Mého mládí, a duch Radeckého, arcivévodě Albrechta a Tegetthoffa, který na dále žije v Mě pozemní a námořní moci, zaručují Mj, že Mj i proti jihu uhájíme s úspěchem hranice mocnářství.

Pozdravuji Moje v boji osvědčená vítězná vojska, důvěruji v ně a v jejich vůdce! Dávěruji v Mě národy, jejichž bezpříkladné, zmútilé obětovnosti přislúti Mj největejší otcovský dík. Prosím Všemohoucího, by žehnal Nášim zbraním a milostivě vzal Náš spravedlivou věc v ochranu.

Ve Vídni, 23. května 1915.

Obr. 81 Fronta na chleba v Hlinsku za první světové války
(Muzeum Hlinsko)

Válečné útrapy byly ukončeny uzavřením příměří na všech frontách 1. světové války 11. listopadu 1918. Již 28. října 1918 byla vyhlášena samostatná Československá republika.

Každá válka také stojí mnoho peněz, jsou potřeba potraviny a ošacení pro vojáky. I proto byl zaveden tzv. přidělový systém, kdy si každý mohl koupit jen pevně stanovené množství potravin, oděvů, uhlí, mýdla apod.

Obr. 82 Potravinové lístky z roku 1916 (Archiv obce Vojtěchov)

Válečnými útrapami netrpěli jen vojáci na frontě, ale válku pocítili všichni obyvatelé. Nejvíce příslušníci rodin, jejichž muži museli narukovat do armády, a oni tak rázem ztratili otce, kteří je zabezpečovali. Každý čtvrtý muž, který narukoval do 1. světové války, padl.

Obr. 83 Vojenský lazaret (nemocnice) v hlinecké sokolovně v roce 1916
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 84 Plakát na slavnostní schůzi k ustavení Československého státu (Muzeum Hlinsko)

Československý stát byl ustaven 28. října 1918. Stále existovalo Rakousko-Uhersko. Velkou zásluhu na samotném vzniku Československého státu měl T. G. Masaryk, který připravoval osamostatnění Československa a jeho podporu u zástupců ostatních zemí v exilu. Sám byl poté 14. listopadu 1918 zvolen prvním prezidentem Československé republiky. Území nového Československa však bylo kompletní až téměř o rok později, 10. září 1919. To byla jako součást Československé republiky uznána i Podkarpatská Rus. V té době sousedilo Československo s Rumunskem.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

zasáhla náš kraj nejcitelněji. První němečtí vojáci přijeli do Hlinska 16. března 1939, v den vyhlášení tzv. Protektorátu Čechy a Morava.

V Hlinsku ale nezůstala žádná stálá nacistická posádka, neboť kontrolu nad místním životem převzala pardubická tajná státní policie (gestapo) a lidé s ní spolupracující. Už v prvních dnech okupace začaly vznikat odbojové organizace (Obrana národa, Petiční výbor Věrní zůstaneme apod.), které tvořili členové tělovýchovných jednot Sokol, Orel nebo Dělnické tělovýchovné jednoty. Do odboje se zapojili i bývalí členové Československé obce legionářské a již neexistující československé armády. Jejich úkolem bylo čelit všemožnými prostředky poněmčování českého obyvatelstva, což bylo postupem doby stále obtížnější.

23. září 1938 byla vyhlášena všeobecná mobilizace.

Obr. 85 Mobilizace
– hlinecké nádraží
24. 9. 1938
(Muzeum Hlinsko)

Mobilizace byla přípravou Československého státu na válečný konflikt. Z Hlinska a okolních obcí byli ihned povoláváni muži, kteří již absolvovali vojenskou službu a byli takzvaně v záloze. Muži museli narukovat do armády na obranu vlasti a z jejich řad vznikaly nové armádní jednotky. Vláda společně s vrchním velením armády se tak snažila navýšit početní stavy vojáků v očekávání vojenského konfliktu.

Obr. 86 Odjezd vlaku
s mobilizovanými
vojáky 24. 9. 1938
ve 13:20 hodin
(Muzeum Hlinsko)

Nacistické Německo muselo do války povolat téměř všechny dospělé muže a nutně potřebovalo zahraniční dělníky pro práci ve válečném průmyslu. Proto byly v letech 1941–1944 nuceně povoláni do továren mladí lidé. V osmnácti letech se tak na cestu do nebezpečí bombardovaného Německa vydaly statisíce dospívajících lidí. Kruté podmínky až šestnáctihodinové pracovní doby, šikana vedoucích směn a nedostatek potravin i lékařské péče si vyžádaly život mnoha z nich.

Ale nebezpečí nečítalo pouze v továrnách v Německu. I velká česká města byla vystavena spojeneckému bombardování, jež mělo ochromit nacistické zbrojení. Nejbližším takto postiženým městem byly Pardubice, kde se vyráběl syntetický benzín a součástky do vojenské techniky. Mohutné letecké svazy americké a britské armády a spojenců nalétávaly na Pardubice v létě a v zimě 1944. Protože vzlétaly ze dvou letišť v Itálii, stanovily si pomyslný spojovací bod, který byl nad městem Hlinskem. Obyvatelé Hlinska tak mohli 24. srpna 1944 na jasné

Obr. 87 Říjen 1939,
německo-české nápisy na budově
Okresního soudu v Hlinsku, dnes
správní budově Městského úřadu.
(Muzeum Hlinsko)

9. prosince 1944 po poledni zaútočili dva stíhací letci na osobní vlak vyjíždějící z Holetína do Hlinska. Podle očitých svědků šlo o čelní nálet a pilot střelil ve dvacetimetrové výšce. Svědci uvádějí, že jeden z pilotů byl černochoz, což by odpovídalo stíhací letce 332. Fight Group, která byla složená právě z afroamerických stíhačů. Často se však stávalo, že byli bílí piloti díky tmavým brýlům a kyslíkové masce zaměňováni za černochozy. Útok si vyžádal 8 až 10 zraněných a 3 až 5 mrtvých (údaje se rozcházejí). Téhož dne byl v Krouně kolem půl jedné odpoledne napaden pravděpodobně stejnými piloty další osobní vlak. Zahynuly 4 osoby a 8 jich bylo zraněno.

obloze vidět a slyšet tři sta bombardérů, které o pár minut později shodily pumy na pardubickou rafinerii a vlakové nádraží. V těžce zkoušeném městě zahynulo toho dne 213 obyvatel, včetně malých dětí. Pro průmysl nacistického Německa byly způsobené materiální škody obrovské.

Nebyl to však pouze letecký odpor, který dopomohl k porážce nacismu.

Na Hlinecku operovaly partyzánské skupiny, které prováděly sabotáže železničních tratí a telegrafického vedení. Několik zaměstnanců hlinecké pošty bylo do odbojové činnosti zapojeno a informovalo o pohybu německých jednotek, které se snažily zabránit partyzánským akcím po celém území Železných hor a Žďárských vrchů. V letech 1944–1945 byla největší aktivita partyzánů brigády Mistra Jana Husa a partyzánského pluku generála Ludvíka Svobody. Mnoho obyvatel bylo pro spolupráci s partyzány deportováno do koncentračních táborů nebo přímo popraveno. Ale bez jejich podpory by nebyl odboj nikdy tak úspěšný.

Jednou z největších hrůz, které nacisté za druhé světové války provedli na území Hlinecka, bylo vypálení osady Ležáky. Němci se mstili místním obyvatelům za podporu a ukrývání parašutistů výsadkové skupiny Silver A. Ti se podíleli na atentátu na jednoho z nejvlivnějších nacistů - Reinharda Heidricha.

Obr. 88 Pohled na vypálenou osadu Ležáky (Muzeum Hlinsko)

Obr. 89 Vypálený ležácký mlýn (Muzeum Hlinsko)

Od léta roku 1939 začaly platit Norimberské zákony, kterými nacisté rozdělili občany podle jejich rasy nebo víry na ty „cenné“ a na ty „nehodné žítí“. V Hlinsku se tyto zákony dotkly několika rodin židovského původu, jejichž členové byli postupně omezováni ve všech oblastech každodenního života.

Nesměli mít žádný majetek, nesměli pracovat, chodit nakupovat s ostatními obyvateli, děti nemohly chodit do školy. Všichni místní židé pak 5. a 9. prosince 1942 museli odjet do ghetta v Terezíně. Většina z nich zahynula v koncentračním a vyhlazovacím táboře v Osvětimi. Holocaust, jak se hromadná vražda židovského obyvatelstva začala po válce nazývat, stejně postihl i židy z Trhové Kamenice.

Konec války se blížil a napjaté očekávání svobody přivádělo mnoho, především mladých mužů k nerozvážným činům, jež ohrozily nejen je samotné, ale i civilní obyvatele. V květnu 1945 prchala přes Hlinecko německá armáda před postupující Rudou armádou směrem na Chotěboř. V Blatně čtyři chlapci shodili klády v dřevěných branách. Když byli 6. května zatčeni a odváděni k soudu, snažil se jeden z nich, Vladimír Odvárka, utéct, a proto byl na schodišti zastřelen. Na tomto místě dnes najdeme pamětní desku, připomínající smutnou událost. K obdobným tragédiím v posledních hodinách války došlo i v Holetíně, Miřeticích nebo v Trhové Kamenici.

Dne 9. května se německé jednotky daly na úprk, poslední chabý odpor proběhl nad zemědělskou školou, kde se Němci snažili zbrzdit postup Rudé armády od Poličky vytvořením zátarasu z tanků a děl. Poté již všichni utíkali na Ždírec nad Doubravou směrem k americkým liniím na jihu Čech. Rudá armáda byla totiž známá svým nevybíravým zacházením s válečnými zajatci a zločiny na civilistech. Útok sovětských letadel na postupující kolonu německé armády tuto únikovou cestu uzavřel a nacističtí vojáci se vydali přes Trhovou Kamenici k Chrudimi. Jeden z proudů procházel nacisty vypálenou osadou Ležáky. Rudá armáda vjela do Hlinska v těsném závěsu za prchajícími nacisty v 18 hodin a byla bouřlivě vítána.

Obr. 91 Němečtí zajatci před dnešním gymnáziem v Hlinsku – květen 1945 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 92 Hlinsko, odstraňování dvojjazyčných nápisů – květen 1945. (Muzeum Hlinsko)

Davidova hvězda je považována za symbol židů, judaismu a Státu Izrael, který ho má na vlajce. Za druhé světové války byly všechny obchody, které vlastnili židé, označeny tímto symbolem. Židé v zemích okupovaných Německem pak museli na veřejnosti nosit na oblečení našitou žlutou hvězdu s nápisem JUDE jako symbol hanby.

Obr. 90 Ukázka nášivky židů, tu museli nosit na veřejnosti. (Daniel Ullrich)

Z hlineckých židů přežil továrník František Schur, který dočasně pobýval v Anglii. Po návratu do Hlinska přeměnil rodinnou vilu na dětský domov pojmenovaný po své manželce Marii Schurové, která i s jejich dětmi zahynula v koncentračním táboře. Dnes je objekt využíván jako Dům dětí a mládeže.

Obr. 93 Schurova vila, dnešní sídlo Domu dětí a mládeže. (MAS Hlinecko)

Obr. 94 Hlinsko – večerní průvod občanů městem, 7. květen 1945. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 95 Hlinsko – příchod Rusů, 9. květen 1945. (Muzeum Hlinsko)

O parlamentních volbách v roce 1946 se často hovoří jako o posledních demokratických volbách před rokem 1990, i když to není zcela přesné. Podobu voleb totiž ovlivnila existence Národní fronty. To byla organizace, která vznikla hned po skončení války jako svazek protifašistických sil. Sdružovala jen povolené politické strany – komunisty, národní socialisty, lidovce a sociální demokraty. Předválečné silné pravicové strany agrárníků a národních demokratů byly po válce zakázány. Volby byly ze zákona povinné a rovněž se snížila věková hranice pro možnost volit, a to z 21 let na 18. Nově byl nastolen také povolební systém, který už nepočítal s vytvořením koalice a opozice, ale s vládou všech čtyř stran společně.

OD POVÁLEČNÉHO OBDOBÍ DO SOUČASNOSTI

Po skončení války se začaly napravnout materiální škody a život se pomalu vracel do každodenních kolejí, obnovoval se i kulturní a společenský život. V roce 1946 proběhly první poválečné volby, ze kterých vzešla jako celkově nejsilnější Komunistická strana Československa. Tyto volby nebyly stejně svobodné jako volby v první republice. Některé politické strany byly již zakázány a ostatní se spolu s komunistickou stranou spojily do Národní fronty. Pokud ji někdo nechtěl volit, mohl vhodit tzv. bílý lístek jako vyjádření nesouhlasu. Ten ale neměl žádnou hodnotu, a tak využití bílých lístků jen fakticky posílilo pozici komunistů. Na našem území však komunisté tehdy ještě nezvítězili. Lidé věřili, že po prožitých útrapách z války pro ně nastává nové období, kdy budou budovat socialistickou společnost, v níž nebudou rozdíly mezi bohatými a chudými, bude dostatek práce, potravin a zboží, a tím i lepší život. Mezníkem ve vývoji poválečného Československa se stal Vítězný únor roku 1948.

Obr. 96 Strojní a traktorové stanice vznikaly v souvislosti s kolektivizací na podporu mechanizace zemědělství od roku 1952 (Muzeum Hlinsko)

Změny, které nastaly, ovlivnily osudy a životy mnoha rodin ve městech i na vesnicích a nenaplnily původní očekávání. Po Únoru přišlo období znárodnování, nejprve byly zestátněny velké podniky nad 50 zaměstnanců, následovaly je malé rodinné firmy i živnostníci.

Velká změna nastala na venkově, kde do té doby bohatší lidé stále hospodařili na vlastních statcích a zaměstnávali obyvatele vesnic. Počátkem 50. let byla zahájena tzv. kolektivizace zemědělství, kdy samostatně hospodařící sedláci měli vstupovat do nově zakládaných jednotných zemědělských družstev, odevzdat tam i zemědělskou techniku, se kterou pracovali na polích, a dobytek, který na svých statcích chovali. Protože se to řadě z nich nelíbilo a odmítali do družstev vstupovat, začali být označováni za hlavní viníky nedostatku potravin v obchodech. Říkalo se jim hanlivým výrazem kulaci. Mnozí sedláci, kteří neuposlechli, byli pronásledováni, souzeni, vězněni nebo posíláni do táborů na nucené práce. Jejich pozemky byly sjednoceny ve velké lány bez mezí a drobných lesíků, začalo mohutné odvodňování polí, jejich zúrodnování (meliorace) a postupně silné chemické hnojení.

Bohužel tyto zásahy do přírody zanechaly následky. Pociťujeme je ještě dnes. Změnila se i živočišná výroba, místo domácích chlévů se začaly stavět velkokapacitní kravíny, vepříny, vznikaly velké drůbežárny a podobně.

Únor 1948 znamenal výrazný zásah do každodenního života. Přechod moci do rukou komunistů vedl k závislosti vnitřní i vnější politiky státu na rozhodnutích představitelů Sovětského svazu. Oponenti režimu byli pronásledováni, zavíráni, docházelo i k politickým vraždám v inscenovaných soudních procesech, lidé nuceně emigrovali do zahraničí. Postihováni byli církve, spolky typu Sokol nebo Skaut i jakékoliv režimu nepohodlné občanské aktivity.

V šedesátých letech chtěli někteří představitelé KSČ situaci v zemi částečně uvolnit. To však ukončil vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu roku 1968.

Obr. 97 Srpen 1968 – vojska Varšavské smlouvy u muzea v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Obr. 98 Srpen 1968 – občané Hlinska na Poděbradově náměstí (Muzeum Hlinsko)

Sedláci a zemědělci, kteří se odmítali přidat do JZD, museli odevzdávat část své úrody státu. Tyto odvody se postupem času zvýšily do takové míry, že pro ně byl vstup do družstva jediným možným způsobem, jak uživit rodinu. V některých obcích sedláci odolávali dlouho, například v obci Kladno všichni vstoupili do JZD až po deseti letech.

Na konci roku 1967 se v komunistické straně vytvořila skupina reformních komunistů vedených Alexandrem Dubčekem, kteří stávající režim chtěli změnit na tzv. „socialismus s lidskou tváří“, ale stále pod vedením KSČ. Svobodnější nálada se začala rychle šířit celou společností. Lidé se přestávali bát vyjadřovat nahlas svoje názory a stále více projevovali nesouhlas se sovětskou „nadvládou“. Nové vedení komunistické strany začalo provádět některé demokratické změny, například došlo ke zrušení cenzury. To se ale nelíbilo vůdci Sovětského svazu Leonidu Brežněvovi. Obával se oslabení socialistického bloku. Prohlásil reformní hnutí v Československu za kontrarevoluci proti níž je třeba zasáhnout. Společně s představiteli dalších socialistických států - Polska, Maďarska, Bulharska a východního Německa se rozhodl poskytnout Československu tzv. „bratrskou“ vojenskou pomoc. Okupační vojska pěti států Varšavské smlouvy překročila hranice Československa v noci z 20. na 21. srpna 1968.

Jediný, kdo nepodepsal Moskevský protokol, byl poslanec a lékař František Kriegl. Přestože po válce byl oddaným komunistou a členem Lidových milicí, v roce 1968 se připojil k reformním komunistům a stal se předsedou Národní rady. Události srpnového vpádu vojsk považoval za naprosto nepřijatelné řešení, které bylo v rozporu s míněním většiny občanů Československa. Za svůj postoj byl vyloučen z KSČ a zbaven poslaneckého mandátu. Poté se stal jedním z prvních signatářů Charty 77 a do své smrti byl pod dohledem StB (komunistické státní bezpečnosti).

Akci „Z“ byla za komunistického režimu nazývána neplacená práce obyvatel (označení „Z“ znamenalo zvelebování). K typickým činnostem akcí „Z“ patřily v obcích v rámci občanské svépomoci například stavby škol, kulturních domů, prodejen smíšeného zboží nebo vodovodů. Tyto objekty v obcích chyběly a obecní správa nebyla schopna je finančně zajistit. Z původně dobrovolné pomoci občanů se však stával řízený plán investic a z akcí „Z“ postupně povinnost. Na občany byl vyvíjen nátlak, aby odpracovali určitý počet brigádnických hodin.

Nastalo období tzv. normalizace, kdy komunisté nastavili přísná pravidla a řídili veškerý život ve společnosti, politiku, hospodářství i kulturu. Kdo s nimi nesouhlasil, byl postihován, mnohdy byl donucen opustit svoje zaměstnání, jeho děti nesměly studovat. Nastala druhá emigrační vlna, do zahraničí odešly desítky tisíc lidí. Éra socialismu znamenala velké změny.

Obr. 99 Prosovětská májová výzdoba radnice v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Obr. 101–102 Výstavba prodejny ve Dřevíkové v akci „Z“ (Archiv obce Vysočina)

Nebylo by správné říkat, že vše bylo špatné. Stavěly se jesle, mateřské školy, panelové domy, prodejny potravin Jednota, kulturní zařízení, silnice, rozvíjela se i zdravotní péče. Lidé z obcí se zapojovali do akcí „Z“, aby pomohli v obcích vybudovat chybějící zařízení.

Systém však byl idylický pouze na první pohled. Kromě nedostatku řady věcí každodenního života, postupného zaostávání výrobních technologií a nemožnosti volně cestovat do zahraničí, byl hlavní problém v myšlení lidí. Lidé se báli říkat veřejně svoje názory, protože každý nesouhlasný postoj znamenal postih. V té době se naplno rozjela činnost neblaze proslulé Státní tajné bezpečnosti (StB), která sledovala a trestala jakýkoliv projev kritiky. K potlačování tzv. protisocialistických živlů byly nasazovány úderné oddíly Lidových milicí a Sboru národní bezpečnosti. Bylo běžné, že děti doma slyšely od rodičů něco jiného, než co se učily ve škole a co slyšely v televizi nebo v rádiu.

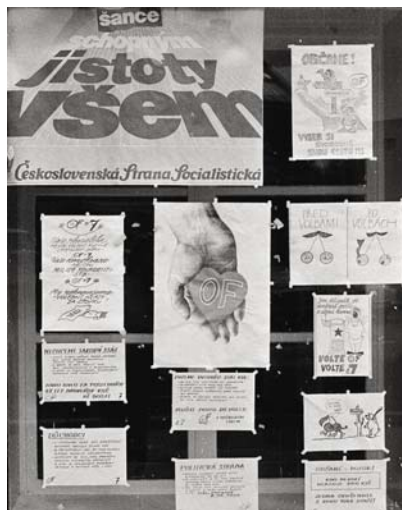
Situace v Československu se pomalu vyhrocovala, lidé začali být stále více nespokojení, až přišel **listopad roku 1989, kdy tzv. sametovou revolucí skončil socialistický systém**. Lidé v celé republice vyšli do ulic a protestovali proti tehdejšímu režimu.

Obr. 100 Povinný prvomájový průvod v období normalizace (Muzeum Hlinsko)

Obr. 103–104 Demonstrace na Poděbradově náměstí, výzdoba výloh v Hlinsku v listopadu 1989. (Muzeum Hlinsko)

Po roce 1990 byl navrácen majetek do soukromých rukou, byla zavedena svoboda projevu, systém svobodné soutěže politických stran a hnutí, obnovena činnost církví a zájmových spolků. Lidé ve městech i obcích začali soukromě podnikat v oblastech obchodu, služeb, řemesel i v zemědělství. Ve městech i na venkově se opravovaly obytné domy, veřejné budovy, mohutně se rozvíjel spolkový život, obnovily se mnohé tradiční zvyky.

Bohužel se nepodařilo změnit myšlení a chování některých lidí, kteří si neuvědomují, že slovo svoboda neznamená jen právo dělat si, co chci, ale také povinnost dodržovat zákony a chovat se mravně a odpovědně.

Obr. 105 Majáles 2016 – obnovená studentská tradice oslav příchodu máje (Radek Pavlík)

Již v roce 1969 se tehdejší Československá socialistická republika přeměnila na federaci dvou suverénních národních států – Českou socialistickou republiku a Slovenskou socialistickou republiku. Přesto, že šlo stále o společný stát, bylo zřejmé, že se obě země vyvíjí odlišně. Zatímco pro Česko, které bylo před druhou světovou válkou mezi deseti nejvyspělejšími státy světa s rozvinutým průmyslem, znamenal komunistický režim spíše úpadek, v původně zemědělském a chudším Slovensku došlo naopak k rozvoji těžkého průmyslu a zlepšení životních podmínek. Přesto byla tendence k rozdělení státu vždy silnější na Slovensku. Češi rozdělení příliš nepodporovali.

Po roce 1990 se začaly na Slovensku opět ozývat hlasy volající po osamostatnění. I přes několik pokusů udržet společný stát ve volnější podobě došlo v roce 1992 k dohodě obou tehdejších premiérů Václava Klause a Vladimíra Mečiara o rozdělení Československa. 1. ledna 1993 tak vznikly dva samostatné státy Česká republika a Slovenská republika.

17. ledna 1996 zažádala vláda České republiky o vstup do Evropské unie. Aby mohla být naše země přijata, muselo být vypracováno memorandum, ve kterém stojí, že si vláda ČR uvědomuje prospěšnost sjednocení evropských zemí. To zaručuje občanům členských států na dlouhá desetiletí mír, politickou stabilitu, korektnost mezinárodních vztahů, svobodu a hospodářskou prosperitu. V roce 1998 začala mezi ČR a EU přístupová jednání a pro přijetí bylo potřebné splnit mnoho podmínek. To se nakonec povedlo a Česká republika přistoupila k Evropské unii 1. května roku 2004. Od té doby i pro naše občany platí uvnitř EU volný pohyb osob bez pasových kontrol na hranicích a volný pohyb zboží. Mimo vlajky České republiky vlaje na většině úřadů a sídel státních organizací i modrá vlajka EU.

5 Společenské a hospodářské poměry

Základní starostí každého člověka bylo zajistit obživu sobě a své rodině. První obyvatelé Hlinecka se věnovali pastevectví, lesnictví a zemědělské činnosti. Ta spočívala v obdělávání polí a chovu hospodářských zvířat. V období feudalismu však patřila půda vrchnosti, která část polí obhospodařovala prostřednictvím svých poddaných a část půdy propůjčovala rolníkům. Ti na ní hospodařili. Protože zemědělství nebylo v místních klimatických podmínkách nikdy příliš výnosné, lidé se postupně začali ve větší míře věnovat využití přírodních zdrojů – těžbě a zpracování nerostů a dřeva a s nimi spojené řemeslné výrobě. Tehdy byla každá vesnice téměř soběstačná. Její obyvatelé si většinu životních potřeb, potravin, oděvy i náradí, zajišťovali sami. S rostoucím počtem obyvatel, a tím i větší spotřebou, se pomalu objevovaly základy budoucího obchodování. To se odehrávalo na trzích konaných ve městech a městečkách, kterým vrchnost pořádání trhů povolila. Změny přicházely také v zemědělství a ve výrobě.

Obr. 106 Trhy na náměstí v Trhové Kamenici (Muzeum Hlinsko)

Obr. 107 Život v hlineckém Betlémě (Muzeum Hlinsko)

Obr. 108 Staročeská zabíjačka
(Jiří Zeman)

Obr. 109 Hlinečtí řezníci
(Jiří Zeman)

Obr. 110 Dělnické domky firmy
SATAS (Muzeum Hlinsko)

Obr. 111 Stavba orlovny v Hlinsku
(Muzeum Hlinsko)

Zlomovým bodem byl nástup průmyslové revoluce, který přinesl nové technologie, a tím přechod od ruční práce ke strojní výrobě.

Počátky průmyslu na Hlinecku spadají do druhé poloviny 19. století. Zásadní změna nastala se zavedením železnice a elektrického proudu do obcí. To urychlilo stavby mnoha nových továren i dopravu zboží a materiálu po železnici. V továrnách začali pracovat nejen lidé z Hlinska, ale i z okolních vesnic. Část z nich se stěhovala do Hlinska a někteří továrníci pro ně začali stavět dělnické domky a byty. Nejrozsáhlejší byla kolonie dělnických domů firmy SATAS (SAMUEL TAussig a Synové). Počet obyvatel města postupně rostl, přibývalo dětí, stavěly se pro ně nové školní budovy, rychle se rozvíjel společenský a sportovní život. Na počátku 20. století bylo Hlinsko jedním z hospodářsky nejsilnějších měst Českomoravské vrchoviny a výroby jeho textilního průmyslu se vyvíjely do celého světa.

Obr. 112 Hospodářská
a hospodyňská škola,
dnes pracoviště
Základní školy Ležáků.
(Muzeum Hlinsko)

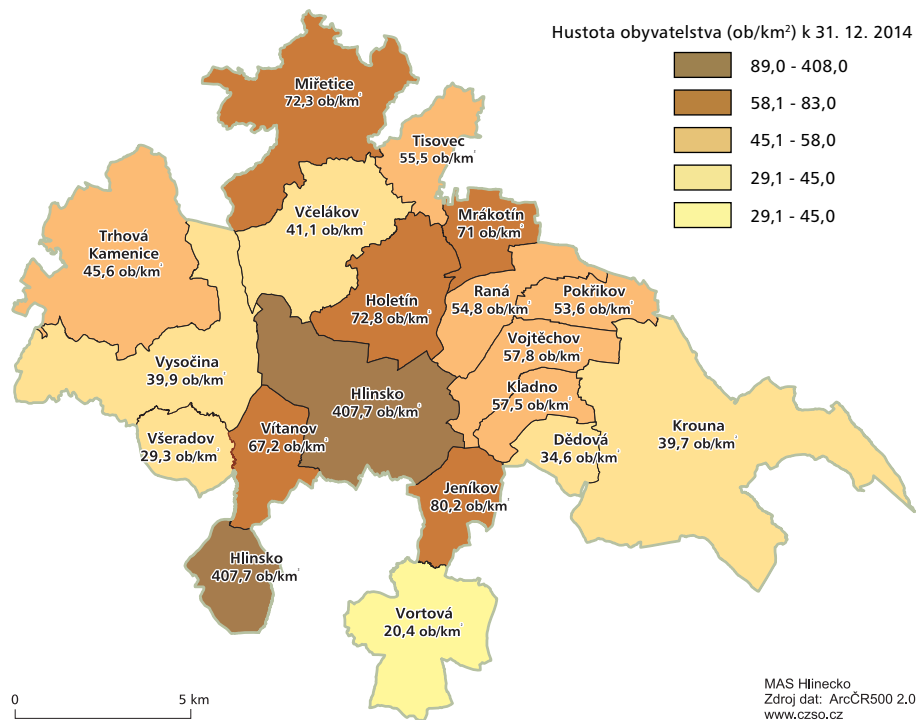
Obr. 113 Obecná a měšťanská
chlapecká škola,
dnes Základní škola Resslerů.
(Muzeum Hlinsko)

OBYVATELSTVO

K 1. lednu 2018 žilo na Hlinecku celkem 18 768 obyvatel, z toho více než polovina v samotném Hlinsku. V posledních letech dochází v regionu k pozvolnému úbytku obyvatel díky nižší porodnosti a také stěhování mladých lidí do velkých měst. Tento jev bohužel postihuje všechny venkovské regiony v České republice. Od roku 2000 do roku 2018 se snížil počet obyvatel na Hlinecku téměř o 2 %. V regionu se také zvyšuje počet seniorů a snižuje počet dětí. Například během let 2006–2016 se zvýšil počet seniorů nad 65 let o 20 % a snížil počet dětí do 14 let o 10 %.

HUSTOTA OBYVATELSTVA NA ÚZEMÍ MAS HLINECKO

Obr. 114 Hustota zalidnění v MAS Hlinecko k 31. 12. 2014 (MAS Hlinecko)

NÁBOŽENSTVÍ

S dějinami lidstva bylo již od počátku spjaté náboženství. Lidé si potřebovali vysvětlit neznámé úkazy, přírodní pohromy a nenadálé události, které je postihovaly. Víra ovlivňovala život člověka, dávala mu smysl a řád. Do 7. století bylo naše území pohanské, lidé vyznávali různé bohy, přírodní i nadpřirozené bytosti a duchy. V 8. a 9. století proniklo na Velkou Moravu křesťanství, přesto velká část lidí nadále uctívala své bůžky. Významnou událostí se stal příchod solunských věrozvěstů Konstantina (Cyrila) a Metoděje na Velkou Moravu roku 863. Vytvořili písmo hlaholici, staroslovenština se díky nim stala bohoslužebným jazykem a sepsali také první zákoník. Křesťanství převládlo v Čechách v 11. stole-

I na Hlinecku působili kněží přijímající podobojí. Přijímání podobojí znamenalo symbolické přijímání těla (tedy hostie) i krve (mešního vína) Kristovy. V katolické víře směli přijímat krev Krista pouze duchovní. Rozšíření husitů na Hlinecku dokládá i zápis z roku 1752 o přijímání podobojí v Krouně. Také je doloženo, že roku 1780 schovával u sebe doma Václav Novák z Vojtěchova šířitele evangelických knih. Podobné zprávy se dochovaly z Krouny. Mnoho lidí pak skončilo po udání ve vězení.

Toleranční patent povoloval lutheránství, kalvinismus nebo protestanství. Neznamenal ale úplnou náboženskou svobodu, některé náboženské směry byly nadále stíhány. Vyznavači nově tolerovaných náboženství nemohli stavět své svatostánky na hlavních ulicích, kostely nemohly mít věže a bohoslužby musely probíhat pouze v soukromí. Přesto šlo o zásadní krok, protože tak nekatolíci získali právo ke koupání domů nebo pozemků a jejich pozice ve společnosti se zásadně zlepšila.

Svoboda náboženství dala vzniknout různým sektám a náboženským směrům. Zejména adamité preferující nahotu byli velmi kontroverzní a pobuřovali své okolí. Přesto se k nim hlásilo poměrně hodně rodin, zejména na Rané a ve Vojtěchově.

Obr. 115 Evangelický kostel v Krouně (Václav Hospodář)

tí. Hlinecko spadalo do poloviny 14. století pod pražské biskupství. Roku 1344 bylo pražské biskupství povýšeno na arcibiskupství a Hlinecko přešlo pod nově vzniklé litomyšlské biskupství. Většina obyvatelstva na Hlinecku pak byla křesťanského vyznání.

V 15. století prošla zemí husitská revoluce, kterou následovalo šíření nového náboženského hnutí nazývaného husitství. To zasáhlo i Hlinecko a přetrvalo zde až do 16. století.

Postupně však byli lidé nekatolického vyznání pronásledováni a byl jim zabavován majetek. V roce 1624 byli z Čech vyhnáni všichni nekatoličtí kněží. Také do Hlinska přišel katolický kněz Jan Hájek Litomyšlský, který zde téhož roku založil matriky. Do nich se zapisovaly údaje o narození, sňatcích a úmrtích. I díky tomu víme, že některá příjmení se na Hlinecku udržují už po dlouhá staletí. Jedná se například o příjmení: Dřevíkovský, Sázavský, Kratochvíl, Šafránek, Potměšil, Staněk, Severin, Jozífek, Kramář, Tláskal, Chlumský, Vávru, Homoláč, Doležálek, Kropáček, Rychlý, Příhoda, Voldan, David, Zdražil, Marek, Bartoň, Gregor, Sokol, Kroutil, Kopecký, Kosař, Zelenda, Medek, Čermák, Vít, Hříb, Kafka, Karásek, Prokop, Biško, Sládek, Pražan či Homolka.

Pronásledování lidí jiné než katolické víry ukončil až toleranční patent vydaný Josefem II. roku 1781. Tento patent zaručoval větší náboženskou svobodu. Na Hlinecku se stala velmi silnou evangelická víra a hlásilo se k ní velké množství obyvatel. Příkladem může být obec Krouna, kde jsou dodnes dochovány dva kostely, katolický i evangelický.

Obr. 116 Katolický kostel sv. Michaela archanděla v Krouně (Václav Hospodář)

Křesťanství je spojováno především s kostely. Ty však nebyly jedinými křesťanskými stavbami. Zajímavá jsou například tzv. boží muka, kříže, kapličky, se kterými se v naší krajině můžeme dodnes setkat. Boží muka byly drobné stavby ve tvaru sloupu jako symbolu, u kterého byl bičován Ježíš Kristus. Stojí nejčastěji

na návrších, rozcestích nebo místech, která měli lidé spojena s nešťastnou událostí. Kříže také připomínaly tragické události, kde se stala vražda, smrtelné úrazy nebo zabití přírodními živly. Kapličky pak sloužily příchozím k zastavení, modlitbě a rozjímání. Zároveň byly i prosbou za ochranu lidí a jejich obydlí.

Obr. 117 Kostel Narození Panny Marie v Hlinsku na počátku 20. století (Muzeum Hlinsko)

Obr. 118 Kříž v Tisovci - místní části Vrbětice (Václav Hospodář)

Obr. 119 Kaple Nejsvětější Trojice v Miřetících (Václav Hospodář)

Obr. 120 Lidová malba v miřetické kapli (Václav Hospodář)

Existující sakrální stavby jsou podrobně popsány v publikaci Sakrální stavby, památky a drobné objekty na území MAS Hlinecko, která byla vydána v roce 2015.

Nejstarší kulturní památkou na Hlinecku je Kostel svatého Filipa a Jakuba na náměstí v Trhové Kamenici, kde byl již v roce 1280 postaven původní dřevěný kostel.

K mnoha náboženským stavbám se vážou také pověsti, například o vzniku obce Krouna. Údajně dal na místě dnešního kostela rychmburský pán postavit kapli jako vděk archandělu Michaelovi. Ten se mu ve snu zjevil a při boji s drakem mu poradil cestu z lovu a zachránil tak jeho život. Kolem kaple se rozrostla vesnice a místo kaple byl později postaven kostel. Obraz boje svatého s drakem zdobí kostel dodnes.

V Miřetících se zase ke Kapli nejsvětější trojice váže pověst o malomocném švédském vojákovi. Dívka, která mu zachránila život, mu podávala chléb na vidlích, aby se sama nenakazila. On slíbil, že pokud se uzdraví, nechá na tom místě postavit kapličku. Uzdravil se a svůj slib splnil. Lidovou malbu této pověsti najdeme uvnitř kaple.

Po roce 1948, kdy nastala tvrdá éra komunismu, došlo k potlačování vlivu církví. Majetek církve byl zestátněn, jakákoliv činnost duchovních byla kontrolována a nemohli se podílet ani na náboženské výchově mládeže. Také vedení matrik, které bylo do té doby spjato výhradně s církví, přešlo pod národní výbory. Postupně se mnoho duchovních ocitlo ve vězení. Zásadní zvrat nastal po roce 1989, kdy byla činnost církví naplno obnovena.

Obr. 121 Každá válka znamenala devastaci zvonového fondu po celém světě a bohužel se nevyhnula ani Hlinecku. Bylo odvezeno pět zvonů z Hlinska a 33 zvonů z okolních vsí.
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 122 Svěcení zvonů 2. 9. 1928 v Rané, zvony byly ve druhé světové válce použity pro vojenskou výrobu. (Archiv obce Vojtěchov)

Menšinovou skupinu obyvatel tvořili židé. Jejich náboženství se nazývá **judaismus**. Právě z něho se vyvinulo křesťanství i islám. Typickou církevní stavbou je synagoga, židovský kněz se nazývá rabín a posvátné písmo Tanach. Na Hlinecku byly dvě židovské synagogy, a to v Hlinsku a v Dřevíkově. Přesto hlineckou synagogu dobře znáte, nachází se v ní Městské muzeum.

Obr. 123 Bývalá hlinecká synagoga, dnes Městské muzeum.
(MAS Hlinecko)

Obr. 124 Hlinecká synagoga v roce 1908
(Muzeum Hlinsko)

První zmínky o hlineckých židech pocházejí z počátku 18. století. Přestože tvořili početně malou skupinou a nikdy tu nevznikla židovská čtvrť nebo ulice, jejich význam pro Hlinsko a Hlinecko byl od druhé poloviny 19. století velký. Většina židů zpočátku provozovala obchod nebo řemeslo, později židé zakládali významné továrny, kde zaměstnávali stovky lidí z Hlinska a okolních vesnic. Největšího rozvoje dosáhly textilní a kožešnické firmy, které vyvážely zboží do celého světa. Židé také podporovali kulturu, spolky a účastnili se veřejného života ve městě. Významná židovská komunita byla i na Dřevíkově a poté v Trhové Kamenici.

Mezi nejvýznamnější hlinecké židy patřili například Rudolf Schulhof, majitel kožešnického závodu, Moric Fuhrmann, výrobce koberců, Daniel Spitzer, majitel továrny na výrobu záclon, plyše a hedvábných potahových látek, Samuel Taussig, majitel mechanické tkalcovny a barevny (dnešní Technolen), František Schur, majitel kožešnického závodu, Jindřich Lówy, výrobce pilníků.

Obr. 125 Administrativní budova kožešnické firmy Tlustý, Knöpfmacher & spol. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 126 Park firmy Samuel Taussig a synové (Muzeum Hlinsko)

Židé byli v průběhu celých dějin pronásledováni a mnoho jich přišlo o život.

Nejtragičtějším obdobím v novodobých dějinách byla 2. světová válka. Nacistická ideologie vedla k systematickému pronásledování a hromadnému vraždění obyvatel židovské národnosti. Oběťmi této genocidy se stali i židé na Hlinecku.

Dnes nám židovské obyvatelstvo připomínají zejména lesní hřbitov nedaleko Dřevíkova a židovský hřbitov na konci města Hlinska, patřící však již na území obce Vítanov.

Obr. 127 Židovský hřbitov na výjezdu z Hlinska směrem na Rváčov (Václav Hospodář)

Obr. 128–130 Náhrobky z lesního židovského hřbitova v Dřevíkově (Václav Hospodář)

VEŘEJNÁ SPRÁVA

Osobou, zastupující v každém městě nebo vsi vrchnost, byl rychtář, dnes bychom řekli starosta, kterého zprvu dosazoval majitel panství. Rychtáři od poddaných vybírali daně, měli některé soudní pravomoci, hlídali pořádek a kontrolovali prodej na trzích. Od 14. století vznikaly městské rady, které převzaly část pravomocí rychtáře.

Roku 1350 byl v Hlinsku zřízen soud, pod který spadaly obce Blatno, Hamr, Strana, Studnice a Vítanov. Řešily se jak běžné sousedské pře, kdy stačila pouze veřejná omluva, tak i závažnější případy napadení a ublížení na zdraví. V takovém případě viníka neminul trest v podobě pokuty, náhrady škody, bolestného nebo vězení. Nejhorším prohřeškem, pokud nepočítáme vraždu, byl útok na vrchnost.

Obr. 131 Historická listina, ve které Maxmilián II. udělil Hlinsku právo výročních trhů (Státní okresní archiv v Chrudimi)

Roku 1783 nařídil císař Josef II. vytvořit ve všech městech tzv. regulované magistráty, které nahradily městské rady. Byly tvořeny státními úředníky s potřebným právnickým vzděláním. Vykonávaly správní a soudní moc. V Hlinsku byl regulovaný magistrát zřízen v roce 1820. Hlinsko se tak stalo jedním z asi dvou set českých a několika desítek moravských a slezských měst s regulovaným magistrátem. Roku 1834 Hlinsko povýšilo na město a roku 1836 byla založena první městská kronika.

Obr. 132 První kronika města Hlinska z roku 1836 (Muzeum Hlinsko)

***Obr. 133** Dobyččí
trh v Hlinsku
(Muzeum Hlinsko)*

***Obr. 134** Výroční trh v Hlinsku
(Muzeum Hlinsko)*

***Obr. 135** Budova okresního
soudu postavená v roce 1933,
která dnes slouží jako pracoviště
Městského úřadu Hlinsko.
(Muzeum Hlinsko)*

V roce 1850 se v Hlinsku ustanovil okresní soud. Téhož roku vznikla i četnická stanice, která zaměstnávala pět četníků. Ti se starali o pořádek a klid v obci.

Roku 1865 byl zřízen Hlinecký okres, který přetrval až do roku 1919. Podruhé se stalo Hlinsko okresním městem v letech 1949–1960. Okres zahrnoval oblast dnešního Hlinecka a patřily pod něj i obce na Skutečsku, kolem Horního Bradla, Milov a okolí.

***Obr. 136** Hlinečtí četníci
(Muzeum Hlinsko)*

Obr. 137
*Žertovné
 představení
 úředníků města
 Hlinska v roce
 1943 (Muzeum
 Hlinsko)*

Dnes Hlinsko plní funkci **obce s rozšířenou působností**, a tak zabezpečuje některé úřední úkony i občanům okolních obcí. Do tohoto obvodu patří mimo Hlinska dalších 21 obcí – Dědová, Hamry, Holetín, Jeníkov, Kameničky, Kladno, Krouna, Miřetice, Otradov, Pokřikov, Raná, Studnice, Svratouch, Tisovec, Trhová Kamenice, Včelákov, Vítanov, Vojtěchov, Vortová, Všeradov a Vysočina.

Nejvyšším orgánem je zastupitelstvo města nebo obce, které volí ve větších obcích ze svého středu radu. V čele zastupitelstva stojí starosta nebo starostka. Zastupitelstvo je voleno na čtyřleté funkční období.

Počet zastupitelů je vždy lichý. V menších obcích na Hlinecku je voleno nejméně 7 zastupitelů. Při tak malém počtu zastupitelů se rady v obcích nevolí.

Obr. 138 *Hlinecká radnice
 na Poděbradově náměstí, nalevo
 sídlo Úřadu práce
 a také odboru školství
 a sociálních věcí města Hlinska.
 (MAS Hlinecko)*

Sochy svatého Jana Nepomuckého, svatého Floriana a misijního kříže, které ještě v roce 1943 stály jako dominanta uprostřed Poděbradova náměstí v Hlinsku, byly prodány za starostování Václava Dřevikovského do Kameniček.

V kronice města Hlinska stojí následující: „Od července 1943 došlo k vydláždění náměstí, v rámci celkového zvelebování města, nakázaného vládním komisařem Strakou. Náklady byly nemalé, cca 200 000,-.

Potíže vznikly se třemi sochami na náměstí, které mají přijít na některé jiné místo ve městě. 7. července byla komise ohledně jejich přemístění, 19. a 20. července byly zatím odstraněny. Celý spor o ně není ještě vyřešen, vl. komisař a mnoho občanů je proti jejich umístění na náměstí, poněvadž nejsou nijak hodnotné, církevní kruhy jsou ovšem zase pro jejich umístění. Kříž a socha sv. Floriána nemají umělecké ceny a byly pořízeny roku 1779. Socha sv. Jana Nepomuckého byla zhotovena Janem Devotým roku 1723, „roku toho, když Karel VI., císař římský, král náš v Praze korunován jest“, jak hlásí nápis na zadní straně sochy.“

V kronice jsme však nenašli, jak to naši předci vlastně vyřešili.

Je pravděpodobné, že se občané nedohodli, na jaké místo budou sochy umístěny, a tak byly skutečně jako „nehodnotné“ do Kameniček prodány.

Ve 20. století však byly jako součást areálu kostela Nejsvětější Trojice v Kameničkách prohlášeny kulturní památkou.

Na Hlinecku máme dnes také dva městyse, tedy městečka – Trhovou Kamenici a Včelákov. V minulosti se jednalo o sídla, kde se mohly kromě měst konat trhy. Od 50. let 20. století se tento pojem přestal používat. K jeho obnovení došlo až roku 2006. Obce, kterým tento titul náležel v minulosti, mohly požádat o jeho navrácení předsedu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

Obr. 139 Včelákov (Muzeum Hlinsko)

Obr. 140 Náměstí v Trhové Kamenici v roce 1907 (Muzeum Hlinsko)

K dalším orgánům veřejné správy, které sídlí v Hlinsku a poskytují služby obyvatelům celého Hlinecka, náleží pracoviště Úřadu práce, pracoviště Finančního úřadu nebo pracoviště Všeobecné zdravotní pojišťovny. Ostatní úřady, ke kterým patří například Okresní správa sociálního zabezpečení nebo Katastrální úřad, sídlí v okresním městě Chrudim. Krajský úřad Pardubického kraje pak najdeme v Pardubicích na Komenského náměstí.

Obr. 141 Sochy na Poděbradově náměstí před jejich odstraněním v roce 1943 (Muzeum Hlinsko)

ŠKOLSTVÍ

První písemné zmínky o základním školství na Hlinecku jsou z druhé poloviny 16. století. Základní (obecné) školy povinné pro děti od 6 do 12 let začaly vznikat po reformě školství zavedené Marií Terezií v roce 1774. Školy byly ve většině obcí, postupem času však v mnoha menších obcích kvůli malému počtu dětí zanikly.

Obr. 142 Bývalá základní škola ve Vortové (Muzeum Hlinsko)

Obr. 143 Bývalá základní škola ve Rváčově (Muzeum Hlinsko)

V současné době základní školy zajišťují buď úplné základní vzdělání (Hlinsko, Krouna, Trhová Kamenice, Včelákov) nebo poskytují první stupeň základního vzdělání (Raná, Holetín a Miřetice). Mateřské školy jsou v Hlinsku, Krouně, Holetíně, Trhové Kamenici a Pokřikově. Gymnázium K. V. Raise a Střední odborné učiliště je jedinou střední školou v regionu Hlinecka. Pojmenování školy není náhodné, v budově školy působil mezi lety 1882–1887 Karel Václav Rais jako učitel nově postavené měšťanské chlapecké školy.

Obr. 144 Objekt bývalé měšťanské chlapecké školy, později obecné a měšťanské školy dívčí, ještě později ZŠ K. V. Raise a od roku 1984 hlineckého gymnázia. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 145 Plocha pro stavbu dnešní ZŠ Smetanova v Hlinsku v roce 1957 (Muzeum Hlinsko)

Vývoj školství ke konci 19. a v průběhu 20. století byl poměrně komplikovaný. Školy se přemísťovaly do jednotlivých budov podle počtu zájemců, kterých bylo neustále více. Proto se stavěly školy nové. Ke konci 19. století zajišťovala vzdělání tzv. národní škola. Ta byla rozdělena na první stupeň – obecnou školu, která měla 5. tříd a druhý stupeň – měšťanskou školu se třemi třídami.

Školní objekt, ve kterém dnes sídlí hlinecké gymnázium, byl první chlapeckou měšťanskou školou na Chrudimsku. Zasloužil se o to starosta Karel Adámek a v říjnu 1874 zde začalo první školní vyučování.

Dívky mohly vzdělání získat pouze v pěti třídách obecné školy, a proto byla po mnoha žádostech 1. září 1902 otevřena první třída měšťanské dívčí školy právě v této budově a od roku 1904 se škola stala obecnou a měšťanskou školou dívčí. Škola chlapecká byla proto přesunuta do další nově postavené budovy, dnešní ZŠ Resslerův.

Dosud se místními používá pro označení budovy dnešního gymnázia název „dívčí škola“, zatímco škole v Resslerově ulici se říká „chlapecká škola“.

Povinná školní docházka do 15 let byla zavedena až v roce 1948 a objekt u Chrudimky, kde dnes sídlí gymnázium, plnil funkci školy základní. Teprve v roce 1984 se budova stala sídlem dnešního gymnázia.

Vyšší střední školství bylo v Hlinsku zřízeno až po roce 1949, kdy vznikl opět hlinecký okres. V roce 1953 se otevřela jedenáctiletá škola. Pro velký zájem studentů z okolních obcí byla hned naplněna. Vznikla potřeba nové školy, a tak se začal budovat objekt dnešní ZŠ Smetanova. V roce 1959 byla pro 756 studentů. Čtyřleté studium s maturitou je zavedeno jako všeobecné střední vzdělání až v roce 1968.

ZUŠ sídlí v bývalém Hotelu Švadlenka. Protože to byl výstavní a dobře vedený hotel, oblíbili si ho především hlinečtí tovarníci. Kolem hotelu vedla cesta s lavičkami a stolky s obsluhou a krásným výhledem na město a do parku, který se nazýval „Masarykův“. V roce 1939 byl hotel zabrán německou správou. Po válce v něm byla umístěna Okresní vojenská správa a Okresní výbor Svazarmu. Následně v něm našla sídlo umělecká škola. Při rekonstrukci a úpravách terénu v 60. letech 20. století byla oblíbená cesta zrušena.

Obr. 147 Hotel Švadlenka - dnešní ZUŠ v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Umělecky nadaným dětem z Hlinecka poskytuje vzdělání již od roku 1958 umělecká škola s hudebním a později i výtvarným oborem (dříve Lidová škola umění, dnes Základní umělecká škola).

Aktivní využití volného času pro děti a mládež z Hlinska a okolí nabízí prostřednictvím různých kroužků Dům dětí a mládeže na Adámkově třídě, Středisko volného času Pohoda a Pohoda Cool nebo organizace zřízená hlineckou farností Centrum Jana XXIII. Dětem se na Hlinecku věnuje řada dalších zájmových a sportovních organizací.

V okolních obcích jsou to zejména místní Tělovýchovné jednoty Sokol, Sdružení dobrovolných hasičů nebo Junák - český skaut. Při školách pracují také zájmové kroužky, které nabízejí dětem různorodé sportovní a kulturní aktivity.

Obr. 146 ZUŠ- Adventní koncert smyčcového orchestru (ZUŠ Hlinsko)

Obr. 148 Letní tábor na Svratouchu – DDM Hlinsko (DDM Hlinsko)

ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Zdravotní péči na Hlinecku poskytuje mnoho praktických, specializovaných a zubních lékařů, kteří sídlí na hlinecké poliklinice i v mnoha soukromých objektech, a to v Hlinsku i v některých obcích, například v Trhové Kamenici, Miřeticích nebo v Krouně. Na poliklinice v Hlinsku působí také radiologické pracoviště, rehabilitace a fyzioterapie. Zdravotní péči lidem s onemocněním ledvin poskytuje také nově zřízené Dialyzační středisko v Husově ulici. Pacienti tak již nemusejí dojíždět do okolních nemocnic.

V Hlinsku sídlí rovněž výjezdové stanoviště rychlé záchranné služby, centrum lékařské pohotovostní služby a několik lékáren. Zubní lékaři zabezpečují pohotovostní služby ve svých ordinacích v Hlinsku a dalších obcích. Mezi lety 1954 a 1982 mělo Hlinsko i vlastní porodnici.

Obr. 149 Hotel Hájek, dnešní poliklinika v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Obr. 150 Stanoviště rychlé záchranné služby v Hlinsku v ulici Poličská (MAS Hlinecko)

Nejstarším občanům, kteří potřebují stálou péči, poskytuje celoroční ubytování, zdravotní péči a sociální služby Domov seniorů Drachtinka. Byl v Hlinsku uveden do provozu roku 2008.

Od roku 2012 je jeho součástí Centrum denních služeb Motýl. Jeho posláním je poskytovat podporu lidem s vážným duševním a tělesným postižením.

V Hlinsku stojí i dva Domy s pečovatelskou službou, ve kterých žijí senioři z Hlinska a okolí. Ve všech obcích MAS Hlinecko působí pečovatelská služba Oblastní charity Nové Hrady u Skutče, na Vysočině vlastní pečovatelská služba obce. Lidé, které trápí duševní onemocnění, se mohou obrátit na pobočku organizace FOKUS Vysočina v Hlinsku. Zde působí také centrum dobrovolníků. Ti se ve svém volném čase a zdarma věnují lidem, kteří potřebují pomoci s nákupy, vařením, doprovodem k lékaři nebo jsou jen osamělí a potěší je společnost. Velmi dobře pracuje Svaz tělesně postižených. Připravuje řadu programů pro děti i dospělé.

Obr. 152 Kaple sv. Jana Nepomuckého (Marian Solčanský)

Obr. 153 Svatojánský pramen (MAS Hlinecko)

V roce 1918 byla v Hlinsku pro nemocné tuberkulózou založena Liga proti tuberkulóze, která nesla jméno tehdejšího prezidenta Masaryka. Tehdy na toto zákeřné onemocnění plíc umíralo mnoho lidí, a tak byl v roce 1936 postaven Sociální a zdravotní dům T. G. Masaryka pro nemocné tuberkulózou. Dodnes se tomuto místu říká „U ligy“.

Obr. 151 Budovu bývalé Masarykovy ligy proti TBC nalezneme v sousedství Domova seniorů na Drachtinách (Muzeum Hlinsko)

Hlinecko mělo v minulosti také lázně. Svatojánské Lázně byly založeny v roce 1620, vyhořely v roce 1904 a již nebyly obnoveny. Lázně se nacházely asi 2 kilometry nad Hlinskem na kopci u obce Studnice. Zdejší pramen se využíval k léčbě pohybového aparátu, kožních nemocí a zánětu očí. Dnes lázně připomíná už jen kaple svatého Jana Nepomuckého a Svatojánský pramen.

DOPRAVA

Stavba erární silnice z Hlinska do Poličky začala v roce 1812 a byla dokončena v roce 1834.

Není možné si neuvědomit, zvláště pokud jedete v noci a vidíte světla aut, že silnice je přímá jako pravítka. To tehdy nebývalo obvyklé, neboť cesty vedly většinou po hranicích pozemků, a proto se klikatily krajinou. Většina místních silnic tak zůstala dodnes.

Traduje se, že místní sedláci se nedokázali dohodnout, po kterých pozemcích silnice povede, a tak když císař František I. přijel kontrolovat postup prací a byl na Medkových Kopcích, zeptali se jej projektanti, kudy mají silnici vést. On ukázal rukou přímým směrem k Poličce. Projektanti jeho pokyn splnili.

Proto je silnice rovná a od té doby se jí říká „Císařská“. Toto označení najdeme ještě v mapách z roku 1918. Bývala císařská silnice je dnes státní silnicí 1. třídy číslo 34.

Po obou stranách císařské silnice byly vyhloubeny „škarpy“ (přikopy) a vysázeny stromy. Ze Ždírcce do Hlinska břízy, mezi Hlinskem a Čertovinou dosud auta projíždějí lipovou alejí a směrem od Medkových Kopců k Poličce byly vysázeny jeřáby a další listnaté stromy. Účelem alejí okolo cest bylo viditelně vyznačit směr a okraj cest. V mlze, v šeru a především v zimě, kdy napadlo velké množství sněhu, stromy sloužily také jako zábrana sněhovým závějím. V létě stromořadí zase poskytovalo stín cestujícím.

Kdysi dávno vedla územím Hlinecka tzv. Libická (Liběcká) stezka. Byla odbočkou z významné stezky Trstenické, která od 10. století spojovala Čechy s Moravou a východ se západem Evropy.

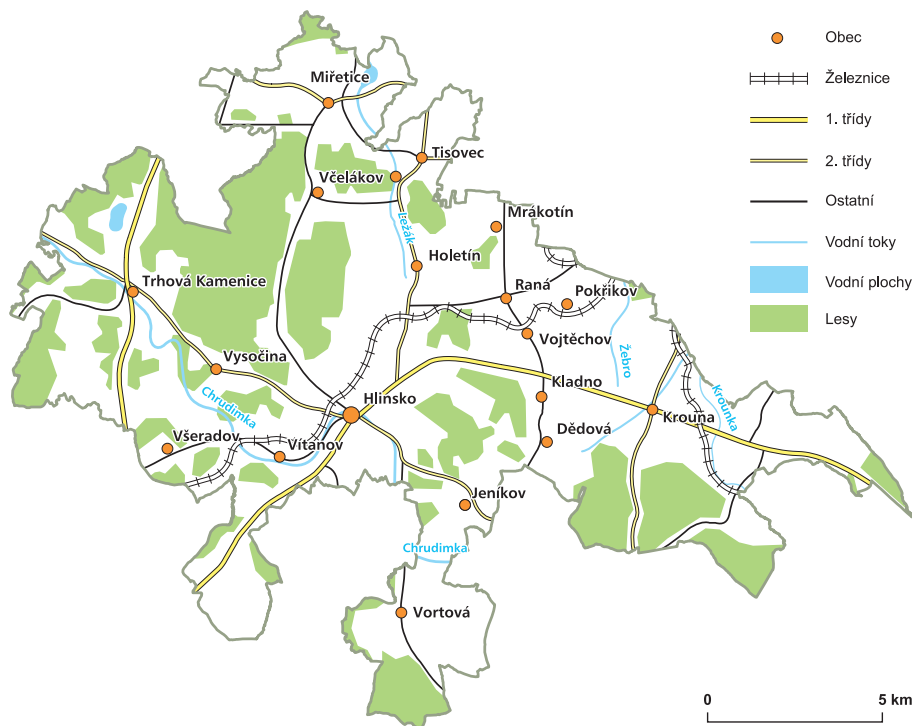
Na místech současného Hlinska vznikla díky křižovatce dvou stezek a přechodu přes řeku Chrudimku již ve 12. století tvrz. Stráž zde vybírala mýto za převážené zboží. Na stezkách a křižovatkách cest vznikaly osady, ve kterých se usazovali řemeslníci. Ti svoje výrobky i prodávali, a tak se osady postupně stávaly obchodními centry jako například Trhová Kamenice. Velký význam mělo počátkem 19. století vybudování tzv. císařské silnice ze Svitav do Poličky a Hlinska, a dále přes Ždírec nad Doubravou až do Havlíčkova Brodu.

Důležitým dnem pro celé Hlinecko se stal 15. srpen 1869. V tento den byla zahájena stavba železnice z Havlíčkova (dříve Německého) Brodu do Pardubic. První vlak z Pardubic přijel do Hlinska 16. května 1871. Jízdní řád vlaků byl však vydán až roku 1872. Trať z dnešního Havlíčkova Brodu do Pardubic – Rosic měří téměř 92 kilometrů a v době jejího vzniku vlak tuto trasu ujel za tři hodiny. Dnes, téměř za 150 let, je vlak na této trati jen o hodinu rychlejší.

Obr. 154 Parní lokomotiva na trati Pardubice – Hlinsko (Muzeum Hlinsko)

DOPRAVNÍ SÍŤ NA ÚZEMÍ MAS HLINECKO

Obr. 155 Dopravní síť na území MAS Hlinecko (MAS Hlinecko)

Původní nádražní budova v Hlinsku stojí dodnes a je stejně stará jako sama železnice. Přivedení železnice do Hlinska bylo jedním z nejvýznamnějších počínů v historii města, neboť díky železniční dopravě se zde mohl rychle a mohutně rozrůstat průmysl a obchod. Bez železnice by Hlinsko nikdy nedosáhlo takového rozkvětu a významu a nemohlo by ani poskytnout práci několika tisícům lidí z celého regionu.

Obr. 156 Nádraží v Hlinsku kolem roku 1905 (Muzeum Hlinsko)

Původně neměla železniční trať Hlinskem vůbec procházet. Existovaly dvě varianty trati. Jedna vedla z Brodu přes Trhovou Kamenici, Nasavrky a Slatiňany směrem na Chrudim a dále do Pardubic a druhá z Brodu přes Trhovou Kamenici na Skuteč a odtud do Chrudimi a Pardubic. Díky tehdejšímu hlineckému starostovi Karlu Adámkovi, který měl kromě řady významných funkcí také výborné vyjednávací schopnosti a zároveň byl členem komise pro "Příčné stavby dráhy od Německého Brodu do Pardubic", se podařilo železnici do Hlinska přivést.

Až o několik desítek let později se začaly budovat železniční zastávky podél trati v jednotlivých obcích. To usnadnilo jejich obyvatelům cestování za obchodem i za prací.

Obr. 157 Nádraží po rekonstrukci v roce 2018 (MAS Hlinecko)

První motocykl v Hlinsku měl MUDr. Nejedlík v roce 1908. V roce 1911 si pořídil i první automobil (tříkolku). Autobusovou dopravu na lince Hlinsko – Svratka vlastnil a zajišťoval pan Sokol. První taxi se v Hlinsku objevilo v roce 1928, vlastnil ho pan Kastner. Bylo to osmimístné osobní auto značky Wikov. Toto auto jezdilo ještě v roce 1960 a vozilo mládež do okolí na taneční zábavy.

Obr. 160 MUDr. Nejedlík ve svém prvním automobilu (Muzeum Hlinsko)

Obr. 161 MUDr. Nejedlík na motorce (Muzeum Hlinsko)

Obr. 158 Otevření železniční zastávky ve Vojtěchově v roce 1944 (Archiv obce Vojtěchov)

Obr. 159 Železniční zastávka na trati v Holetíně v roce 2018 (MAS Hlinecko)

Počátkem 20. století se na Hlinecku začala objevovat u zámožnějších obyvatel motorová vozidla, která postupně vytlačila do té doby tradiční dopravní prostředek – koňské povozy. I přes postupný rozvoj automobilové dopravy se ale stále používaly koňské povozy například k rozvozu piva z hlineckého pivovaru. Roku 1925 začaly jezdit soukromé autobusy, nejprve mezi Hlinskem a Svratkou, později mezi Hlinskem a Trhovou Kamenicí. S rozvojem automobilové dopravy stoupala poptávka po pohonných hmotách, proto se v Hlinsku na Tylově náměstí objevila roku 1926 první benzinová stanice v regionu. První letadlo si v Hlinsku pořídil zakladatel Elektro-Pragy Ing. Jan Prošvic. Létal mezi Hlinskem a Prahou, kde trvale bydlel.

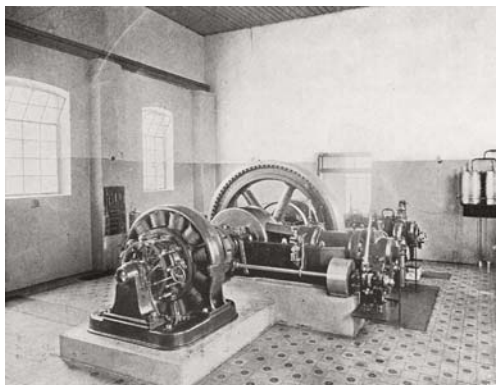
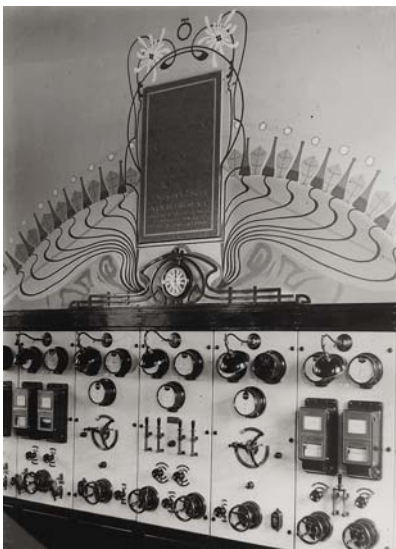
TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA

Elektrifikace

Dříve se v domech svítilo loučemi, svíčkami nebo petrolejovými lampami. Ale poté, co se objevil elektrický proud ve velkých městech, chtěly jej mít i menší městečka a obce. Elektrický proud byl zaveden v roce 1908 nejprve do Hlinska. Původně se elektrárna stavěla jako zdroj elektřiny pro městské osvětlení, ale záhy ji začaly využívat i domácnosti. Hlinsko postupně následovaly další obce. Pro všechny mělo zavedení elektřiny zásadní význam, protože elektřina zcela změnila dosavadní způsob života i práce obyvatel. V roce 1961 byla elektrárna v Hlinsku zrušena a nahrazena městskou transformovnou na okraji města směrem na Holetín.

Obr. 162 Městská elektrárna roku 1908 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 164 Zařízení první hlinecké elektrárny – dvouválcový naftový motor s dynamem (Muzeum Hlinsko)

Obr. 163 Rozvodna městské elektrárny (Muzeum Hlinsko)

Zdroje pitné vody a kanalizace

Ještě na začátku 19. století trpělo Hlinsko a obce v okolí každoročními záplavami. Uvažovalo se o stavbě přehradní nádrže, která by tuto vodu zadržela. Okresní starosta Karel Adámek vedl zdlouhavá jednání a nakonec se mu podařilo vyjednat stavbu vodní nádrže u obce Hamry. Stavba byla zahájena roku 1907 a dokončena v roce 1912.

Obr. 165 Městská vodárna z roku 1939 (Muzeum Hlinsko)

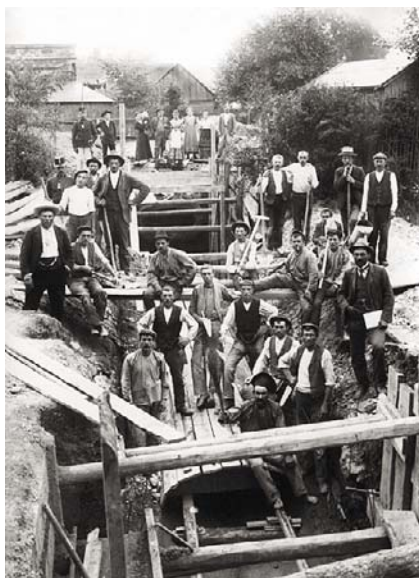
Zavedení vodovodu patřilo k nejvýznamnějším krokům, které omezily výskyt mnoha onemocnění, zejména břišního tyfu, často sužujícího místní obyvatelstvo. Myšlenka zřídit na Hlinecku vodovod spadá už do roku 1901, ale se stavbou moderního vodovodu se začalo až v roce 1938. Součástí vodovodního systému byla městská vodárna u silnice mezi Hlinskem a Čertovinou. S rostoucím průmyslem ale stoupala i spotřeba vody. V roce 1969 byla zprovozněna úprava vody v Hamrech a nádrž Hamry se stala důležitým zdrojem pitné vody pro Hlinsko a sousední obce.

Část pitné vody pro obyvatele Hlinecka je v současné době dodávána také z Železných hor, z Podmoklan a Horního Studence. V některých okolních obcích jsou zdrojem pitné vody obecní vrty a studny, na mnoha zahradách se stále využívají kdysi vybudované kopané studny.

Obr. 166 Hamerská nádrž, zdroj pitné vody a zároveň důležitá regulace stavu vody na Chrudimce. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 167 Stavba kanalizace
v Hlinsku v roce 1907
(Muzeum Hlinsko)

Kanalizaci tvořily do 20. století příkopy, svádějící splašky do místních toků. Klasická kanalizace se začala stavět roku 1907 a odpadní vody byly sváděny do Chrudimky. Vzhledem k rostoucímu znečištění řeky byla v roce 1993 postavena v Hlinsku čistírna odpadních vod, která významně přispěla ke znovuoživení této řeky.

ZEMĚDĚLSTVÍ A LESNICTVÍ

Klima, nadmořská výška a hnědé lesní půdy zařazují Hlinecko do tzv. bramborářské oblasti. Že se rostlinná výroba na Hlinecku nikdy nebude příliš dařit, zjistili již první obyvatelé před mnoha staletími. Až trojpolní systém zemědělství a vylepšení zemědělského nářadí (používání pluhu nebo kosa místo srpu) přinesly větší výnosy i na místních kamenitých polích.

Obr. 168 Snopy na obilných
polích po ruční sklizni v okolí
Hlinska (Muzeum Hlinsko)

Původní malá políčka soukromých zemědělců, která byla oddělena mezemi a drobnými háji, byla během kolektivizace v 50. letech 20. století sjednocena a vznikly obrovské zemědělské plochy. Se vznikem zemědělských družstev, rychle rostoucí mechanizací a hnojením souvisely i negativní jevy, jakými byly odvodňování luk a následná likvidace chráněných druhů organismů, nebo splavování orné půdy. Po roce 1989 se část zemědělské půdy navrátila původním majitelům. Někteří ji začaly obdělávat nebo se orná půda změnila na pastviny. Mezi nejrozšířenější zemědělské plodiny na Hlinecku patří v současnosti brambory, obiloviny, píce, mák a kmín. S výrobou biopaliv souvisí osetí obrovských ploch řepkou olejkou. Dříve velmi rozšířená textilní plodina len už se vidí jen zřídka. Z živočišné výroby dominuje stájový chov hovězího dobytka na maso a mléko, chov drůbeže a také prasat.

Obr. 169–174 Zemědělství
na území Hlinecka
(MAS Hlinecko)

Obr. 175 Včelí úly v Horním Babákově (MAS Hlínecko)

Principem výroby byla přeměna dřeva na dřevěné uhlí pálením za minimálního přístupu vzduchu.

Pro výrobu dřevěného uhlí se používal milíř. Ze dřeva se postavila hranice, která byla zvenku pokryta drny a chvojím a následně utěsněna hlinou. Zůstalo jen několik volných otvorů, kterými se hranice zapálila. Za pomalého hoření (teploty uvnitř milíře dosahovaly až 350°C) docházelo v milíři ke zuhelnatění dřeva. Po několika dnech doutnání se milíř nechal vychladnout a poté se z něho vybralo již hotové dřevěné uhlí. Ze 100 kg dřeva bylo možné získat kolem 20 kg dřevěného uhlí.

Obr. 176 Ukázka milíře (Wikipedia.org)

Stejně jako obděláváním polí se obyvatelé živili také lesnictvím, tedy těžbou a zpracováním dřeva a výrobou dřevěného uhlí. Tou se zabývaly celé vsi, například Polom u Trhové Kamenice, Františky u Krouny nebo Pláňavy. Dřevěné uhlí bylo důležitým zdrojem tepla především ve výhních, ve kterých kováři nebo pilníkáři zhotovovali svoje výrobky.

Obr. 177 Dřevo po lesní kalamitě – polomu musí být co nejdříve zpracováno, aby se zabránilo šíření dřevokazného hmyzu. (Muzeum Hlínsko)

PRŮMYSL

Těžba a zpracování rud a kamenoprůmysl

Důležitou činnost obyvatel Hlínecka představovala těžba a zpracování nerostů. Vytěžená železná ruda se nejprve musela v pecích roztavit na železo. Takto připravené železo zpracovávaly vodní hamry ve Svobodných Hamrech, Hamrech u Hlínska nebo ve Včelákově. Hamry byly vlastně ocelářskými a kovářskými dílnami, kde pohon velkého hamerského kladiva – bucharu zajišťovalo vodní kolo.

Obr. 178 Těžba a zpracování
hlinecké žuly v Matulově
lomě v roce 1937
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 179 Příprava dodávky žuly
od firmy Jiří Matula a synové
určené na fasádu Pražské peněžní
burzy (Muzeum Hlinsko)

Oproti ručnímu kování, kterému se věnovali kováři, bylo možné zpracovávat i velké kusy železa. Podle druhu výrobků se rozeznávalo tzv. dílo bílé (sekery, zemědělské náčiní, předměty v domácnosti) a dílo černé (podkovy, kování vozů, obruče kol).

Ve Včelákově vznikly také šachty na těžbu olova, stříbra a mědi.

Další významnou surovinou byla žula. Těžila se v lomech kolem Trhové Kamenice, Miřetic a především v Hlinsku. Hlinecká šedá žula z lomu Matula se těží dodnes a používá se jako stavební a dekorační kámen. Vyrábějí se z ní dlažební kostky, obrubníky, ale i památníky, náhrobní kameny nebo sochy. Byla použita například při dláždění Letiště Václava Havla nebo venkovních prostor před Národním divadlem v Praze. Také mohyly v Ležákách jsou vyrobeny z hlinecké žuly.

Vlivné zakázky však získávaly lomy na Hlinceku už v období první republiky.

Obr. 180–181 Těžba
a zpracování hlinecké žuly
v Matulově lomě v roce 2018.
(MAS Hlinsko)

ŘEMESLNÁ A PRŮMYSLOVÁ VÝROBA

Cech měl přísná pravidla. Členem se mohl stát pouze muž, který se narodil v manželském svazku, ve městě vlastnil dům a byl pokřtěný. Člověk nekatolického vyznání členem být nemohl. S přijetím do cechu musela souhlasit vrchnost. V čele cechu stál cechmistr, který řídil jeho činnost, jednal s vrchností a také měl právo trestat členy za různé prohřešky. Byl rovněž správcem cechovní pokladny. Do ní platili členové cechu roční příspěvky, poplatky za vykonání zkoušek nebo pokuty.

Obr. 182 Pečeti cechů hrnčířského z roku 1725, tkalcovského, mlynářského z roku 1759. (Muzeum Hlinsko)

Na Hlinecku se dařilo také řemeslné výrobě. Již od středověku se řemeslníci sdružovali podle svých profesí do cechů. Tato sdružení hájila jejich práva a zájmy, dohlížela na kvalitu a cenu výrobků, vzdělávání učedníků a vykonávání příslušných tovaryšských a mistrovských zkoušek. V 19. století však cechy zanikly, protože jejich přísná a zastaralá pravidla bránila potřebné konkurenci a obtížně přijímala i moderní pracovní postupy. Od roku 1859 cechy nahradila volnější sdružení, tzv. živnostenská společenstva. I ta však v polovině 20. století díky záказu soukromého podnikání zanikla a s živnostníky se v Čechách znovu setkáváme až po sametové revoluci v roce 1989.

Hrnčířství

Když mluvíme o Hlinsku a Hlinecku, hned nás napadne spojení se slovem hlína. Těžba hrnčířských a cihlářských hlín byla pro zdejší kraj velmi významná. Od počátku 18. století živilo hrnčířské řemeslo na Hlinecku desítky rodin a hrnčířské pece byly běžnou součástí domů a zahrad. Po roce 1870 však hrnčířství v důsledku vyčerpání ložisek kvalitní hlíny a nástupu plechového nádobí zaniklo. Přesto ještě dnes nacházíme v zemi množství hliněných úlomků z tradičních zelených a světle hnědých hlineckých hrnců.

Obr. 183 Výrobky hrnčířů v expozici hlineckého muzea (MAS Hlinecko)

Textilní průmysl a kožešnictví

Pracovitost a zručnost místních lidí v domácí ruční výrobě se stala dobrým předpokladem budoucího hlineckého textilního a kožešnického průmyslu.

Protože se na Hlinecku v minulých staletích dobře dařilo pěstování lnu, stalo se jedním z nejrozšířenějších řemesel tkalcovství a plátenictví. Len se nejprve zpracovával v tzv. pazdernách, což byly samostatně stojící menší roubené cha-

loupky, kde se ze lněných stonků získávalo lněné vlákno. To spřádali domácí tkalci a následně na dřevěných stavech tkali lněná plátna. Touto činností se na Hlinecku živilo stovky rodin.

Kolem roku 1830 přišel holetínský rodák Karel Adámek s myšlenkou dodávat ve velkém plátno rakousko-uherské armádě, a tak prostřednictvím zhruba 500 domácích tkalců zavedl výrobu plátna pro vojenské účely. Potom však přišla doba neúrody, len se stal drahou surovinou a tkalci přicházeli postupně o práci. Mnozí z nich odešli do Vídně, kde si jejich šikovnosti brzy všimli bohatí vídeňští továrníci. Ti se rozhodli v polovině 19. století část výroby převést do Hlinska. Protože se jim dařilo, začali je následovat i místní podnikatelé a textilní průmysl začal vzkvétat.

Na počátku 20. století bylo Hlinsko jedním z hospodářsky nejsilnějších měst Českomoravské vrchoviny a výrobky textilního průmyslu se vyvážely do celého světa. V té době v Hlinsku fungovalo 14 tkalcoven zaměstnávajících přes čtyři tisíce lidí. Roku 1928 se v Hlinsku nacházelo již 27 textilních továren a pět bareven. V současnosti textilní průmysl z Hlinecka až na výjimky, bohužel vymizel.

Obr. 184 Továrna na výrobu lněného plátna, kterou postavil Samuel Taussig v letech 1898–1890. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 185 Sokolova parní barevna a bělidlo (Muzeum Hlinsko)

Jména výrobních firem jako SATAS (Technolen), Plyšan, Bytex nebo Dekora jsou na celém Hlinecku dodnes známým pojmem. V současné době se textilní výrobou zabývá jen málo firem. Na tradici navázal Technolen. Jednou z nejvýznamnějších firem je společnost vyrábějící vzduchová potrubí ze speciálních tkanin, která putují do celého světa.

Obr. 186 Lnářské družstvo (Muzeum Hlinsko)

Obr. 187 Slavíkova barevna v Třebízského ulici (Muzeum Hlinsko)

Nejznámějšími hlineckými textilními výrobky byly žinylkové šály, plédy a koberce. Žinylka se vyráběla specifickým způsobem. Poprvé se objevila v polovině 18. století ve Francii. Tkalcí nejprve utkali řídkou základní tkaninu, kterou poté rozřezali na tenké proužky. Ty stočili do tvaru podobnému chlupaté housence. Francouzsky se housenka řekne *la chenille* a počestěním tohoto slova vznikl i název žinylka. Takto stočená příze se na tkalcovském stavu vetkávala do osnovy a vznikala hebká, jemná a hřejivá tkanina. Výroba žinylky skončila v Hlinsku. To bylo posledním místem výroby v Evropě, počátkem 80. let 20. století. Po třiceti letech se podařilo tradiční technologii obnovit a unikátní ručně tkaná žinylka je dnes zhotovována v malé provozovně na hlineckém Betlémě.

Obr. 191 Žinylkový pléd – znovuobnovená ruční výroba tradiční metodou (MAS Hlinecko)

Obr. 188 Zpracování lnu (Archiv MP Vysočina)

Obr. 189 Expozice tkalcovství v hlineckém muzeu (MAS Hlinecko)

Obr. 190 Pestrobarevné ženské plachetky v expozici hlineckého muzea (MAS Hlinecko)

Druhým oborem, který měl na Hlinecku velkou tradici, bylo **kožešnictví**. Ve 20. letech 20. století se kožešnictví stalo vedoucím odvětvím průmyslové výroby v Hlinsku. Vyráběla se zde třetina kožešnické produkce celého Československa. Výrobky plynuly do mnoha zemí světa, největšími odběrateli byly skandinávské státy, USA, Francie, Německo, Itálie a Rusko. Kožešníci patřili v té době mezi nejvýznamnější občany a udávali směr i společenskému životu města. Největší společenskou akcí byly slavné a honosné kožešnické plesy, na které se sjížděly významné osobnosti ze širokého okolí.

Obr. 192 Kožešnická firma Viktora Rudolfa ve Wilsonově ulici z roku 1920 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 193 Areál kožešnické firmy Tlustý, Knöpflmacher & spol. na počátku 20. století (Muzeum Hlinsko)

Obr. 194–195 Tradiční mužský vyšivaný kožich včetně detailní výšivky a ženské oblečení v expozici hlineckého muzea (MAS Hlinecko)

Potravinářství

Pivo, které bylo velmi oblíbeným mokem, se muselo na Hlinecko původně dovážet. Právě proto založilo několik majitelů hostinců společnost s názvem Společenský pivovar v Hlinsku a vybudovali si vlastní pivovar. Ten byl v roce 1913 jedním z posledních pivovarů postavených v období Rakouska-Uherska. Dnešní pivovar vyrábí pivo pod značkou Rychtář a na jeho výrobu se zájemci mohou podívat s průvodcem.

Obr. 197 Hlinecký pivovar postavený v letech 1912–1913 (Muzeum Hlinsko)

Mlékárnu začala stavět roku 1940 švýcarská firma Nestlé a do provozu byla uvedena roku 1943. Hlavními produkty tehdejší mlékárny se staly sušené mléko, sušené podmáslí, máslo a kondenzované mléko. Mléčné výrobky pod značkou Tatra zná na Hlinecku i v České republice téměř každý.

Obr. 199 Mlékárna Nestlé roku 1943 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 198 Pivovar Rychtář v roce 2018 (MAS Hlinecko)

Někteří kožešníci se sdružili a založili Československé výrobní družstvo pro průmysl kožešnický, později Kožešnické družstvo. Po znárodnění bylo právě ono základem dvou kožešnických závodů – kožešnického družstva Vzor a národního podniku Kara. Po roce 1989 závody zanikly a byly nahrazeny soukromými firmami.

Obr. 196 Etiketa na hlinecké pivo Rychtář, jehož výroba začala v roce 1980.

Obr. 200 SUNAR, sušené kojenecké mléko, výrobek PMV (Průmysl mléčné výroby), který byl z hlediska sortimentu pokračovatelem firmy Nestlé. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 201 Benešův mlýn v roce 1895, který stál na místě současného pivovaru. (Muzeum Hlinsko)

V roce 1910 postavil na místě podniku ETA hlínecký podnikatel Josef Tlustý cihelnu. V prvních letech provozu cihelna prosperovala i přes konkurenci cihelny Blatenské a dalších menších provozů v okolí. V období krize, roku 1933, se však tento podnik, který už od roku 1921 vlastnil Josef Staštk, finančně zhroutil a výroba cihel již v původním rozsahu nebyla nikdy obnovena.

V areálu firmy pak v roce 1937 zahájila provoz firma Kudrnáč. Vyráběla gumové obruče pro motorová a jízdní kola, plynové masky pro armádu a drobné výrobky z gumy. „Gumovka“ zanikla v roce 1939 a prostory byly pronajaty firmě Hanus, jirchářskému podniku v Hlinsku. V části areálu začala firma Kvoapil, Žák a Machytka vyrábět hračky.

Obr. 203 Původní cihelna Josefa Tlustého v roce 1912 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 202 Mlýn ve Vortové (Muzeum Hlinsko)

Strojírenský a elektrotechnický průmysl

K Hlinsku neodmyslitelně patří **značka ETA**. V roce 1943 zakoupil část provozních budov majitel továrny na přístroje v Praze Jan Prošvic. Vzniká firma ESA - Elektrotechnická akciová společnost. Od té doby se datují počátky historie výroby elektrospotřebičů v Hlinsku. Od výroby původních jednoduchých žehliček přešla firma k výrobě dalších tepelných spotřebičů, vařičů a teplometů. Po znárodnění v roce 1950 vznikl národní podnik Elektro-Praga Hlinsko, který se specializoval na vysavače a další domácí elektrospotřebiče. V České republice nebude ještě dlouho domácnost, kde by ženy neznaly a ve svém životě nepoužívaly spotřebiče se značkou ETA. V rámci socialistického plánování se stala tato továrna největším československým výrobcem domácích elektrospotřebičů. Po roce 1989 a zpřístupnění zahraničních trhů však byla výroba omezována a nakonec v roce 2011 v Hlinsku zrušena. Průmyslový areál firmy postupně zaplnily nové firmy.

Obr. 204 Původní objekt, který zakoupil pražský podnikatel Jan Prošvic v roce 1943. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 205 Jan Prošvic, rok 1946. (Archiv ETA, a.s.)

Obr. 206–207
*Nejstarší výrobky
 firmy ETA
 (Archiv ETA, a.s.)*

Na počátku 20. století začala v Hlinsku **výroba pilníků** ve firmě AJAX, která se po znárodnění v roce 1948 stala součástí národního podniku Tona. Hlinecké pilníky a rašple se staly vyhledávaným zbožím po celých Čechách, v tehdejších Uhrách, na Balkáně a ve Švýcarsku. Po roce 2000 však výroba zanikla.

Obr. 208 *Pilníkářská dílna – otevření
 expozice na Betlémě v květnu 2016
 (MAS Hlinecko)*

Obr. 209 *Šallyova kovárna s pří-
 stavkem pro kování koní stála na
 rohu Adámkovy a Resslerovy ulice,
 foto z roku 1908.
 (Muzeum Hlinsko)*

Další výrobní odvětví a řemesla

Své zastoupení mělo na Hlinecku mnoho řemesel. K nim patřila například ruční výroba obuvi. Postupně však byla ruční práce nahrazována strojní, až roku 1852 vznikl koželužský závod a první velkovýroba obuvi v Hlinsku. Vyráběla se zde i vojenská kožená výstroj pro rakousko-uherskou armádu. Výroba skončila roku 1900.

Obr. 210 *Výroba obuvi s dřevěnou podrážkou ve firmě Josefa Stašika (Muzeum Hlinsko)*

Řemeslem se silnou tradicí, dnes již téměř zapomenutým, bylo síťování, někdy nazývané necování. Spočívalo v ruční výrobě sítěk na vlasy. Síťky se vyráběly z lidských vlasů, které po vesnicích vykupovali speciální výkupčí. Síťováním si přivydělávaly zejména ženy v domácnosti. Toto řemeslo postupně ztratilo na významu, i když technologie necování se používala nadále. Technikou síťování se zhotovovaly nákupní tašky – oblíbené síťovky, síťe do kočárků, síťky na mýdla, ale například i velké fotbalové síťe na branky.

Obr. 212 Necované dámské rukavičky z depozita Muzea v přírodě Vysočina (Archiv MP Vysočina)

K tradičním odvětvím Hlinecka patří také stavebnictví nebo truhlářství, kterým se tu daří dodnes. V minulosti se zde vyráběly vozy, kočáry, bryčky, dřevěné pumpy i nábytek. Potřebné kované části k povozům dodávali místní kováři. Byla tu rovněž továrna na výrobu břidlicové krytiny a izolační lepenky.

Obr. 211 Výroba štípaného šindele (Archiv MP Vysočina)

SLUŽBY

Bankovníctví

V minulosti si lidé nechávali naspořené peníze doma. Truhly, hrnečky nebo matrace však nebyly bezpečným místem. Lidé měli potřebu peníze ukládat do zajištěné úschovy. Již v roce 1861 vznikla v Hlinsku Občanská záložna. Té se velmi dařilo, a tak postavila roku 1914 novou budovu, dnešní Českou spořitelnu. V Hlinsku fungovala též Živnostensko-rolnická záložna (dnes budova Záložny) nebo Okresní hospodářská záložna (dnes budova Komerční banky).

Obr. 213 Občanská záložna postavená v roce 1914 – dnes budova České spořitelny, a.s. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 214 Symbol bezpečné úschovy peněz před vchodem do Občanské záložny, ještě chránící pokladnu. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 215 Okresní hospodářská záložna – dnes budova Komerční banky v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Pošta a přenos informací mezi obyvateli

Doručování zpráv a zásilek patří k nejstarším existujícím službám lidstva. První poštovní služby na velké vzdálenosti zajišťovali poštovní kurýři, které v polovině 19. století nahradil převoz po železnici. Následně byly vybudovány telegrafní stanice, které umožňovaly posílání krátkých zpráv (telegramů) na velkou vzdálenost prostřednictvím symbolů čárek a teček zaznamenávaných na papír tzv. Morseovou abecedou. Na Hlinecku byla první pošta zřízena v Hlinsku, a to v roce 1830 na dnešním Poděbradově náměstí v domě Františka Dřevíkovského. Ten se stal také prvním poštmistrem.

Na přelomu 19. a 20. století využívali lidé poštu často také k zaslání krátkých dopisů – vzkazů příbuzným nebo známým na formátu dnešních pohlednic. I proto existovalo v téměř každé obci několik druhů pohlednic – Pozdravů z obce. Ty byly pro napsání krátké zprávy nebo přání vždy po ruce.

V Hlinsku se výrobou a prodejem takových pohlednic zabývala firma Červenka, která provozovala i papírnictví a knihkupectví. Díky těmto pohlednicím s reálnými obrázky dnes můžeme vidět, jak město Hlinsko a obce Hlinecka vypadaly před více než sto lety.

Obr. 216 Dřevíkovského pošta v roce 1860 (na fotografii vpravo) na dnešním Poděbradově náměstí v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Obr. 217 Obchod s papírem a knihkupectví firmy Červenka v Hlinsku na počátku 20. století (Muzeum Hlinsko)

Zájem o zaslání krátkých zpráv využila následně pošta k tisku jednotných korespondenčních listků (otevřených listovních zásilek pro kratší texty, které není třeba utajovat), které bylo možné koupit na každé poště. Listky měly natištěnou předplacenou známku, ale byly již bohužel bez krásných obrázků.

Obr. 218 Pohlednice – Pozdrav z obce Raná (Muzeum Hlinsko)

Obr. 219 Pohlednice – Novoroční pozdrav z Chlumu (Muzeum Hlinsko)

V roce 1931 byla v Hlinsku otevřena nová moderní budova Poštovního a telegrafního úřadu na Adámkově třídě. Budova pošty patří k nejlepším moderním stavbám 20. století v Hlinsku. Průčelí budovy zdobí státní znak a reliéf se symboly poštovního spojení – loď, letadlo, lokomotiva a telegrafní sloup. Jejich autorem je hlinecký rodák, akademický sochař Karel Lidický.

Na území MAS Hlinecko se v roce 2018 nacházelo 7 provozoven poštovních úřadů – Vortová, Holetín, Trhová Kamenice, Raná u Hlinska, Včelákov, Krouna a Hlinsko v Čechách.

Rozvoj telekomunikační sítě na počátku 20. století umožňoval přenos hlasových zpráv prostřednictvím pevných telefonních linek. Průlomovým okamžikem v komunikaci byl nástup mobilních telefonů a internetu na konci 20. století. Přenos informací mezi lidmi se prostřednictvím mobilních telefonů a e-mailů (elektronické pošty) mnohonásobně zrychlil.

Obr. 220 Poštovní a telegrafní úřad postavený v roce 1931 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 221 Fotografie žertovné pohlednice na 1 000 pozdravů z Hlinska (Muzeum Hlinsko)

Další rozvoj hlasové komunikace mezi obyvateli a rychlé šíření zpráv se uskutečnilo díky spuštění Československého rozhlasu v květnu 1923. Ve stejném roce sestrojil Josef Cerman v Hlinsku první hlasový přijímač. Postupně se rádia rozšířila do všech domácností.

Obr. 222 Josef Cerman a jeho rozhlasový přijímač v roce 1923 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 223 Roku 1936 sestrojil Ing. Vladimír Srdínko první vysílačku v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Obr. 224 Zpráva o sestavení první krátkovlnné vysílačky (Muzeum Hlinsko)

Od roku 1942 se začal v Hlinsku využívat veřejný rozhlas, v dalších letech na něj navázaly další obce. Veřejný rozhlas sloužil k rychlému informování obyvatel v případě nečekaných událostí nebo o aktuálním dění na území města či obce.

V šedesátých letech 20. století nastal další mezník, když nastoupilo televizní vysílání. Televize se jako důležitý informační kanál v Československu velmi rychle rozšířila.

Průlomovým okamžikem v komunikaci se stal masový nástup internetu po roce 1995.

V současnosti se již v mnoha obcích využívají k informování obyvatel SMS zprávy na mobilní telefony.

V neočekávaných situacích (požáry, povodně, náhlé výpadky elektřiny apod.) jsou tyto zprávy velmi rychlé a aktuální.

6 Spolkový život, sport a kultura

Kulturním centrem celého regionu bylo a dodnes zůstává město Hlinsko. Již od 19. století se tu pořádaly pravidelné výstavy, divadelní vystoupení, společenské a sportovní akce, přednášky a besedy.

Mezi významné a velmi oblíbené spolky náležely již v 19. století pěvecký spolek Svantovít, divadelní ochotnický spolek Pokrok, čtenářský spolek Beseda, Komenského spolek vychovatelský a učitelský, Řemeslnická beseda, Spolek paní a dívek Vlasta nebo křesťanský vzdělávací spolek Svornost.

Obr. 225 Členové Řemeslnické besedy založené v roce 1884 (Muzeum Hlinsko)

Pro rozvoj kultury na Hlinecku mělo velký význam založení spolku **Muzeum okresu hlineckého** v roce 1874. K jeho stálým expozicím patří historická ukázka od nejstarších zmínek o osídlení oblasti až do konce 19. století. Součástí národopisné expozice je ukázka života a práce venkovského lidu.

Muzeum se v roce 1960 rozšířilo o galerii. Od tohoto roku se ve spolupráci s Národní galerií v Praze pravidelně pořádá výstava známých českých malířů nazvaná Výtvarné Hlinecko. Menší muzejní expozice mají i některé obce regionu, například městy Trhová Kamenice.

Jednou z významných kulturních událostí, která se svým rozsahem stala národní slavností, byla slavnost k příležitosti svěcení praporu pěveckého spolku Svantovít. V roce 1864 slavobránou s nápisem „Zpěvu zdar, vzdoru zmar“ prošlo 12 tisíc návštěvníků. V průběhu slavnosti vystoupilo 14 pěveckých sborů. K nejvýznamnějším patřil pěvecký spolek Hlahol v čele s Bedřichem Smetanou, který zde zůstal tři dny a řídil společný koncert pěveckých spolků.

Obr. 226–227
75. narozeniny malíře
Františka Kavána
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 228 Pamětní
razítko výstavy
(Muzeum Hlinsko)

Expozice Muzea v Hlinsku přibližuje tradiční textilní výrobu, výrobu plátana z pěstovaného lnu a ukázkou částí oděvů, které se na Hlinceku v minulosti nosily (například kanafas, bílé vyšívávané uzličkové čepce, bílé vyšívávané mužské kožichy, barevné vlněné šátky či plachetky a žinylkové šály). Zastoupeny jsou i výrobky hrnčičtství, sklářství a výroba hraček. Expozice je doplněna výrobky železných hutí, sirkáren a ukázkami tvorby řezbářské dovednosti našich předků.

Expozice Muzea v Trhové Kamenici zase připomíná tradiční výrobu foukaných skleněných ozdob, které byly využívány zejména na vánoční výzdobu. Najdeme zde i nálezy střepů středověké keramiky z našeho území nebo koutek Karla Václava Raise, který zde působil několik let jako učitel.

Obr. 229 Expozice tkalcovství
v hlinceckém muzeu (MAS Hlinecko)

Obr. 230 Skleněné ozdoby v muzeu
v Trhové Kamenici (MAS Hlinecko)

I když bylo Hlinsko centrem dění v regionu, společenský život neustával ani v obcích. O organizování různých společenských akcí se starali hlavně **hasiči**. Sbory hasičů nezasahovaly jen při požárech, ale vydatně pomáhaly i při kulturních akcích. Pořádaly posvícenské a velikonoční zábavy, plesy a karnevaly, ale

Obr. 231 Hasiči v Hlinsku
na počátku 20. století
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 232 Včelákovští hasiči na soutěži
O putovní pohár starosty obce Holetín
(Archiv obce Holetín)

také dožínky, kácení máje nebo masopustní obchůzky. Sborny hasičů jsou dodnes velmi aktivní v téměř v každé obci a díky nim se udržuje mnoho tradičních zvyků a přibývá i nové zábavy. Hasiči jsou také úspěšní v hasičském sportu, zejména dětském, v rámci mistrovských soutěží se pravidelně umísťují na předních místech.

Obr. 233 Hasičská slavnost ve Svobodných Hamrech v roce 1924 (Archiv obce Vysočina)

Velmi oblíbené bylo v minulosti **divadelnictví**. V Hlinsku se hrálo divadlo již v 18. století, improvizované jeviště ochotnických herců bylo téměř v každé obci. Ve Dřevíkově hasiči pro divadelní spolek ochotníků pořídili jeviště s namalovanou dřevíkovskou návsí. Také v Bošově se hrálo divadlo pod záštitou hasičů nejdříve na vypůjčeném, a pak na vlastním jevišti. Divadelní kroužek Osvětové besedy v Krouně si troufl dokonce velice úspěšně i na tak těžké hry jako Čapko-va Bílou nemoc nebo R.U.R.

Obr. 234 Divadlo ve Dřevíkově (Archiv obce Vysočina)

První malé ochotnické divadlo v Hlinsku bylo zřízeno v roce 1839 v hostinci U Zeleného stromu. V 19. století zde působil divadelní spolek Pokrok a křesťanskokatolický spolek Svornost. První světová válka činnost divadla úplně utlumila, divadelní sál byl přebudován

Obr. 235 Divadlo ve Včelákově (Archiv obce Včelákov)

Obr. 236 Divadelní sál sokolovny (Muzeum Hlinsko)

Dobrovolný hasičský sbor v Hlinsku byl založen v roce 1875. Stalo se tak po velkém neštěstí, kdy požár v Hlinsku postihl 74 domů a 36 z nich vyhořelo do základů. Po této události vznikaly hasičské sbory postupně i v okolních obcích. Ve Vojtěchově v roce 1884, v Holetíně v roce 1891 a ve Vítanově a na Rané v roce 1894.

Ve Svobodných Hamrech byl sbor hasičů založen až v roce 1920. Bylo pro něj zakoupeno oblečení, výstroj a střičkačka. Hasiči složili slavnostní slib. První veřejné cvičení hasičů a hasiček se konalo ve Svobodných Hamrech za účasti sborů z okolních obcí v roce 1924.

Tehdy měla příprava hasičů trochu jiný charakter, než má dnes. Byla zaměřena hlavně na fyzickou zdatnost jednotlivců a veřejné cvičení bylo slavností a společenskou událostí. Dnes se v hasičském sportu hodnotí rychlá příprava a spolupráce celého družstva v rámci několika disciplín.

Oblíbené jsou i divadelní kroužky pro děti při základních školách. Divadelní kroužek působí v ZŠ Ležáků Hlinsko, v Krouně funguje při ZŠ dětský divadelní soubor Divadlo. Kroužek propojující divadlo s hudbou a tancem pracuje v Hlinsku při Středisku volného času POHODA.

Obr. 238 Pozvánka na divadelní představení ZŠ Ležáků (Archiv ZŠ Ležáků)

Dnes v Hlinsku působí několik ochotnických divadelních souborů, z nichž nejvýraznějším je studentský soubor GT Hlinsko. Ten byl v roce 2017 nominován na Celostátní přehlídku amatérského divadla Jiráskův Hronov, která je v naší zemi pro amatérské divadelníky tím nejvyšším možným oceněním. Mimo jiné pořádá GT Hlinsko každoročně mezinárodní festival Artsy Fartsy.

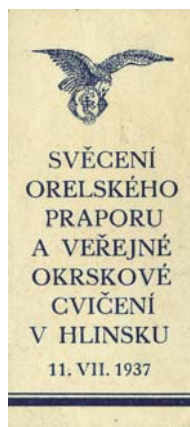
na městský biograf. Ochotníci v roce 1927 založili spolek Komedia. Jevišťe měly také spolky Orel a Sokol. V roce 1962 byl ustaven Jednotný klub pracujících, který sdružoval i divadla.

Obr. 237 Kulturní dům organizace Orel, který byl slavnostně otevřen v září 1931. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 239 Soubor GT Hlinsko při festivalu Artsy Fartsy (GT Hlinsko)

K významným hnutím, fungujícím v celých Čechách, patřili od konce 19. století organizace **Sokol**, **Orel**, **Junák** a **Dělnická tělovýchovná jednota**. Všechny tyto spolky měly jedno společné. Zaměřovaly se na rozvoj kladných lidských vlastností, čestnost a fyzickou zdatnost. Jejich aktivity směřovaly do oblasti kultury i sportu.

Obr. 240 Plakát k příležitosti svěcení praporu organizace Orel (Muzeum Hlinsko)

Obr. 241 Svěcení orlénského praporu v roce 1937 (Muzeum Hlinsko)

Všechny tyto spolky byly velmi důležitou složkou při obraně vlasti. I když jim období socialistického zřízení mezi roky 1948 až 1989 nepřálo, v lidech jejich myšlenky přetrvaly a po roce 1989 svoji činnost obnovily.

Obr. 242 Položení základního kamene Skautského domova v květnu 1926 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 243 Skautský domov v areálu SK Hlinsko v roce 1927 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 244 Cvičení sokolů u hlineckého nádraží v roce 1901 (Muzeum Hlinsko)

K nejvýznamnějším a nejstarším spolkům patřil Sokol. Jedním z jeho zakladatelů byl Miroslav Tyrš.

Chtěl vytvořit takovou tělovýchovnou organizaci, která by se mohla stát základem armády, a tak sestavil i cvičení, které nazval základy tělocviku. Heslo: „Ve zdravém těle zdravý duch“ snad slyšel již každý. Předpokládal, že český muž do 30 let bude branně připraveným sokolem. V době Rakouska-Uherska nemohl sice tuto myšlenku říkat nahlas, ale i na Hlinceku byla pořádána veřejná cvičení sokolů.

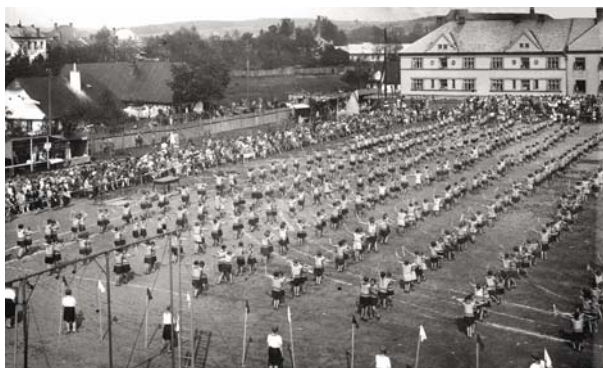
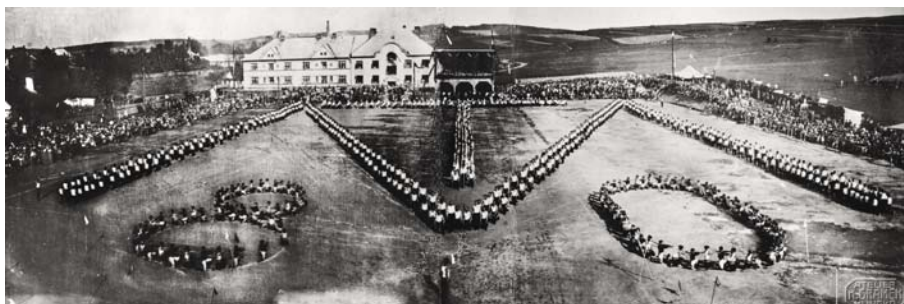
V Hlinsku byla založena Tělovýchovná jednota Sokol již v roce 1885 a v roce 1930 se zde uskutečnil dokonce slet Východočeské župy sokolské -Pippichovy. Ta sdružovala velké množství tělocvičných jednot v dnešním Pardubickém kraji. Bylo to cvičení skutečně velkolepé. Slavnosti se zúčastnilo přes 12 tisíc návštěvníků.

Obr. 245 Plakát ke sletu Sokolů v Hlinsku v roce 1930 (Muzeum Hlinsko)

Historici konstatují, že nebýt Sokolů, nebylo by československých legií. A nebýt československých legií, nebylo by ani samostatného Československa. Za svou pomoc při vzniku Československa byl Sokol často nazýván národním vojskem.

Právě po ustavení Československé republiky v roce 1918 byli Sokolové povoláni místo armády na obranu vlasti. Spolek byl poprvé rozpuštěn za druhé světové války v roce 1941 Reinhardem Heydrichem a podruhé v roce 1956 Ústředním výborem Komunistické strany Československa. Přesto však aktivity Sokolů žily neoficiálně dále. Většina dětí na vesnicích chodila pravidelně cvičit „do Sokola“ do postavených tělocvičen, které měly často nad vstupem do budovy znak letícího sokola.

Obr. 246–247 Cvičení Sokolů při příležitosti sletu v roce 1930 (Muzeum Hlinsko)

V Hlinsku vznikl roku 1905 **Sportovní klub Sparta**, později známý pod názvem **TJ Spartak Hlinsko**. Sdružoval mnoho sportů - kopanou, hokej, národní házenou, tenis, cyklistiku, šachy, klasické lyžování, turistiku nebo méně obvyklé sáňkování. Z novějších odvětví, která si lidé oblíbili, jmenujme horolezectví, odbíjenou, stolní tenis, orientační a dálkový běh, karate, taneční sport a mnoho dalších. Některé sportovní oddíly v průběhu časů zanikly nebo změnilly název, ale mnoho jich přetrvalo do současnosti.

Obr. 248 Vstupní brána SK Hlinsko, kterou postavil Okrašlovací spolek v roce 1927. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 249 Hřiště sportovního klubu v Hlinsku v roce 1930 (Muzeum Hlinsko)

Zdejší rozmanitá krajina přeje dnes tolik oblíbené cyklistice, a to jak rekreační, tak profesionální. Každoročně se v Hlinsku koná závod Českého poháru v cyklokrosu. Vyhledávaným místem je krásné golfové hřiště ve Svobodných Hamrech, zasazené v meandrech řeky Chrudimky.

K Hlinecku vždy patřilo i lyžování, jak sjezdové, tak běžecké. V letech skoupych na sněhu se daří spíše sjezdovému lyžování, kdy jsou sjezdové tratě udržovány pomocí umělého zasnežování. Největším a nejlépe vybaveným je lyžařský areál v Hlinsku. Vyhledávaným se stal také skiareál v Hluboké u Trhové Kamenice. Při dostatku přírodního sněhu je Hlinecko oblíbeným cílem vyznavačů běžek.

Obr. 250 Hlinečtí lyžaři před Hostincem Josefa Pavlouska na počátku 20. století (Muzeum Hlinsko)

Podle možností a podmínek byly v zimě ke sportu i zábavě využívány zamrzlé rybníky a řeky v obcích nebo zasnežené svahy. V létě bylo naopak běžné vidět kopající kluky na plácku nebo děvčata hrající přehazovanou. V současné době tyto obrázky pomalu mizí z českého venkova. Zejména amatérský fotbal byl důležitou součástí společenského života v obcích.

Obr. 251 Kluziště v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

Obr. 252 Lyžaři (Muzeum Hlinsko)

Obr. 253 Zima na Chrudimce v letech 1969–1970 (Muzeum Hlinsko)

Rekreační i závodní sport můžeme dnes na Hlinecku provozovat hned na několika místech. Jedná se o Sportovní areál v Olšinkách v Hlinsku (zimní stadion, dvě fotbalová hřiště, hřiště pro volejbal, nohejbal a národní házenou, tenisové kurty a herna stolního tenisu), Městský plavecký bazén v Hlinsku (se saunou, squashem, fitness centrem, solárium a spinningem), tělocvičny při základních školách a gymnáziu, moderní víceúčelová hřiště a řadu dětských hřišť. K největším a nejlépe vybaveným sportovištím mimo Hlinsko patří víceúčelové hřiště v obci Vysočina – části Rváčov. Dalším velmi oblíbeným areálem je sportovní areál s koupalištěm a letním parketem v Holetíně.

Obr. 254 Sportovní areál v Holetíně
(Archiv obce Holetín)

Obr. 255 Fotbalové hřiště SK Rváčov
(MAS Hlinecko)

K organizacím, které propojují kulturu a sport, patří Klub českých turistů. Původně byl ustaven v roce 1923 jako Klub československých turistů a později se stal oddílem turistiky vedeným pod Tělovýchovnou jednotou Spartak Hlinsko. Jeho členové se mimo turistických výletů podíleli v roce 1937 na otevření cesty mistra Franty Kavána, organizovali zimní spartakiádní srazy a později i dnes známý dálkový pochod „Krajem malířů Vysočiny“. V osmdesátých letech minulého století byl tento oddíl největším v okrese Chrudim.

Dodnes se díky postupně vybudovanému dobrému zázemí sjíždí do Hlinska z okolních obcí zájemci nejen o sport, ale i o kulturu.

Obr. 256 První vycházka
po Kavánově cestě v roce 1937
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 257 Zimní spartakiádní sraz turistů v lednu 1965 byl pořádán v Hlinsku za účasti turistů z Pardubic, Havlíčkova Brodu, Chrudimi a turistů domácích. (Muzeum Hlinsko)

Jednou z největších akcí v minulosti bylo pořádání Výstavy řemesel, průmyslu, zemědělství a kultury v Hlinsku v roce 1934. Přestože ještě trvala hospodářská krize, velkolepé oslavy probíhaly celkem tři týdny a doprovázela je řada kulturních a společenských akcí. Ke svému padesátiletému výročí je pořádala Řemeslnická beseda. Na výstavě se představilo celkem 140 řemeslníků a firem, z toho většina jich byla z Hlinska.

Obr. 258–260 Prezentace kožešníků, pivovarníků a pekařů na výstavě v roce 1934. (Muzeum Hlinsko)

Obr. 261 Plakát u příležitosti výstavy v roce 1934 (Muzeum Hlinsko)

*Obr. 262 Logo dětského souboru
Vysočánek*

K Hlinecku již neodmyslitelně patří **Adámkovy folklórní slavnosti**, které každoročně probíhají v památkové rezervaci Betlém. Slavnosti jsou pojmenovány na počest významného hlineckého rodáka a národopisce Karla Václava Adámka. Spolupřadatelem a hlavním organizátorem jsou Folklórní soubor písní a tanců Vysočan a dětský soubor Vysočánek, které reprezentují Hlinecko na tuzemských i zahraničních folklórních festivalech a dalších společenských akcích.

*Obr. 263 Vystoupení souboru
Vysočan na Adámkových
folklórních slavnostech v roce 2018
(IC Hlinsko)*

Pro milovníky folkové hudby je svátkem **Hlinecký folkový špekáček**, na kterém se představila již řada českých legend tohoto hudebního žánru. Fenomémem posledních let je **Léto s Rychtářem**. To probíhá v letním amfiteátru hlineckého pivovaru. Každoročně jej navštíví tisíce milovníku hudby ze širokého okolí. Za dobu existence tohoto festivalu se zde představila řada známých českých kapel a zpěváků.

Nové Multifunkční centrum s divadelním sálem a kinem, sály Sokolovny nebo Orlovny, plochy pro konání letních festivalů a akcí anebo venkovní sportoviště nabízí rozmanité využití volného času všem.

Mnoho spolků, se sídlem v Hlinsku má dnes členskou základnu sestavenou z obyvatel okolních obcí, a tak toto vybavení slouží celému Hlinecku.

K dalším spolkům, patří **Český svaz včelařů**, který je dodnes fungujícím sdružením včelařů založeným již na konci 19. století a početný **Český rybářský svaz**. Ten od roku 1902 obhospodařuje místní rybníky.

Český svaz chovatelů byl založen na Hlinecku již v roce 1910 a specializoval se na chov drůbeže a koz. Každoročně pořádá oblíbenou výstavu drůbeže, holubů, králíků a exotického practva. Také **Český zahrádkářský svaz** má na Hlinecku mnoho příznivců. Nejvýznamnější akcí, kterou svaz již několik desetiletí pořádá, je výstava **Hlinecká chryzantéma**, kde se představují nejlepší pěstitele chryzantém z širokého okolí.

***Obr. 264** Výstava Hlinecká chryzantéma (MFC Hlinsko)*

V oblasti kultury nesmíme zapomenout na knihovny. Ty byly v minulých desetiletích důležitým zdrojem nových informací a zábavy. Knihovny připravují mnoho zajímavých akcí, a tak se zejména na vesnicích zapojují i do společenského života, kde si je možné nejen půjčit knihu, ale také se pobavit nebo si vyrobit něco zajímavého.

Díky internetu a virtuálním médiím zájem o čtení klasických knih klesá. Ale člověk, který vzal papírovou, třeba i trochu opotřebovanou, knížku do ruky, poznal, že jejímu kouzlu se možná ani ten nejlepší počítač nebo prohlížeč nevyrovná.

***Obr. 265** Tvořivá sobota v nově vybudované knihovně v Mrákotíně v objektu obecního úřadu (Archiv obce Mrákotín)*

***Obr. 266** Pasování malých čtenářů v knihovně v Trhové Kamenici (Archiv městyse Trhová Kamenice)*

7 Lidové tradice a architektura

Život na venkově vždy provázely také obyčeje a sváteční chvíle. Připomeňme si některé z nich.

Masopust předznamenává přechod ze zimy do jara. Byl vždy obdobím zábav, rodinných sešlostí, zabíjaček a také průvodů maskovaných postav. Začíná po svátku Tří králů a končí v úterý předcházející tzv. Popeleční středě. Tímto dnem nastupuje předvelikonoční postní období. Na Hlinecku mají masopustní obchůzky dlouhou tradici a udržují se v řadě vesnic. Masopustní obchůzky a masky na Hlinecku byly v roce 2010 zapsány do seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva organizace UNESCO. Nejznámější jsou obchůzky v Blatně (místní část Hlinska), v obcích Vortová, Hamry a Studnice.

Masky se na Hlinecku dělí na červené a černé. Červenou maškaru zastupuje strakatý, též laufr, žena a čtveřice turků. Černou maškaru tvoří slaměný, ras, kobylka, kramář zvaný žid, komíník, v některých vesnicích medvěd s medvědářem. Průvod vede strakatý se ženou a obchází se celá vesnice. U každého domu průvod zastaví, popřeje zdraví a štěstí, zazpívá, zahraje hudba a čtveřice turků zatančí kolečko, při kterém by měly turci vysoko skákat. Lidé totiž věřili, že potom vyroste vysoký len a obilí. Celá obchůzka je zakončena porážením kobyly. Symbolicky tak končí zima a vesnice se očistí od všeho špatného. Následně je kobyla opět probuzena k životu. Tento obřad je vyvrcholením masopustní obchůzky. Oživlá kobyla představuje nadcházející jaro a nový začátek. Večer se tradičně pořádá taneční zábava.

*Obr. 267 Masopustní průvod
ve Vortové v roce 2014
(MAS Hlinecko)*

*Obr. 268–275 Kresby
masopustních masek
(Jana Doležálková)*

STRAKATÝ (LAUFR) SE ŽENOU

U každého domu požádají společně žena s laufrem pána nebo paní domu o dovolení pro maškary tento dům navštívit a zároveň se jich zeptají, jakou písničku chtějí zahrát.

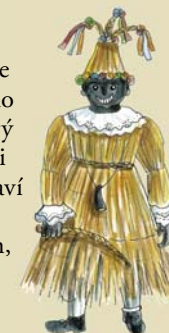

KOBYLA

Masopustní průvod vedou kobyly. Jejich úlohou je u každé chalupy ušlapat hnůj, aby hospodář měl velkou úrodu. Na konci obchůzky je kobyla za své hříchy roku poražena. Pak se opět probouzí k životu.

SLAMĚNÝ

Hospodyně si může utrhnout ze slaměného stébla slámy pro dobrý chov hus. Hospodyně přispěje k utužení zdraví a plodnosti pořádné vyválení se slaměným, a to nejlépe v závěji sněhu.

RAS

Ras se ptá na zdravotní stav zvířat, nabízí hospodáři kobylu na chov i na práci.

ŽID (kramář)

Obchoduje a nabízí různé služby jako je stříhání, holení. Má na prodej různé potřebné i nepotřebné věci.

TUREK

Dva červení a dva černí turci zatancují před každým domem v doprovodu hudby kolečko, aby měl hospodář velkou úrodu.

KOMINÍK

Tato maska si hledí vymetání kamen a hromů. Každého, kdo se mu připlete do cesty, mázne pro štěstí na tvář mazadlem připraveným z vymetených sazí.

Velikonoční svátky dodnes symbolizují nejen nejvýznamnější křesťanský svátek zmrtnýchvstání Ježíše Krista, ale jsou také neklamným znamením probouzející se přírody a přicházejícího jara a nového hospodářského roku. Tyto svátky provázejí po staletí tradiční symboly. Asi nejznámějším je vajíčko jako symbol nového života a velikonoční beránek, který připomíná oběť Ježíše Krista. Dříve velmi oblíbené koledování s pomlázkou a vyšleháním děvčat přetrvává už spíše na vesnicích, ve městech mizí.

Obr. 276–277 Velikonoce
na Veselém Kopci
(Archiv MP Vysočina)

Vánoční tradice je dnes samozřejmě neodmyslitelně spjatá s křesťanstvím a narozením Ježíše Krista 25. prosince. Ale její kořeny jsou mnohem starší. Sahají hluboko do předkřesťanských dob. Tomuto období předchází čtyřtýdenní období půstu – advent, kdy se lidé připravují na vánoční čas. Samotné vánoční svátky začínají 25. prosince Božím hodem vánočním a pokračují svátkem svatého Štěpána 26. prosince. Štědrý den dnes již považujeme za součást Vánoc, přestože v křesťanství je ještě posledním dnem půstu. Nejočekávanějším okamžikem Vánoc je pro děti Štědrý večer spojený s ozdobeným stromčkem a nadělováním dárků. Tradice ozdobeného stromku se ale v Čechách objevila až počátkem 19. století a přišla k nám z německých zemí. Zvyk strojení stromčku se více rozšířil až na konci 19. století a na počátku 20. století.

Jedním z nejstarších zvyků je pálení ohňů o filipojakubské noci, pálení čarodějnic. Při něm se lidé scházejí u zapálených ohňů, které je mají chránit před nečistými škodlivými silami. Noc z 30. dubna na 1. května má podle pověr magickou moc. Otvírá poklady ukryté v zemi. Zvyky spojené s pálením ohňů měly přinést bohatou úrodu, sílu a mláď.

Obr. 278–279 Vánoce
na Betlémě
(Archiv MP Vysočina)

Muzeum v přírodě Vysočina

Obr. 280 Jednou z největších staveb umístěných v areálu Veselého Kopce je statek z Mokrých Lhot u Nových Hradů. (Archiv MP Vysočina)

Hlinecko se může kromě tradičních zvyků pochlubit skoro v každé vesnici krásnými lidovými stavbami. I to byl důvod, proč právě na Hlinecku vzniklo muzeum v přírodě. S jeho budováním začal pan Luděk Štěpán v roce 1972 ne daleko Hlinska v osadě Veselý Kopec. Za dobu své existence se stalo druhým největším muzeem v přírodě v České republice a nejvíce navštěvovanou památkou v Pardubickém kraji. V krásném přírodním prostředí jsou soustředěny obytné i hospodářské objekty reprezentující lidové stavitelství z Hlinecka, Chrudimska, Poličska, Vysokomýtska, Litomyšlska a Horácka.

Expozice v jednotlivých chalupách a usedlostech nám přibližují život a práci drobných zemědělců od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Na Veselém Kopci se každoročně pořádá mnoho programů pro malé i velké návštěvníky. K nejoblíbenějším patří jarmarky, masopustní občůzka, posvícení, velikonoční a vánoční výstavy nebo programy věnované tradičnímu hospodaření či stavění.

Stojí tu několik vzácných staveb. Například velká čtrnáctiboká stodola sem byla přenesena ze Sádku u Poličky. Je jedinou dochovanou stodolou s takovýmto počtem boků ve střední Evropě.

Obr. 281 Čtrnáctiboká stodola ze Sádku u Poličky (Archiv MP Vysočina)

Další velmi hodnotnou stavbou je usedlost U Pilných, která leží v samém středu muzea. Pochází ze 17. století a je jediným původním objektem na Veselém Kopci. Součástí usedlosti je také stodola krytá došky, tedy krytinou zhotovenou ze žitné slámy, a dřevěný roubený haltýř se studánkou na chlazení potravin.

Obr. 282 Usedlost č.p. 4
U Pilných (Archiv MP Vysocina)

Ke stodole se váže jedna zajímavost. Dříve stála v jiné poloze, než ji vidíme dnes. Zasahovala do veřejné cesty, kudy projížděli obchodníci putující z Čech na Moravu. Protože stodola vozům se zbožím překážela a tehdejší majitelé ji nechtěli zbourat, rozhodli se k husarskému kousku. Celou roubenou stodolu posunuli s pomocí páru volů mimo cestu.

Na Veselém Kopci nalezneme několik technických staveb poháněných vodou. Nejznámější z nich je veselokopečský mlýn. Byl sem přenesen z Oldřetic u Skutče. Dříve tu sice jeden stál, ale na počátku 20. století vyhořel a zůstaly po něm jen kamenné základy. Obilní mlýn je doplněn unikátní varnou povidel, kde se povidla míchala v kotlích pomocí složitého dřevěného mechanismu. Systém se skládal z několika ozubených kol poháněných energií z vody. Voda roztáčela také kola olejny, pily i dalších drobných výrobních zařízení.

Obr. 283 Vodní obilní mlýn z Oldřetic a vodní olejna z Damašku u Pusté Rybné (Archiv MP Vysocina)

Obr. 284 Mechanická varná povidel na vodní pohon přenesená na Veselý Kopeček z Klešic (Archiv MP Vysocina)

Součástí muzea v přírodě je soubor roubených i zděných domků v centru Hlinska nazývaný **Betlém**. Tato část města vznikala již od počátku 18. století. Své příbytky si tu stavěli řemeslníci, především hrnčíři a tkalci, přicházející od Hlinska z okolních vesnic.

Obr. 285 Život na hlineckém Betlémě na počátku 20. století (Muzeum Hlinsko)

Přestože betlémským domům hrozilo zbourání, podařilo se je v roce 1989 zachránit a postupně opravit.

Od roku 1995 je tento, v Čechách ojedinělý soubor domků v centru města, památkovou rezervací lidové architektury.

Obr. 286–287 Domky na Betlémě zachycené hlineckým rodákem a kreslířem Karlem Benešem (Muzeum Hlinsko)

*Obr. 288–289 Domky a Betlémě
(MAS Hlinecko a MP Vysočina)*

V Betlémě se nacházejí dílny tradičních řemeslníků i domácnosti. Připomínají, jak žili naši předci od poloviny 19. století do poloviny 20. století. V jednom z domků je stálá výstava věnovaná masopustním obchůzkám a maskám na Hlinecku.

K areálu patří také učebna výtvarného oboru základní umělecké školy, Informační centrum města Hlinska s expozicí dřevěných hraček, prodejny, restaurace, penziony, kavárna i dodnes obydlené domy. V Betlémě je také malé pódium a během roku zde probíhá mnoho kulturních akcí pořádaných muzeem v přírodě nebo městem Hlinsko. Tradicí se staly i pravidelné jarmarky a selské trhy.

*Obr. 290–291 Jarmarky a selské
trhy v centru Betléma
(MAS Hlinecko)*

Pro školy připravili pracovníci Muzea v přírodě speciální program „Živá historie“, kdy se žáci a studenti mohou formou besed i praktických činností dovědět mnoho zajímavostí z české historie.

Nejstarším dochovalým roubeným domem je č.p. 159 na betlémské návsi. Na domku se zachoval originální nápis. Říká, že dům postavil pan Jan Beneš v roce 1765. Domek obývali především rodiny domáckých tkalců. Ty dnes připomíná vybavení velké světnice s tkalcovským stavem a dalším potřebným náčiním. V síni domu se zachovala tzv. černá kuchyně. Sloužila k přípravě pokrmů na otevřeném ohni přímo pod komínem.

Obr. 292 Text na záklopovém prkně domku č.p. 159: „Tento domek jest wyzwizen z nakladu Jana Benesse roku 1765”.
(Archiv MP Vysočina)

Obr. 293 Nejstarší dochovalý domek č.p. 159 (Archiv MP Vysočina)

Na věhlasnou tradici hlineckého tkalcovství navázal v domku č.p. 362 pan Josef Fidler. Obnovil výrobu speciální tkaniny – žinylky. V roce 2018 se stala národní kulturní památkou.

Obr. 294–296 Výroba žinylky na Betlémě (MAS Hlinecko)

8 Významné osobnosti

Hlinecko se může pyšnit mnoha významnými osobnostmi. Jejich podíl na rozvoji společenského, politického a hospodářského života často přesahoval hranice našeho regionu.

Karel Adámek (1840–1918)

Rodina Adámkových patřila k zakladatelům textilního průmyslu v Hlinsku. Syn Karel se po studiích a cestování po Evropě věnoval historii, kultuře i politice. Již ve svých 25 letech se stal starostou Hlineckého okresu a zůstal jím obdivuhodných 53 let. Byl poslancem říšské rady, zemského sněmu i doživotním členem panské sněmovny. Velkou pozornost věnoval také hospodářskému povznesení kraje – průmyslu i zemědělství, rozvoji školství či spolkové činnosti. Prosadil například stavbu Hamerské přehrady, výstavbu nových škol, založení Muzea okresu hlineckého.

*Obr. 297 Karel Adámek
(Muzeum Hlinsko)*

Kristián Petrlík (1842–1908)

Působil jako profesor a rektor Císařské a královské české vysoké školy technické v Praze. Byl odborníkem přes silniční, železniční a vodní stavby a dozíral na budování nejvýznamnějších železničních tratí.

Antonín Beneš (1844–1926)

Vyučený mlynář se v letech 1886–98 stal hlineckým starostou. Mimo jiné se zasloužil se o vysázení lipové aleje podél silnice na Poličku. Na protest proti osočování husitů jako zlodějů a násilníků pojmenoval v Hlinsku jejich jmény Poděbradovo náměstí, Husovu a Rokycanovu ulici. Stal se prvním velitelem Sboru dobrovolných hasičů v Hlinsku.

Obr. 300 Antonín Beneš (Muzeum Hlinsko)

Karel Beneš (1881–1941)

Další člen mlynářské rodiny Benešů se stal učitelem kreslení a výtvarné činnosti se věnoval i ve volném čase. Je autorem mnoha kreseb ze života obyvatel na Hlinecku, díky kterým si můžeme velmi dobře představit, jak vypadalo staré Hlinsko i některé okolní obce před sto lety.

Obr. 301 Portrét věnovaný Karlu Benešovi v roce 1933 (Muzeum Hlinsko)

Obr. 302 Kresba Hotelu Procházka (pozdějšího Hotelu Záložna) od Karla Beneše (Muzeum Hlinsko)

Bohumil Adámek (1848–1915)

Byl bratrem Karla Adámka. Po studiích se stal spisovatelem, básníkem a stál v čele hlineckého divadelního spolku Pokrok. Jeho drama Salomena bylo prvním představením druhého slavnostního otevření Národního divadla v Praze konaného 19. září 1883. Je autorem básnické sbírky Horské ovzduší. Přátelil se s Karlem Václavem Raisem.

Karel Václav Rais (1859–1926)

Významný spisovatel, představitel českého realismu a venkovské prózy podával ve svých románech skutečný obraz tehdejšího venkova. Roku 1877 nastoupil jako učitel do Trhové Kamenice, kde založil besedu Neruda a připravoval vzdělávací večery pro místní obyvatele. Od roku 1882 vyučoval v Hlinsku na měšťanské škole (dnešní budova gymnázia). Zdejší pobyt inspiroval Raise k napsání románu Západ. Do obce Medkovy Kopce situoval děj povídky Smrt na samotě.

Obr. 303 Karel Václav Rais
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 304 Toaletní stůl K. V. Raise.
Ten si jako učitel přivezl do Trhové
Kamenice - exponát muzea v Trhové
Kamenici. (MAS Hlinecko)

Ferdinand Pantůček (1863–1925)

Jeden z nejvýznamnějších právníků té doby byl po roce 1901 zvolen poslancem Říšské rady a poslancem Českého zemského sněmu. Stal se dvorním radou u Správního soudního dvora ve Vídni.

Po vzniku Československa byl od roku 1918 prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu v Praze.

Emil Sekera (1864–1944)

Významný zoolog. Zabýval se studiem parazitů a organizmů žijících ve vodě. Působil počátkem 20. století jako rektor Vysoké školy zvěrolékařské v Brně.

Obr. 305 Pamětní deska na dnešní
budově gymnázia v Hlinsku
(Muzeum Hlinsko)

Čeněk Ježdík (1860–1930)

Praktický lékař působil v letech 1903–1913 také jako starosta. Za jeho působení město vzkvétalo, přestože zuřila první světová válka. Byla postavena chlapecká (Resslova) škola, hospodářská škola, sirotčinec, Sokolovna, židovská synagoga, pivovar, elektrárna a jeho soukromý dům na Poděbradově náměstí zvaný Dům u tvrze, nebo též Ježdíkův dům. Stal se spoluzakladatelem Masarykovy ligy proti tuberkulóze a náčelníkem Sokola. Byl i prvním majitelem lyží na Hlinecku. Během první světové války se jako hlavní lékař staral o vojenský lazaret v Hlinsku.

Obr. 306 Čeněk Ježdík
(Muzeum Hlinsko)

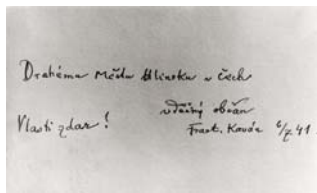

Obr. 307 Čeněk Ježdík jako hlavní lékař vojenského lazaretu v Sokolovně za 1. světové války (Muzeum Hlinsko)

František Kaván (1866–1941)

Významný malíř krajinář našel na Hlinecku inspiraci a vytvořil tu mnoho krásných děl. Mezi lety 1904–1925 pobýval ve Vítanově a ve Svobodných Hamrech.

Na jeho počest byla roku 1937 otevřena turistická cesta Franty Kavána. Mezi jeho nejznámější díla patří obrazy Chrudimka pod sněhem, Kupky u Hlinska, Cesta k zapadlému malíři nebo Přesýpání nálad.

Obr. 308–309 František Kaván
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 310 Poděkování Františka Kavána městu Hlinsku při příležitosti výstavy k jeho 75. narozeninám (Muzeum Hlinsko)

Obr. 311 Dřeváky Františka Kavána, které nosil v batohu a při malování v zimě si je nazouval na boty, jsou uloženy jako exponát v hlineckém muzeu. (MAS Hlinecko)

Jan Sadílek (1884–1940)

V letech 1918–1920 působil jako legionář v Rusku. Během druhé světové války se zapojil do domácího odboje, ale gestapo ho vypátralo a 8. července 1940 ho v Praze zatkl a umučilo. Pamětní deska se nachází na budově gymnázia v Hlinsku.

Bedřich Voldan (1892–1978)

Působil jako houslista, klavírista, skladatel a pedagog. Roku 1920 se stal profesorem Pražské konzervatoře. Vydal učebnice pro studenty houslí: *Co má vědět každý houslista o svém nástroji* a *Tři nové předměty pro houslisty a jejich poslání*.

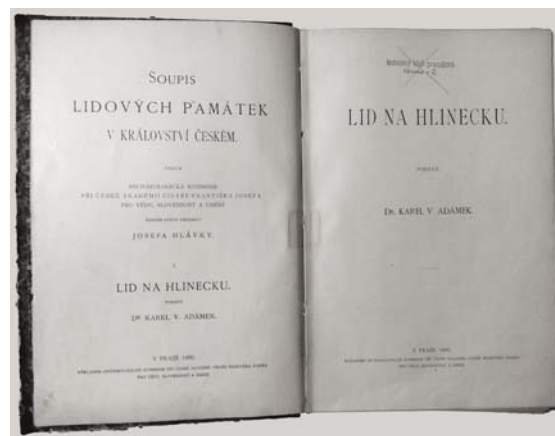
Obr. 312 Karel Václav Adámek
(Muzeum Hlinsko)

Obr. 314 Sádrový model sochy Mistra Jana Husa z dílny Karla Lidického v hlineckém muzeu, bronzové odlitky této sochy jsou umístěny na nádvoří Karlovy univerzity v Praze, na náměstí v Husinci a v Kostnici. (MAS Hlinecko)

Karel Václav Adámek (1868–1944)

Stejně jako jeho otec Karel Adámek významně ovlivňoval dění na Hlinecku. Věnoval se hlavně historii, kultuře a archeologickým výzkumům. Byl členem Královské české společnosti nauk a místopisné komise Akademie věd a umění. Napsal řadu knih, ze kterých stále získáváme mnoho zajímavých informací o životě našich předků. Mezi nejznámější patří publikace *Lid na Hlinecku*

Obr. 313 *Lid na Hlinecku* - z archivu Muzea v přírodě Vysočina (Magda Křivanová)

Karel Lidický (1900–1976)

Narodil se v rodině kameníka. To ho předurčilo k budoucímu povolání akademického sochaře. Během života vytvořil velké množství soch, pomníků a památníků, například pomník Mistra Jana Husa pro Karolinum v Praze. Podílel se též na tvorbě památníku v Lidicích. Karel Lidický přednášel na ČVUT v Praze, na Pedagogické fakultě UK a na Akademii výtvarných umění v Praze.

Obr. 315 Karel Lidický
(Muzeum Hlinsko)

Stanislav Zedníček (1914–2002)

Učitel, básník, redaktor a spisovatel učil a tvořil v Hlinsku a v Praze. Za svoje protikomunistické názory byl roku 1951 uvězněn a nemohl dále vydávat své básně. Pracoval v dolech a v lese. Po odchodu do penze se vrátil do Hlinska a věnoval se psaní básní a malování obrazů. Od poloviny 20. století usiloval o záchranu hlineckého Betléma.

František Šmahel (nar. 1934)

Rodák z Trhové Kamenice je uznávaným historikem. Působil jako vědecký pracovník Historického ústavu Akademie věd České republiky, byl jeho ředitelem, přednášel české dějiny na Univerzitě Karlově. Za svoji odbornou práci a popularizaci vědy získal řadu českých i mezinárodních cen.

Drahomír Josef Růžička (1870–1960)

Rodák z Trhové Kamenice žil od svých šesti let ve Spojených státech amerických, kde se stal dětským lékařem. Celý život ho provázela vášně pro fotografování. Je pokládán za otce moderní české fotografie a jeho snímky ho proslavily po celém světě. Žákem Drahomíra Růžičky se stal i neuznávanější český fotograf Josef Sudek. Je uváděn jako učebnicový příklad úspěchu českých emigrantů v zahraničí.

Josef Šolín (1841–1912)

Rodák z Trhové Kamenice věnoval celý život technickým vědám. Stal se profesorem, později i rektorem pražské techniky a následně vrchním redaktorem pro technické obory Ottova slovníku naučného. Ten vznikl na přelomu 19. a 20. století a je považován za nejobsáhlejší českou encyklopedii. Počtem hesel ho překonala až v roce 2010 česká verze internetové encyklopedie Wikipedie. Na jeho počest byla v komplexu budov ČVUT v Praze v Dejvicích pojmenována také ulice.

František Hrnčíř (1860–1928)

Vlastenec, učitel a spisovatel, redaktor, nakladatel, autor fejetonů, povídek, loutkových her a mnoha populárních knih o dějinách evropských národů, byl rodákem z Dřevíkova. Většina jeho tvorby byla určena pro děti.

Obr. 316 Rodný dům spisovatele Františka Hrnčíře (Muzeum Hlinsko)

Jaroslav Šmídra (1909–1986)

Akademický malíř, sochař, keramik patřil k nejnadanějším žákům Maxe Svabinského a jeho obrazy získávaly mnoho ocenění. Mnoho let usiloval o zřízení Krajské galerie v Pardubicích, což se mu nakonec podařilo a v roce 1954 se stal prvním ředitelem. Po druhé světové válce vstoupil do KSČ a věnoval se spíše politice. K malování se vrátil až ve starším věku.

Jan Nevole (1812–1903)

Jako architekt se proslavil především stavbami v Bělehradě a spolupodílel se na výstavbě pražského nádraží. Roku 1863 se přestěhoval do Svobodných Hamrů, kde se staral o rodinný statek a zámek. Jeho hosty často bývali František Palacký a František Ladislav Rieger a všichni společně diskutovali o budoucnosti českého národa a státu. František Palacký je také nazýván Otcem českého národa a je považován za zakladatele moderního českého dějepiscetví.

Karel Klaus (1898–1969)

Hlinecký rodák vystudoval lékařskou fakultu Univerzity Karlovy. Postupně se vypracoval až na přednostu gynekologické a porodnické fakulty Univerzity Karlovy. Při příležitosti jeho 70. narozenin mu byla propůjčena medaile J. E. Purkyně jako ocenění za celoživotní práci. Některé jeho práce jsou dodnes citovány ve světové odborné literatuře. Jeho celoživotní vědecká a pedagogická činnost ho zařadila k předním odborníkům v oblasti gynekologie a porodnictví doma i v zahraničí.

Václav Skála (1900–1986)

Byl malířem, grafikem a pedagogem. Jako absolvent UMPRUM v Praze působil později na Odborné škole textilní v Ústí nad Orlicí. Ve svých dílech, ke kterým patřila krajinářská malba a grafika, často zachycoval motivy z území Hlinecka.

František Veselský (1884–1925)

Úspěšný klavírní virtuos byl hlineckým rodákem. Po konci 1. světové války si zřídil v Praze soukromou hudební klavírní školu. Díky srdeční chorobě a námaze z častých turné zemřel velmi mladý

Antonín Slaviček (1870-1910)

Pražský rodák, žák Julia Mařáka, se stal významným impresionistickým malířem.

Po přečtení románu K. V. Raise „Západ“ zatoužil poznat kraj Vysočiny. V letech 1903-1905 pobýval v blízké obci Kameničky. Mnoho obrazů, které zde namaloval je považováno za vrchol jeho tvorby. Patří k němu i obraz „U nás v Kameničkách“. V roce 1909 ho postihla mozková příhoda, po které již nemohl malovat jako dříve. S touto skutečností se nedokázal smířit a ve věku nedožitých 40 let sám ukončil svůj život.

Obr. 318 Luděk Štěpán
(MP Vysočina)

Gustav Macoun (1892–1934)

Malíř a krajinář, žák a oddaný následovník Antonína Slavička. V letech 1932–1934 pobýval ve Svobodných Hamrech. Byl spíše samotářem, stranil se veřejnosti a nebyl členem uměleckých spolků a sdružení. Proto bylo jeho dílo doceněno až později.

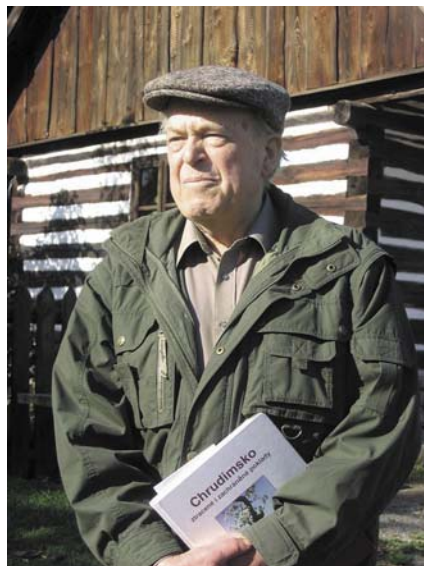
Obr. 317 Pomník Gustavu Macounovi ve Svobodných Hamrech
(Magda Krívanová)

Luděk Štěpán (1932–2017)

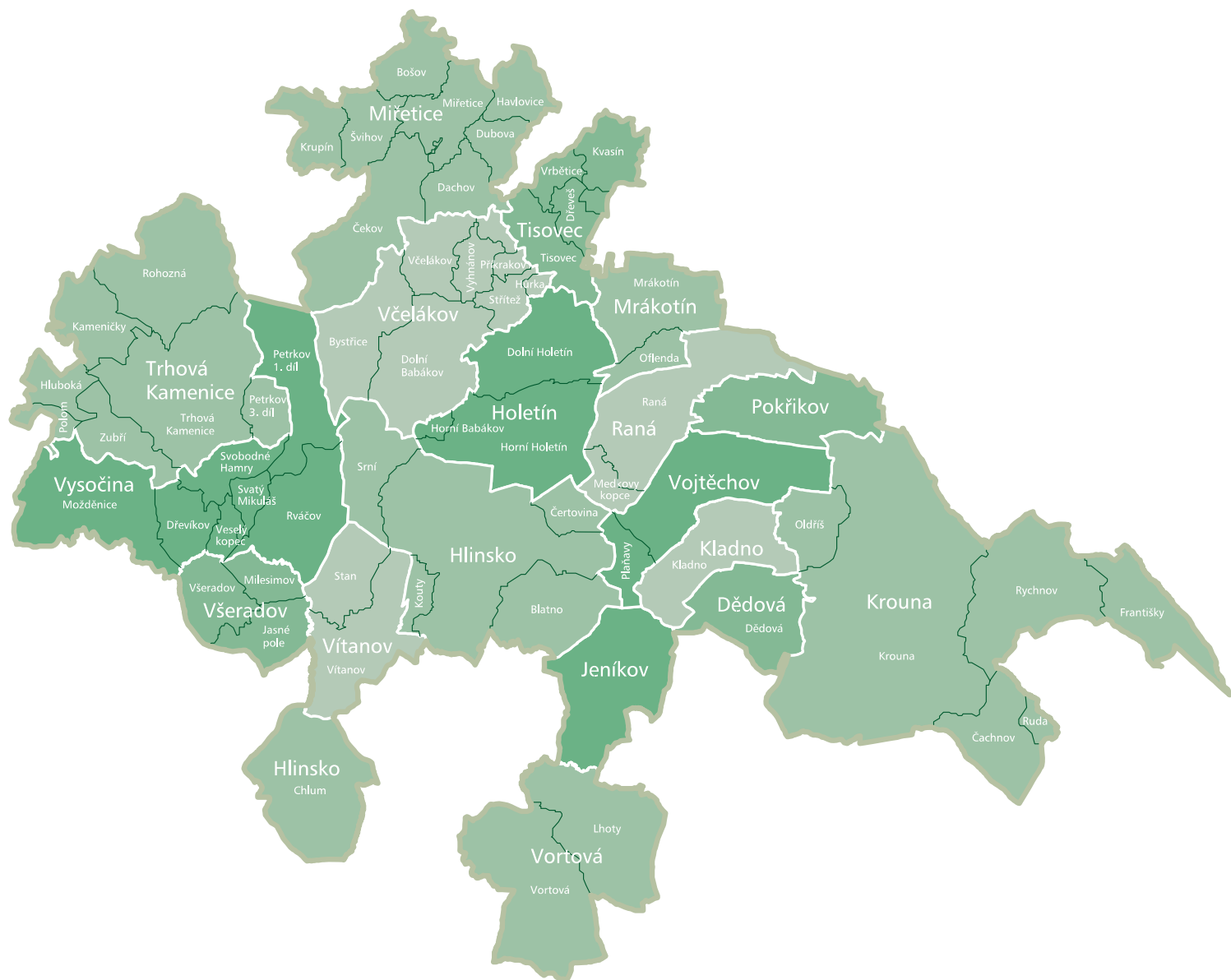
Zakladatel a první ředitel muzea v přírodě na Veselém Kopci – Souboru lidových staveb Vysočina. Za svůj život vydal několik knih, které mapují historii a lidové stavitelství východních Čech (Pardubickém a Královéhradeckém kraji).

Jeho specializací byly technické stavby na vodní pohon. Je považován za předního odborníka a zakladatele oboru české molinologie – nauky o mlýnech.

Obr. 319 Luděk Štěpán přebírá cenu Osobnost roku Pardubického kraje
(MP Vysočina)

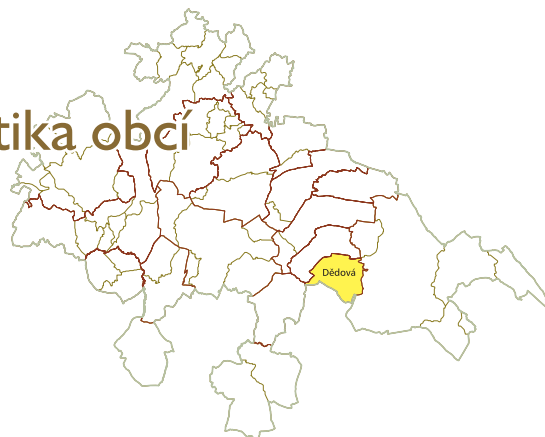
9 Přehled a stručná charakteristika obcí

Obec Dědová

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 134

Velikost katastru: 3,89 km²

Nadmořská výška: 658 m n. m.

Obec Dědová vznikla v roce 1392, kdy byla součástí rychmburského panství, od konce 15. století patřila ke kladenské rychtě. V té době je uváděna jako ves Dye-dova. V minulosti se obyvatelé živili především pěstováním

plodin na málo úrodných podhorských polích, zpracováním lnu, domácím tkalcovstvím a zpracováním dřeva. Ve druhé polovině 18. století se zde těžila železná ruda a stavební kámen.

Obr. x1 Původní roubená stavění (MAS Hlinsko)

Obec se rozvíjela, přibývalo obyvatel a začalo také školní vyučování. V polovině 19. století se v Dědově začalo dařit výrobě dřevěných hraček. V tu dobu měla obec přes 500 obyvatel. Od domácích hráčkářů vykupovali výrobky tzv. faktoři, dnes bychom řekli obchodníci. K nejznámějším a nejnáslednějším fakto-

rům patřil Václav Hubáček, podle kterého jsou některé hračky doposud nazývány. Kolekci těchto lidových hraček si můžete prohlédnout v hlinsckém muzeu. Tradici výroby hraček, i když v modernějším pojetí, obnovila ke konci 20. století rodina Makovských.

Obr. x2 Hračka
z dílny Hubáček
19. století
(Muzeum Hlinsko)

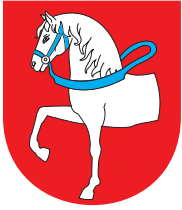
Obr. x3 Hračka
z dílny Makovský
21. století
(MAS Hlinecko)

Obr. x4 Letecký snímek (Oldřich Černý)

Obec leží v CHKO Žďárské vrchy a patří k ní i část rekreační oblasti Humperky a Bahna. Bahna jsou přírodní památkou se vzácnými rašelinnými loukami a chráněnými druhy rostlin a živočichů. Z kopce mezi Dědovou a Kladnem je za jasného počasí jeden

z nejkrásnějších výhledů na Chrudimsko, Pardubicko, pohoří Krkonoš, Orlických hor i Jeseníků. Jako jedna z mála obcí v regionu zatím (ke konci roku 2018) nemá Dědová schválený obecní znak.

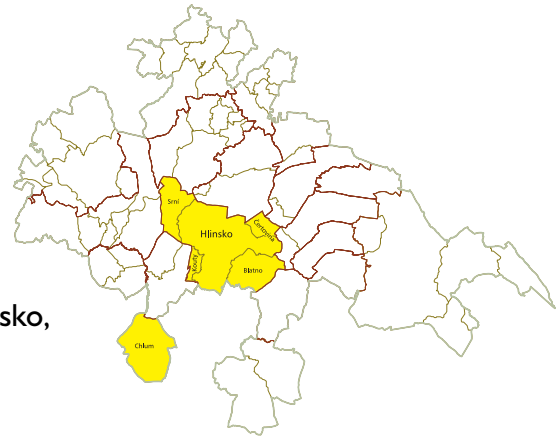
Město Hlinsko

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 9697

Velikost katastru: 24,27 km²

Nadmořská výška: 580 m n. m.

Místní části obce: Blatno, Čertovina, Hlinsko,
Chlum, Kouty, Srní

Obr. xxx Pohled na Hlinsko – historická fotografie z roku 1930 (Muzeum Hlinsko)

Hlinsko je přirozeným správním i společenským centrem Hlinecka. Město mělo vždy důležitou roli pro celý region nejen ve společenském a kulturním životě, ale především v oblasti průmyslu a služeb. Protože jste se mnoho věcí o Hlinsku dozvěděli již v předchozích kapitolách, podívejme se nyní blíže na historii a vývoj samotného města.

Hlinsko leží v údolí řeky Chrudimky na rozhraní dvou chráněných krajinných oblastí Žďárské vrchy a Železné hory. Název města je odvozen od slova hlína. Velká ložiska kvalitní hrnčířské hlíny umožnila v 15. století vzniknout nejstaršímu řemeslu – hrnčířství. První historicky ověřená písemná zpráva pochází z roku 1349, přestože k osídlování docházelo již od 12. století. Městem procházela významná obchodní cesta spojující Chrudimsko s Moravou. Na ní stála v roce 1413 tvrz, která později sloužila jako celnice. Až do 19. století sdílelo Hlinsko osudy pánů z Par-

dubic a Rychmburku. Odtud pochází také městský znak – půlka bílého koně v kroku s modrou uzdou v červeném poli.

V roce 1834 bylo Hlinsko zbaveno poddanské závislosti a stalo se městem. Prvním starostou byl Václav Krupař. Ten dal podnět k založení první městské kroniky. Stalo se tak roku 1836.

Obr. xx5 Znaková pečeť Hlinska s polovinou koně a letopočtem 1615 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x6–x7 Jedna z nejstarších dochovalých historických listin ze 4. 11. 1350 s detailem pečeti pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Sděluje v ní papeži Klimentu VI., že došlo k dohodě o postoupení části olomouckého biskupství k nově zřízenému litomyšlskému biskupství, a žádá ho o sturzení této dohody (Státní okresní archiv ve Svitavách se sídlem v Litomyšli)

Zpočátku bylo hlavním zdrojem obživy zdejších obyvatel zemědělství, hrnčířství a domácí tkalcovství.

Zavedení železniční trati přes Hlinsko v roce 1871 však přeměnilo zemědělské a řemeslnické městečko v město průmyslové.

Mohutný nástup a rozvoj zaznamenal především textilní a kožešnický průmysl. Obě odvětví brzy získala věhlas a významnou pozici na evropských i zámořských trzích. Úspěšně se rozvíjel i kamenoprůmysl, strojírenství, pivovarnictví a mlékárenství.

Mnoho fotografií z hlineckého průmyslu zachycujících prostředí kožešnických firem, textilních továren, Elektro-Pragy, pivovaru, mlékárny nebo lomů jste si již mohli prohlédnout v kapitole 6. Alespoň dvěma obrázky si připomeňme také jejich zaměstnance.

Obr. x8–x9 Pohled na železnici z parku Na Drahách, pohled z železniční trati na Hlinsko (Muzeum Hlinsko)

Obr. x10 Společnost „Společenský pivovar“ vznikla v roce 1912, první várka hlineckého piva byla slavnostně vystavena v prosinci roku 1913. Na fotografii jsou zaměstnanci pivovaru v roce 1923. (Muzeum Hlinsko)

Hlinsko vzniklo sloučením několika původně samostatných osad. S příchodem nových obyvatel se postupně rozrůstalo. Podobu města získalo až s nástupem průmyslu ve druhé polovině 19. století.

Prvotní zástavba, v osadě tehdy nazývané „Hlinské“, vznikala na dvou návrších, kolem kostela a v prostoru dnešního náměstí. Obě místa byla propojena nynější Husovou ulicí. K nejstarším částem města patřila část Strana, protože byla stranou již osídlených míst. Rozkládala se v prostoru od kostela směrem k Drachtin-

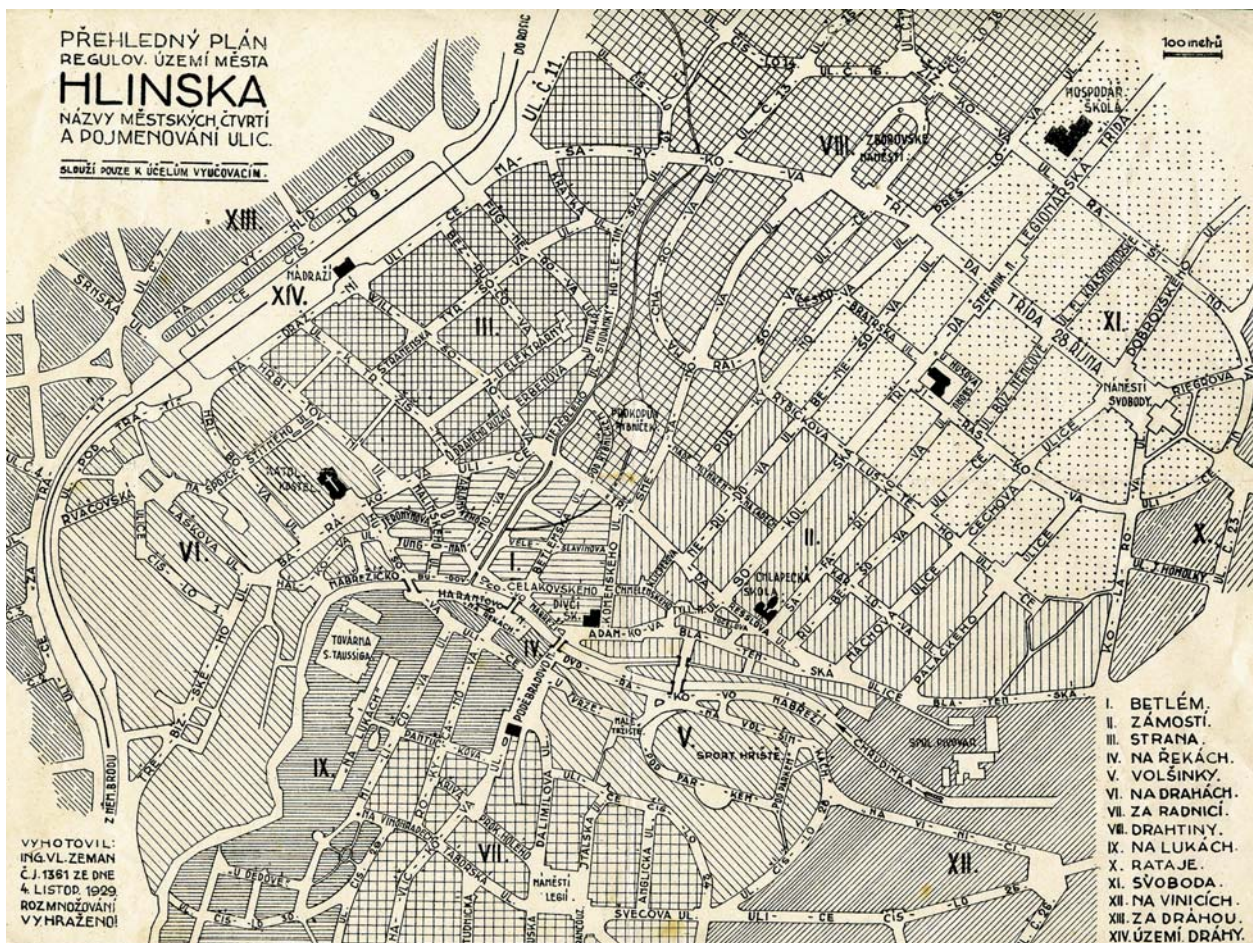
Obr. x12–x13 Část města Strana, Prokopův (Straněnský) rybníček s vodním mlýnem (Muzeum Hlinsko)

Obr. x11 Díky vysoké poptávce po kvalitní žule našlo v hlineckém lomu Josefa Rozsypala, později známém již pod jménem lom Matula, práci několik stovek zdejších obyvatel. (Muzeum Hlinsko)

nám kolem potoka Drachtinka. Potok dostal název s největší pravděpodobností překladem ze staroněmčiny (polní potok). Součástí Strany byla i dnešní Wilsonova ulice. Tato část města byla zastavěna především domky zemědělců. Pěstovali obilí, a to bylo třeba semlít. Vybudovali rybník, jehož voda poháněla obilní mlýn. Rybník nazývali Straněnský, později Prokopův. V současné době najdeme jeho zbytky v ulici Pod rybníčkem.

Obr. x14 Jeden z plánů, jak by Hlinsko mohlo vypadat, pochází z roku 1929. (Muzeum Hlinsko)

Část města, která se rozkládala směrem od Poděbradova náměstí za mostem na pravém břehu řeky Chrudimky, se nazývala Zámostí. Patřily tam dnešní Komenského ulice, Tylovo náměstí, stejně jako území za Základní školou Resslera. Na Zámostí stával kdysi sirotčinec pro děti, které přišly ve válce o rodiče a neměl se o ně kdo starat. Dnes budovu v Resslerově ulici využívá základní škola. K Zámostí patřily také Čertovina a Rataje. Zámostí procházela cesta po mostě přes řeku do Rychmburku a dále do Litomyšle.

Mezi kostelem a náměstím vznikala čtvrť nazývaná Betlém a Podkostelí. Betlém je dnes znám především jako památková rezervace lidové architektury. Návštěvníci si zde mohou připomenout život drobných řemeslníků a továrních dělníků na Hlinecku.

Názvy některých městských částí se používají dodnes, například Drahtiny, Na Drahách nebo Olšinky (dříve Volšinky), kde je dnes sportovní areál. Další jsou již téměř zapomenuty.

*Obr. x15 Záměstí – dnešní Tylovo náměstí
v roce 1905 (Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x16 Sirotčinec a opatrovna
pro opuštěné děti na Záměstí (Muzeum Hlinsko)*

Obr. x17 Betlém v roce 1936 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x18 Podkostelí u Rychty (Muzeum Hlinsko)

*Obr. x19 Nádražní ulice v roce 1932
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x20 Tlaskalovo řeznictví a hostinec v městské
části na Řekách v roce 1943 (Muzeum Hlinsko)*

Obr. x21–x22 Olšinky (Muzeum Hlinsko)

Hlinskem protéká řeka Chrudimka, pro město měla vždy velký význam. Vodu z řeky využívaly továrny, poháněla mlýny a důležitá byla pro domácnosti a jejich zvířectvo.

Lidé ji využívali také k zábavě, v zimě se na ní proháněli bruslaři, v létě poskytovala příjemné osvěžení. V roce 1914 v místě za dnešním pivovarem byla na mlýnském náhonu otevřena přírodní plovárna. Ještě v červenci roku 1943 se zde konal kurz plavání pro děti ve věku od 10 do 18 let.

Chrudimka a její přítoky však uměly Hlinecké i potrápít. Za silného deště docházelo k zatopení Blatna i Betléma, v zimě bylo naopak problémem její zamrzání. Důležitá tak byla pro Hlinsko stavba Hamerské přehrady, která uměla vodu zadržet. Pozdější regulace samotné řeky s mohutnými žulovými nábřežními zdmi bránila rozlití řeky a zatopení obydlí.

Obr. x23 Vodu z řeky na Betlémě využívala i barvárna (Muzeum Hlinsko)

Obr. x24 Náhon k mlýnu (Muzeum Hlinsko)

Obr. x25 Plovárna na Chrudimce v roce 1934 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x26 Zatopený Betlém v roce 1957 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x27 Silné ledové kry na Chrudimce (Muzeum Hlinsko)

O tom, jak uměla Chrudimka obyvatele Hlinska potrápít, vypovídá i proměna mostu, který dnes propojuje Týlovo a Poděbradovo náměstí. Vede po něm dodnes důležitá cesta. Kdysi dávno spojovala Hlinsko se Ždírcem nad Doubravou a byla napojena na hlavní kupecké cesty. Původní kamenný most byl postaven v roce 1832. Po necelých padesáti letech ho strhla povodeň a bylo nutné vybudovat most nový. Postupně

přibývalo těžkých aut, která nahrazovala koňské povozy, a most na takové zatížení nebyl stavěn. Musel být několikrát podepřen dřevěnými kůly. Ani to však nepomáhalo a velká voda vždy podpěry odnesla. Nový a odolnější most byl vybudován až v roce 1948. Přestavba mostu však ani po téměř 200 letech nekončí. I když byl od roku 1948 průběžně opravován, čeká jej rozsáhlá celková rekonstrukce.

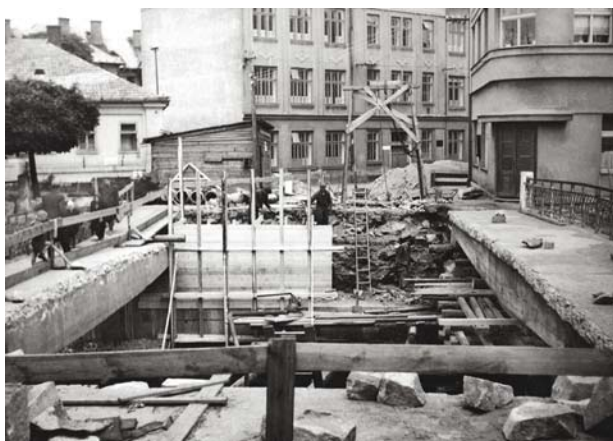
Proměny mostu spojující dnes náměstí Tylovo (původně Záměstí) s Poděbradovým (původně Rynk)

*Obr. x28 Původní kamenný most z roku 1832
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x29 Nově vybudovaný most z roku 1881
již s podpěrami (Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x30 Stavba nového mostu v roce 1948
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x31 Most před další rekonstrukcí v roce 2019
(MAS Hlinecko)*

Centrem města je Poděbradovo náměstí, kterému dominuje barokní radnice z konce 18. století. Do dnešní podoby byla upravena v polovině 19. století.

Zajímavými stavbami jsou „Ježdíkův dům“ zdobený sgrafity a sousední evangelická modlitebna (v místě

staré tvrze). V 19. století se na Poděbradobě náměstí konaly vyhlášené trhy s dobytčím a výroční trhy. Později se zde odehrávaly i všechny významné historické události.

*Obr. x32 Náměstí v roce 1860
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x33 Náměstí s radnicí – kresba
Karla Beneše (Muzeum Hlinsko)*

Náměstí bylo a nadále je místem, kam lidé míří v dobách, kdy chtějí vyjádřit svůj nesouhlas nebo naopak podporu nějaké změně ve společnosti. Lidé se zde sešli například v roce 1945, kdy odcházela německá a přijížděla Rudá armáda, roku 1948, aby podpořili Komunistickou stranu Československa při převzetí moci ve státě i v roce 1989 na podporu sametové revoluce. Na Poděbradově náměstí se odehrávaly například také protesty za volební právo žen. Ženy v Československu jej získaly v roce 1919 a o rok tak předběhly Spojené státy americké. Zajímavostí je, že ve Švýcarsku v zemi se silnou demokratickou tradicí, mohly ženy na všech úrovních volit až v roce 1971.

*Obr. x34 Radnice po rekonstrukci v roce 1992
(Muzeum Hlinsko)*

Živým centrem města je Tylovo náměstí s mnoha obchody, blízkostí stadionu, velkým pohybem osob a dostatkem parkovacích míst. Dominantou náměstí býval dům rodiny Adámkových, která ovlivnila život

Obr. x35 Záměstí – dnešní Tylovo náměstí (Muzeum Hlinsko)

K významným stavbám ve městě patří katolický barokní kostel Narození Panny Marie postavený v letech 1730–1745. Peníze na stavbu věnovala rychmburská vrchnost a přispívali i sami občané města.

V kostele je uložena vzácná křtitelnice z roku 1628, kterou kostelu daroval tehdejší hlinecký primátor

několika generací hlineckých obyvatel. V místech původního domu je dnes umístěna pamětní deska rodu Adámků.

Obr. x36 Původní Adámkův dům před přestavbou a rozšířením na dnešním Tylově náměstí, kresba Františka Kavána. Objekt zbořen v roce 1967. (Muzeum Hlinsko)

Tomáš Nechuta a také pacifikál (schránka, ve které je uloženo dřevo z kříže, na němž byl ukřižován Ježíš Kristus). Vedle kostela u vstupu na hřbitov stojí lípa, jeden z nejstarších stromů v původním osídleném Hlinsku. Údajně byla vysazena před 300 lety.

Obr. x37–x38 Katolický kostel, vybavení kostela v roce 1941 (Muzeum Hlinsko)

*Obr. x39–x40 Křtitelnice a pacifikál
(Muzeum Hlinsko)*

Zajímavou stavbou je také Husův sbor Církve československé husitské. Dostavěn byl v roce 1926. Měl výjimečnou dřevěnou konstrukcí, tu bychom dnes v kostele však hledali marně. Zůstaly po ní jen obrázky a fotografie.

Při poslední rekonstrukci byly ztrouchnivělé pilíře nahrazeny železobetonovými vazníky.

*Obr. x41 Husův sbor s původní konstrukcí
(Muzeum Hlinsko)*

Obr. x42 Husův sbor (Muzeum Hlinsko)

Nejstarší památkou v blízkosti Poděbradova náměstí je původní tvrz. Zmínky o ní jsou již z roku 1413. V 16. století v ní sídlila královská pomezí celnice a později snad radnice. V roce 1847 byla pod schody

nalezena nádoba se 400 groši z doby Václava III. Tento poklad je uložen v městském muzeu. V současné době slouží tvrz jako modlitebna Farního sboru Českobratrské církve evangelické.

Obr. x43–x44 Evangelická modlitebna v bývalé tvrzi (Václav Hospodář)

K významným místům Hlinska patří dnešní světelná křižovatka, kde se stýkají cesty z několika směrů. Ze směru od Ždírcce nad Doubravou (Havlíčková ulice) Hlinskem prochází hlavní silnice I/34 směrem na Poličku (Adámkova ulice). Příčně tuto komunikaci křížuje silnice k nádraží (Wilsonova ulice), na kterou navazuje u výjezdu z Hlinska ulice Rváčovská ve směru na Trhovou Kamenici. Na opačnou stranu, dneš-

ní Resslerou ulicí, vede silnice Hlinskem přes Blatno směrem na Jeníkov, Kameničky a Svratku s odbočkou na Hamry a Vortovou.

Některé ulice jsou na historických fotografiích ve srovnání se současností jen těžko k poznání.

Obr. x45 Adámkova třída pohledem od dnešní světelné křižovatky (Muzeum Hlinsko)

Obr. x46 Wilsonova ulice vedoucí k nádraží (Muzeum Hlinsko)

Obr. x47 Ulice Faráře Toufara pod kostelem
(Muzeum Hlinsko)

Obr. x48 Blatenská (dnes Resslerova) ulice v roce 1969
(Muzeum Hlinsko)

Čilý ruch byl i v dalších ulicích, a to například v ulici Husova, kde se nacházelo velké množství obchůdků a řemeslníků, a také v ulici Pod Kostelem, kam mířili věřící pravidelně na bohoslužby. Ulice byla zakončena dlouhými žulovými schody ke kostelu. Jsou využívány dodnes. Dům pod schody se nazývá Rychta. Říká se mu tak od roku 1952, kdy ho získal podnik Restaurace a jídelny a otevřel v ní staročeský hostinec. Objekt pochází z let 1810-1820. Původně to býval masný

krám, v přízemí byla porážka, výrobní a udírna masných produktů, v poschodí prodejna a byt majitele. Na přelomu 19. a 20. století tu měl nový majitel pan Sokol truhlářskou dílnu, kde vyráběl mimo jiné i rakve. Roku 1986 dům vyhořel. V současné době dům prochází celkovou rekonstrukcí do původní podoby.

Obr. x49 Husova ulice, v minulosti významné obchodní centrum.
(Muzeum Hlinsko)

Obr. x50 Ulice Pod Kostelem v roce 1916
(Muzeum Hlinsko)

Obr. x51 Rychta (Muzeum Hlinsko)

K místům, která připomínají hlineckým občanům útrapy obou světových válek, patří Pomník padlým v první světové válce. Nechala ho zbudovat v letech 1924–1925 Československá obec legionářská. Pomník byl odhalen u příležitosti legionářské slavnosti 21. 6. 1925. Její sou-

částí byl velký průvod občanů a spolků městem i lidová veselice. V dalších letech byl pomník i místem, kde byly zahajovány významné události, jako například Slavnost kladení základního kamene stavby skautského domu v roce 1926.

Obr. x52 Slavnost k položení základního kamene skautského domova u pomníku padlým v roce 1926 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x53 Pomník padlým v 1. světové válce navrhli akademičtí sochaři Antonín Odehnal a Karel Pavlík (Muzeum Hlinsko)

Myšlenka postavit v Hlinsku Husův pomník se zrodila již před první světovou válkou. K její realizaci však došlo o několik desítek let později, a to kvůli smutné události. Odehrála se v Jihlavě, právě tam stála od roku 1928 socha Mistra Jana Husa. Po okupaci se socha stala terčem útoků jihlavské německé menšiny, byla poničena a Němci nařídili její odstranění. Členové Církve československé husitské v Hlinsku se rozhodli sochu zachránit a po domluvě s Jihlavskými ji převezli do Hlinska, přestože někteří z nich za to neunikli zatčení. Sochu ukryli v zahradě Husova sboru pod vrstvou dřeva. Po válce v roce 1949 církev zakoupila pro sochu pozemek nad Hlinskem a začala veřejná sbírka na její opravu. Slavnostní odhalení pomníku proběhlo 4. července 1950 na Skalce nad Hlinskem.

Obr. x54– x56 Detaily Husova pomníku (Václav Hospodář)

Obr. x57 Slavnostní odhalení pomníku Jana Husa na Skalce v roce 1950. Jeho autorem je akademický sochař F. V. Foit. (Muzeum Hlinsko)

Obr. x58 Socha Mistra Jana Husa je dominantou urnového háje v Hlinsku, který leží na vyvýšeném místě nad Hlinskem. (Václav Hospodář)

Hlinsko je jediným městem v regionu, které zajišťuje občanům okolních obcí veřejnou správu formou služeb obce s rozšířenou působností. Proto ve městě působí také orgány státní správy jako například pobočka úřadu práce nebo finančního úřadu. Díky své

velikosti je Hlinsko i centrem podnikání a služby zde poskytuje také několik bank. Obchodní centra i specializované obchůdky nabízí zboží občanům, kteří se za nákupu do Hlinska sjíždějí z okolních vesnic.

Většina společenských akcí se odehrává v nově postaveném objektu Multifunkčního centra, společenské akce probíhají také v Orlovně a Sokolovně. Letní koncerty a festivaly jsou pořádány v areálu hlineckého pivovaru, na letním parketu na Cihelce nebo v parku Na Drahách. Městské muzeum s expozicí o historii Hlinecka a městská galerie jsou známy široké veřejnosti především díky letité tradici výstavy Výtvarné Hlinecko.

Obr. x59 Multifunkční centrum (MAS Hlinecko)

Obr. x60 Budova městské galerie (Pavel Mudroch)

Obr. x61 Výtvarné Hlinecko – výstava Vladimíra Komárka a Olbrama Zoubka v roce 1993 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x62 Sokolovna v letech 1925–1926 (Muzeum Hlinsko)

Za sportem míří občané do sportovního areálu v Olšinkách. Zde se nachází stadion s travnatým hřištěm, kurty na volejbal, nohejbal, tenis, hřiště pro národní házenou, in-line plocha a zimní stadion. Hlinecká cyklokrosová trať je známá všem, kdo se zajímají o mistrovské soutěže nebo národní pohár

v cyklokrosu. Pro lyžaře jsou připraveny sjezdové tratě s umělým zasnežováním a osvětlením v Koutech nebo několik kilometrů běžeckých tras v okolí. Milovníci plavání mohou celoročně využít krytý plavecký bazén.

Obr. x63 Fotbalový klub (Muzeum Hlinsko)

Obr. x64 Krytý plavecký bazén se saunou, squashem a fitness centrem (Pavel Mudroch)

Obr. x65 Každoroční cyklokrosové závody série Českého poháru (Radek Pavlík)

Obr. x66 Tradiční závody v běžeckém lyžování (Radek Pavlík)

Letitou historií města podtrhuje i existence několika významných stromů. Lípa na Drachtinách zasazená odhadem před více jak 400 lety, je nejstarším stromem v katastru města Hlinska. Byla zasazena při cestě, která vedla z Hlinska směrem na Holetín a Ranou. Lidé tudy chodili na vrchnostenský úřad do Rychmburku. Z tohoto místa byl kdysi krásný výhled na Hlinsko. Ten ale postupně zastínila nová okolní výstavba.

K významným stromům na území Hlinska patří také Lípa u lip. Tento památný strom se nachází u křížku při cestě na Svatojánské Lázně. Patří k registrovaným významným stromům v CHKO Žďárské vrchy. Lípa u lip je již řadu let místem, kde se scházejí obyvatelé města například při filipojakubské noci spojené s pálením čarodějnic.

Obr. x67 Pohled na Hlinsko od lípy na Drachtinách okolo roku 1930 (Muzeum Hlinsko)

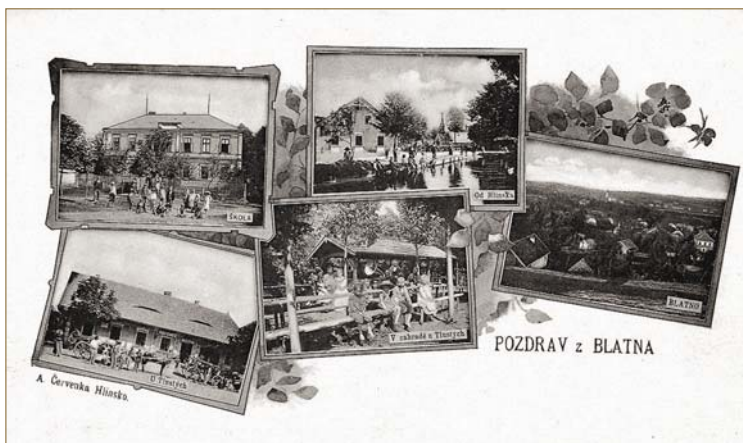

Obr. x68 Lípa u lip (Muzeum Hlinsko)

Blatno

Blatno bylo původně samostatnou obcí, později se připojilo k Hlinsku. Jeho historie sahá až do roku 1393. Název Blatno je podobně jako název Hlinsko odvozen od těžby hrnčířské a cihlářské hlíny. Těžila se

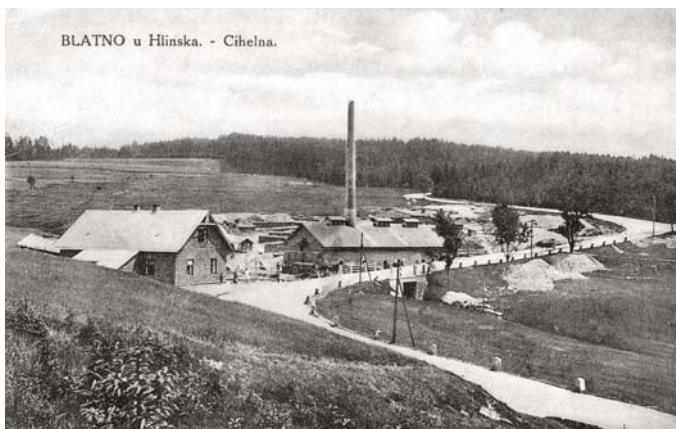
zde až do poloviny 20. století. V Blatně stála také cihelna. Dnešní taneční parket uprostřed lesa se dodnes nazývá Cihelka.

Obr. x69 Dobová pohlednice z Blatna (Muzeum Hlinsko)

V Blatně bylo na protékající řece Chrudimce postaveno několik vodních mlýnů. Zatímco mlýn Hamřík na konci Blatna v roce 1913 vyhořel a nebyl znovu obnoven, Homolkův, Blatenský a Ratajský mlýn fungovaly až do poloviny 20. století.

V Blatně se dodržují tradiční zvyky. Každý rok se zde konají masopustní občůzky s maskami, které byly zapsány na reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO.

Obr. x70 Cihelna v Blatně (Muzeum Hlinsko)

Obr. x71 Válcový mlýn Ladislava Adámka dnes slouží jako sídlo firmy (Marian Solčanský)

Obr. x72 Žid, Ras a Kobylka
– blatenská maškara v roce 1983
(Muzeum Hlinsko)

Po školské reformě Marie Terezie v roce 1774 byla zavedena povinná školní docházka. Triviální (obecná) škola byla také v Blatně. Poskytovala základní vzdělání. Vyučovalo se zde mimo náboženství také čtení, psaní a počítání.

Obr. x73 Stará škola v Blatně
(Muzeum Hlinsko)

Obr. x74 Blatenská kaple
se zvoničkou a křížem z roku
1751 (Václav Hospodář)

Čertovina

Historie osady Čertovina sahá do 14. století. Na podzim a v zimě osadou foukal prudký vítr a říkávalo se, že se tu čerti žení. Traduje se, že vsí jednou projíždělo panstvo z Rychmburku a stavilo se ve zdejší hospodě na posilněnou. Kočí přijel do lokálu celý omrzlý a povídá: „Tady je to hotová Čertovina!“ Od těch dob prý nese hospoda i celá ves své jméno. V roce 1802 byl na okraji osady postaven zájezdní hostinec U Doležálků, v místě, kudy měla brzy vést císařská silnice z Hlinska do Poličky. Hostinec fungoval až do roku 1948.

Čertovina leží v území CHKO Žďárské vrchy. Prochází jí cesta směrem na Dědovou. Rozděluje zdánlivě ucelenou ves na území dvou obcí. Jedna osada patří pod Hlinsko (Čertovina), druhá pod Ranou (Medkovy Kopce).

Na Čertovině roste jeden z památných stromů Hlinecka, Pospíšilův dub, s téměř pětmetrovým obvodem kmene. Jeho stáří je odhadováno na 130 let. V těchto místech začíná také ochranné pásmo vodního zdroje. Do Hlinska přivádí od roku 1938 část pitné vody.

Čertovinu propojuje s městem Hlinskem první cyklostezka na území Hlinecka.

Obr. x75 Zájezdní hostinec
U Doležálků
(Kronika Karla Makovského)

Obr. x76
Pospíšilův dub
(MAS Hlinecko)

Chlum

První zmínka o Chlumu pochází z roku 1242. Důležitým mezníkem v jeho historii je druhá polovina 17. století, kdy byl postaven barokní kostel svatého Petra a Pavla. Na počátku 19. století k němu přibyla dřevěná zvonice a později i pískovcový kříž, který zdobí originální symboly utrpení Krista. Všechny stavby jsou kulturní památkou. Původní zástavbu doplňuje

budova barokního záměčku z první poloviny 18. století a několik roubených usedlostí a chalup.

Z Chlumu pochází Kristian Petrlík, profesor a rektor Císařské a královské české vysoké školy technické v Praze, významný odborník konce 19. století v oboru silniční, železniční a vodní stavby.

*Obr. x77 Pohlednice
z Chlumu
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x78 Pivovar v Chlumu pracoval až do počátku
20. století, kdy byl založen pivovar v Hlinsku.
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x79 Zvonice z roku 1804
(Muzeum Hlinsko)*

Obr. x80 Pískovcový kříž u kostela pochází pravděpodobně z roku 1839 (Václav Hospodář)

Obr. x81 Kostel sv. Petra a Pavla (Václav Hospodář)

Kouty

Místní část Kouty dnes tvoří s Hlinskem, obdobně jako Blatno, jeden celek.

Švýcarská firma Nestlé zde postavila v roce 1943 mlékárnu. Za socialismu byla provozována jako Průmysl mléčné výživy (PMV), dnes nese název Mlékárna Hlinsko. Jen málokterý obyvatel České republiky se nesetkal s výrobky značky Tatra. Vyrábějí se již více než půl století.

Obr. x82 Kouty (Muzeum Hlinsko)

Obr. x83 Firma Nestlé – původní zařízení mlékárny (Muzeum Hlinsko)

Obr. x84 Průmysl mléčné výživy (PMV), dříve objekt firmy NESTLÉ, dnes Mlékárna Hlinsko. (Muzeum Hlinsko)

V Koutech najdeme kapli zasvěcenou svatému Antonínu Paduánskému a kříž. Kříž stál u původní obchodní stezky tzv. „Čáslavské cesty“. Vedla přes Vítanov, starými Kouty podél řeky Chrudimky do Hlinska.

Pro většinu lidí jsou dnes Kouty spojeny především s lyžařským areálem. Lyžování se stalo oblíbeným sportem hlineckých obyvatel již na počátku 20. století.

Obr. x85
*Opravená kaple
sv. Antonína
(MAS Hlinecko)*

Obr. x86 *Ski areál Hlinsko v Koutech
(Ski klub Hlinsko)*

Obr. x87 *Hlinečtí lyžaři počátkem 20. století
(Muzeum Hlinsko)*

Srní

Srní vzniklo v polovině 16. století, kdy osada patřila k přestavlkému panství. Později zde byl založen panský dvůr, stála tu hájovna, vinopalna (lihovar, který sloužil k výrobě pálenky) a v 19. století také obecní tírna lnu pro potřebu plátenické výroby. V Srní se dodnes těží kvalitní hliněná žula v lomu Matula. V době její největší slávy vedla z hliněckého nádraží k lomům úzkokolejná dráha. Po ní odváželi dělníci

*Obr. x88 Kaple Navštívení Panny Marie
(Václav Hospodář)*

vytěžený materiál. Právě na přání obyvatel, kteří prováděli nebezpečnou práci v lomech, nechal tehdejší majitel Podlažického kláštera hrabě Auersperg v roce 1829 vystavět z lomového kamene kapli. V roce 2007 se obnovily poutě u svaté Anny. V roce 2012 byla kaple zasvěcena Navštívení Panny Marie. Jeden ze zatopených lomů dnes slouží k rekreačním účelům.

Obr. x89 Těžba v Matulově lomu (Muzeum Hlinsko)

*Obr. x90 Lom v Srní slouží rekreačním účelům
(MAS Hlinecko)*

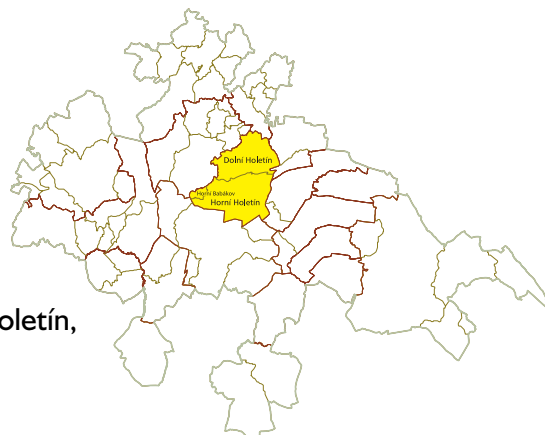
Holetín

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 792

Velikost katastru: 10,66 km²

Nadmořská výška: 570 m n. m.

Místní části obce: Dolní Holetín, Horní Holetín,
Horní Babákov

Holetín se rozkládá v údolí potoka Ležák, místními nazývaným Holetínka. Je jednou z nejstarších a nejdelších vsí chrudimského okresu. Dosahuje délky téměř čtyř a půl kilometru s výškovým rozdílem nejvýše a nejnižše obydleného stavení 122 m. První zpráva o něm se dochovala z roku 1144 v souvislosti s obchodní stezkou. Vedla z Chrudimi do Hlinska a dále na Moravu.

Obyvatelé Holetína se živili zemědělstvím, tkalcovstvím, lesnictvím a těžbou žuly. V Horním Babákově hlavně dřevorubectvím. Ve vsi bylo šest hospod, textilní továrna, bělidlo a mnoho dílniček drobných

řemeslníků. Horní Holetín, Dolní Holetín a Horní Babákov byly do roku 1960 tři samostatné obce. Znak s vyobrazeným pelikánem se třemi mláďaty znázorňuje historické přirovnání k místní tvrzi chránící tři panské dvory. Pelikáni tu žili ve 14. a 15. století díky teplejšímu klimatu na rybnících. Svahy okolo potoka byly osázeny vinicemi. Tvrz patřila údajnému zemanovi Holetovi z Holetína. Odtud pramení název obce.

Život obyvatel Horního Holetína a Dolního Holetína se prolínal už na konci 18. století, kdy byly obě obce „přifařeny“ k farnosti na Rané.

Obr. x91 Historická pohlednice Holetína okolo roku 1900 (Muzeum Hlinsko)

Roku 1823 byla za finanční pomoci hraběte Kinského postavena první kamenná škola v Horním Holetíně. Dnes se zde nachází obecní úřad. Od roku 1882 docházeli žáci ze všech tří obcí do nově postavené školy.

Pro obec mělo velký význam zahájení stavby železnice v roce 1869. Roku 1943 byla na Horním Holetíně postavena železniční zastávka a obec tak získala snadnější spojení s okolím.

Obr. x92 Historická pohlednice Holetína okolo roku 1900 (Muzeum Hlinsko)

V Holetíně je dnes pro společné letní akce využíván vyhlášený sportovní areál u koupaliště s víceúčelovým hřištěm, fotbalovým hřištěm a zastřešeným parketem. Ostatní společenské akce se odehrávají v Kulturním centru poblíž obecního úřadu. V obci jsou již více než sto let velmi činné oddíly hasičského sboru a TJ Sokol Holetín.

Na konci Dolního Holetína najdeme zatopené žulové lomy, které s oblibou navštěvují potápěči.

Obr. x93 Sportovní areál v Dolním Holetíně (Archiv obce Holetín)

Obr. x94 Kulturní centrum v Horním Holetíně (Archiv obce Holetín)

Obr. x95 Lom Borovina (MAS Hlinecko)

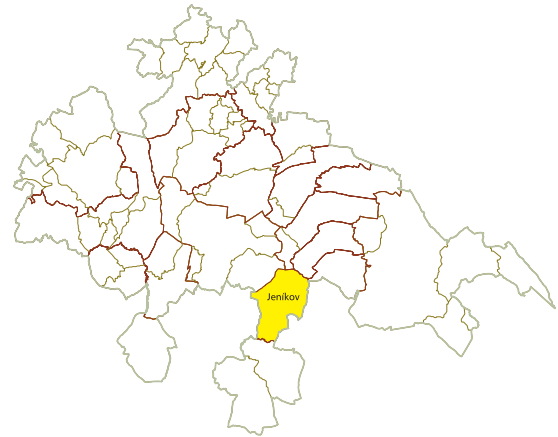

Jeníkov

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 467

Velikost katastru: 5,82 km²

Nadmořská výška: 648 m n. m.

Jeníkov

Jeníkov pravděpodobně vznikl už na počátku 14. století. První písemná zmínka o něm z roku 1392 souvisí se vznikem rychmburského panství. Centrum obce bylo založeno podél vodního toku – Jeníkovského potoku. První statky byly stavěny podél cesty na lánech (pásky polí ve vlastnictví jednotlivých majitelů). Ke každému hospodářství náležel také kus lesa. Obživou

místních obyvatel bylo zemědělství, později k němu přibýlo i hrnčířství a tkalcovství.

U hlavní komunikace stojí dominanta obce, kaple svatého Václava, postavená v roce 1900 na místě původní dřevěné zvoničky. Její kopie se nachází v areálu Muzea v přírodě Vysočina na Veselém Kopci.

Obr. x96 Letecký snímek Jeníkova (Oldřich Černý)

K území Jeníkova patří také jedno z nejvyšších míst Hlinecka. Vrchol Pešava s nadmořskou výškou 697 metrů a trigonometrický bod s názvem Pešava – Hrobky leží severně od obce. Je uváděno přesné geodetické označení 696,96 m n. m. Dnes poblíž stojí vysílač telefonního operátora.

Významnou přírodní památkou pod obcí, vyhlášenou v roce 1990, jsou Louky u Jeníkova s řadou vzác-

ných rostlin. Jedná se o mokřady, vlhké rašelinné louky a rákosiny, které leží na místě bývalých rybníků.

V Jeníkově se nachází i několik pramenů a studánek. Jejich voda teče z obou stran Bubeneckého kopce buď směrem k Hamrům nebo na opačnou stranu do Kameníček. Voda se ale nakonec vždy dostane do řeky Chrudimky.

Obr. x97 Kaple svatého Václava (Václav Hospodář)

Obr. x98 Zvonička, která stávala v Jeníkově od druhé poloviny 18. století. (Reprodukce z knihy K. V. Adámka: Lid na Hlinecku)

Obr. x99 Studánka pod Hadím vrchem byla v roce 2018 téměř bez vody (MAS Hlinecko)

Obr. x100 Vysílač telefonního operátora u vrcholu Pešava (MAS Hlinecko)

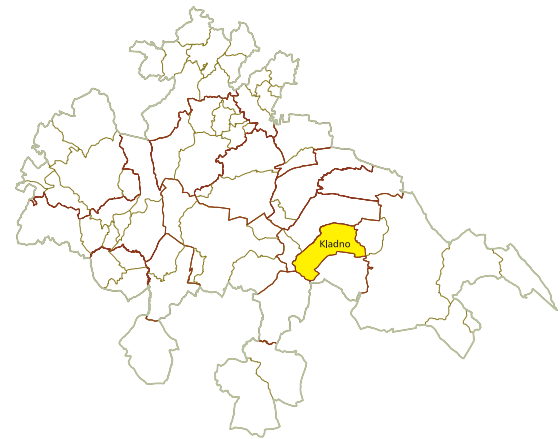

Kladno

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 254

Velikost katastru: 4,26 km²

Nadmořská výška: 602 m n. m.

Kladno

První zmínka o vsi pochází z roku 1392, kdy spadala pod rychmburské panství. Od roku 1485 je Kladno vedeno jako ves s rychtou. Pod ní patřila i dnešní obec Dědová.

Ves tvořily chalupnické usedlosti po obou stranách Dolského potoka v nadmořské výšce 602 metrů. Kladno vznikalo na místě, kde původně rostl les. Příchozí lidé se tak zpočátku živili především těžbou dřeva. Od slova kláda, tedy pokácený a očištěný kmen stromu, je prý odvozen i název vsi. Obživu lidem poskytovalo také drobné zemědělství, domácí tkalcovství a těžba stavebního materiálu. Ve stěnovém lomu obce Kladno se těžily břidlice využívané například jako střešní krytina.

V obci se těžila i železná ruda. Dodnes se vypráví, že ze zasypané štoly po těžbě železné rudy nedaleko vsi vedla údajně tajná chodba až do Kladna.

Obr. x101 Vchod do štoly (Eliška Kernerová)

Obr. x102 Pohlednice z počátku 20. století (Muzeum Hlinsko)

Významnou historickou událostí pro obec bylo za panování hraběnky Kinské v roce 1783 povstání kvůli odvádění ovsu na hrad Rychmburk. Vojenský oddíl rozehnal sedláky z Kladna a okolních obcí a původce povstání uvěznil. Z Kladna byl vězněn Jiří Skála.

Vesnickou zástavbu s roubenými domy doplňoval v minulosti vodní obilní mlýn s pilou, Louvarův hostinec, zděná kaple s požární zbrojnicí a později i škola. Děti z Kladna chodily původně do školy na Rané, později do školy v Dědové a dalších téměř sto let (1880–1975) měly svou školu v obci. V roce 1909 měla škola dokonce 92 žáků a žilo zde 418 obyvatel. Byl to největší počet obyvatel v historii obce.

Obr. x103 Hostinec
(Muzeum Hlinsko)

Mezi dnešním územím Kladna a Vojtěchova je zajímavá technická památka, klenutý kamenný most v pověstné tzv. kladenské zatáčce. Právě v těchto místech totiž museli stavitelé císařské silnice mezi Hlinskem

a Políčkou překonat malé údolíčko Dolského potoku. Po narovnání silnice ve 20. století se po mostku sice už nejezdí, ale určitě stojí za to, se na něj podívat.

Obr. x104 Kamenný most nad vydatným pramenem Dolského potoku okolo roku 1900 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x105 Fotografie z roku 2018 prokazuje, že do koryta Dolského potoku pod obloukem mostu bylo možné kvůli nedostatku vody vstoupit suchou nohou. (MAS Hlinecko)

V roce 1870 byla uprostřed obce postavena dřevěná zvonička. Brzy ji však nahradila zděná kaple, později sloužící jako požární zbrojnice se zvonící. Tím získal hasičský sbor potřebné místo pro umístění hasičské

stříkačky. Pamětní deska připomíná osud hasiče Josefa Pejchy, který na následky mučení v Terezíně zemřel krátce po osvobození republiky.

Obr. x106–x107
Kaplička
před 100 lety a nyní
(Muzeum Hlinsko,
Václav Hospodář)

Na počátku 20. století byl v obci aktivní divadelní spolek Svornost. Později z něho vznikl Sokol. Z výměžku jejich práce byl postaven např. pomník obětem první světové války.

Katastrální území Kladna je společně s územím okolních obcí bohaté na prameniště pitné vody. Jsou zásobárnou vody pro ostatní obce v regionu.

Díky nadmořské výšce těchto území zde pramení několik potoků. Jsou to potoky Žejbro, Dolský potok, Kotelský potok, Černý potok, Mrákotínský potok

a Vojtěchovský (Ranský) potok. Prameny postupně sílí svými přítoky a samostatně protékají obcemi Krouna, Pokřikov, Vojtěchov, Raná, Mrákotín. Nakonec ale všechny vtékají do Žejbra. Tento vodní tok se u Hrochova Týnce pojí s říčkou Novohradkou a nakonec doteče opět do řeky Chrudimky. Chrudimka dále putuje do Labe. Tak se voda z Hlinecka ze všech směrů, malých potůčků a říček, nakonec dostane přes Hamburk až do Severního moře.

Obr. x108
Pomník obětem
první světové
války (Muzeum
Hlinsko)

Obr. x109 Pramen Dolského potoka nad obcí Kladno v roce 2018, kdy byl dlouho bez vody. (MAS Hlinecko)

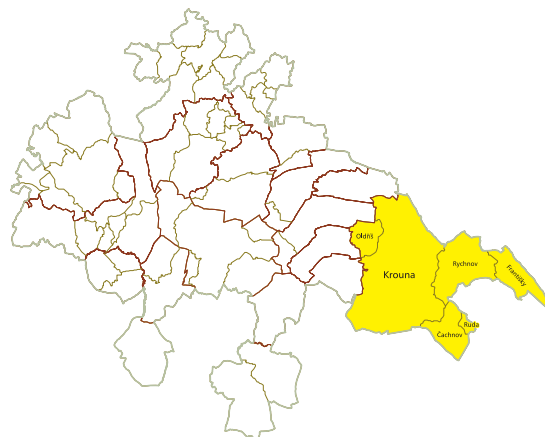
Krouna

Počet obyvatel k I. I. 2018: 1414

Velikost katastru: 34,38 km²

Nadmořská výška: 560 m n. m.

Místní části: Čachnov, Františky, Krouna,
Oldřiš, Ruda, Rychnov

Krouna

První písemná zmínka o obci pochází z roku 1349 v souvislosti s jejím připojením k litomyšlskému biskupství. Obec vznikla v údolí řeky Krounky. Tvořily ji zemědělské usedlosti a roubené chalupy. Základní obživu obyvatelstva představovalo zemědělství, lesnictví a později těžba vápence, který se používal pro výrobu železa. Mnoho rodin se živilo vyšíváním a pletením

dámských střevíčků, výrobou dýmek nebo tkalcovstvím. Nejvíce se tkaly jutové koberce.

Krouna patřila vždy mezi největší a nejbohatší sídla v celém regionu. Fungovalo zde pět vodních mlýnů a pila, pět hospod, panský dvůr, ovčín a myslivna.

Obr. x110 Pohled na Krounu v roce 1899 (Muzeum Hlinsko)

Obr. x111 Letecký snímek
Krouny
(Archiv obce Krouna)

Státní silnice z Hlinska do Poličky rozděluje Krounu na dvě části, každé z nich dominuje jeden kostel. Kato-lický kostel svatého Michaela archanděla v barokním slohu je z druhé poloviny 18. století a stojí na místě staršího dřevěného kostela. Uvnitř je umístěn obraz svatého Michaela archanděla. S ním je spojena pověst o stavbě krounského kostela, podle které je ve znaku obce zlatá královská koruna českého krále Vladislava. Evangelický kostel pochází z roku 1878. V jeho vesti-

bulu jsou umístěny čtyři pamětní desky 56 evangelí-ků z Krouny a okolí, kteří padli v první světové válce. Krouna je historicky významná selskými povstáními poddaných proti rychmburské šlechtě v 18. století. Ta byla s vojenskou pomocí potlačena. V dolní části Krouny najdeme Žižkův pomník.

U hájenky na Humperkách stojí asi třísetletý javor klen, jeden z památných stromů na Hlinecku.

Obr. x112 Ilustrace
z knihy *Poznejte zelené
srdce Česka – pověst
O původu
krounského kostela*
(Iva Hauptmanová)

Obr. x113 Památný
strom javor klen u hájenky
v Humperkách
(MAS Hlinecko)

Obr. x114 Železniční zastávka v roce 1899 (Muzeum Hlinsko)

Na přelomu 19. a 20. století obec proslula výrobou dřevěných malovaných hraček. Obdobně jako v Dědově se jednotlivé rodiny zabývaly výrobou hraček pouze určitého druhu. V kronice obce z roku 1908 se dočteme, že u Heyduků se vyráběli čápi, u Burešů veverky, u Pešavů vozejčky, u Kovářů trakáčky, u Drahošů stoličky a židličky, u Škrochů kufříky, truhly a postýlky pomalované krounským ornamentem. Některé

exempláře se dodnes zachovaly ve sbírkách hlineckého muzea. K znovuoživení výroby malovaných hraček došlo po válce díky rodině Bukáčkových. Rodinnou tradici a výrobu stále udržuje.

Obr. x116 Nová hračka vyráběná dle návrhů Zdeňka Bukáčka v Krouně (MAS Hlinecko)

Obr. x115 Původní dochovalá hračka dívka s máselnicí z dílny pana Nekvindy (Muzeum Hlinsko)

Čachnov a Ruda

Čachnov a Ruda jsou dvě na sebe navazující místní části obce Krouna. Starší Ruda vznikla asi v 15. století díky těžbě železné rudy. Zpracovávala se v nedaleké Pusté Kamenici. Pozůstatky po hornické minulosti najdeme v Rudě dodnes. K založení Čachnova došlo o tři století později, kdy byl roku 1733 postaven hamr na zpracování železa. Roku 1770 zde nechal hrabě Filip Kinský postavit barokní lovecký zámek s rozsáhlou oborou, rozdělenou podle chované zvěře na několik částí. Vedle zámku stála dnes už zaniklá střelnice, zachovala se jen její vysoká obvodová kamenná zeď. Obě místní části se nachází v území CHKO Žďárské vrchy.

Jednokolejná železniční trať ze Žďárce u Skutče směrem na Poličku a Svitavy byla zavedena v roce 1897 rakouskými státními drahami. Mezi úsekem z Krouny do Čachnova se v roce 1995 stalo velké železniční neštěstí, zemřelo při něm 19 lidí. Tehdy ještě nebyli strojvůdci vybaveni dorozumivacím zařízením

Obr. x118 V blízkosti místa železničního neštěstí z 24. června 1995 byl z iniciativy Obecního úřadu v Krouně postaven žulový pomník se jmény obětí. Byl odhalen v den prvního výročí této tragédie. (MAS Hlinecko)

Obr. x117 Kamenný kříž v Čachnově postavený ze sbírky občanů Čachnova a Rudy v roce 1907 (Václav Hospodář)

a nestihli cestující varovat. Tato nehoda však urychlila zavádění rádiového systému na tomto typu tratí.

Od roku 2004 pořádá Junák v Čachnově každoročně skautský tábor.

Obr. x119 Skautský tábor v Čachnově (Michal Trojtlar)

Františky

Osadu tvoří usedlosti roztroušené na velké ploše. Františky, stejně jako některé další vsi na Hlinecku, vznikly díky těžbě dřeva a výrobě dřevěného uhlí. I proto se osadě říkalo též Paseky. Na místech vykácených lesů zemědělci zakládali políčka, kde se pěstoval len na tkaní plátna. Dodnes se uchovala pověst o zdejším

Obr. x120 Pomník Stanislava Popelky (MAS Hlinecko)

Na Františkách je nejvyšší tzv. triangulační bod I. řádu na Hlinecku, který dosahuje výšky 709 m n. m. Kámen na Františkách označující polohu bodu byl velmi důležitý pro zeměměřičství nejen regionu, ale celé země. Díky těmto bodům mohou kartografové přesně

Obr. x123 Trigonometrický bod na Františkách (MAS Hlinecko)

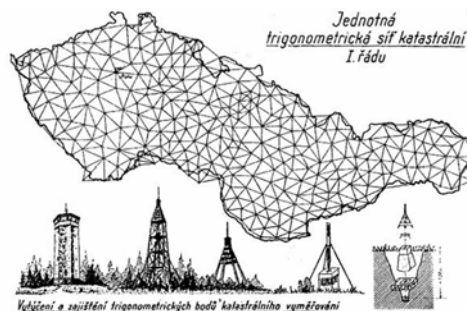
jasanu s nejdelsími kořeny na světě. Památným stromem v místě je však 150 let starý buk lesní.

Na počest Stanislava Popelky padlého za druhé světové války při letecké obraně Paříže zde stojí pomník.

Obr. x121 Památný buk (MAS Hlinecko)

zapisovat mapy. Triangulační bod na Františkách posloužil i k přesnému určení délky zemského poledníku a výšky ostatních vrcholů v okolí. Původní kámen byl nahrazen v roce 1942 stabilizační značkou.

Obr. x124 Jednotná trigonometrická síť katastrální I. řádu z roku 1936 na ploše bývalého Československa

Oldřiš

Oldřiš, některými pamětníky stále nazývaná Vůldřiš, získala svůj název prý proto, že se tu kdysi chovali volí. První písemná zmínka pochází z roku 1392. Dodnes se zde zachovaly původní roubené chalupy a lom, kde se těžila břidlice s příměsí železné rudy. Ves měla svou kovárnu, truhlárnu, ševce a její obyvatelé se živili zemědělstvím, lesnictvím a tkaním jutových koberců. Obyvatelé Oldřiše se v 18. století účastnili selských nepokojů.

Obr. x125
*Pískovcový kříž
u č.p. 6 z roku
1906, který
postavila rodina
Karla Sodomky.
(Václav Hospodář)*

V obci stojí pomník připomínající letecké neštěstí z 6. září 1929. Při závodu mezi státy Československa, Jugoslávie, Rumunska a Polska zde vlivem nepřízně počasí zahynul kapitán Alfréd Soukup. Dvoudenního rychlostního závodu dlouhého 3 120 kilometrů se tehdy účastnilo 24 pilotů.

V Oldřiši pramení potok Žejbro. Před Hrochovým Týncem se vlévá do řeky Novohradky.

Obr. x126
*Pomník Alfréda
Soukupa (Václav
Hospodář)*

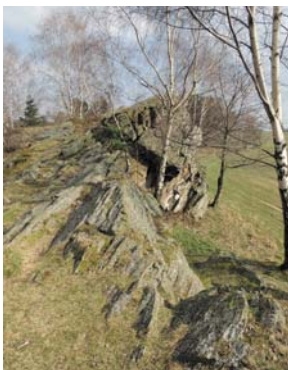
Rychnov

Rychnov je poprvé připomínán roku 1392. Díky archeologickému nálezu opracovaného kamenného klínu se můžeme domnívat, že nějaké osídlení tu mohlo být již v době kamenné – neolitu. V minulosti se zde těžil vápenec a cihlářská hlína. Z vápence v místní cementárně pálili vápno, cihlářskou hlínu zpracovávala zdejší cihelna. Obyvatelé se živili také zemědělstvím, lesnictvím a tkalcovstvím.

V Rychnově působil mezi lety 1905 a 1923 učitel Josef Chalupník. Stal se předlohou románové postavy Jiřího Koutného v knize Děti čistého živého od Terézy Novákové. Sám pan Chalupník sepsal místní pověsti, například o Háповě skále nebo o Jeřábkově lípě.

Místní částí protéká Rychnovský potok. V Rychnově najdeme také jeden z nejkrásnějších památných stromů na území Hlinecka, dub letní. Jeho odhadované stáří je zhruba 200 let.

Na území Rychnova se také nachází Jeřábkova lípa, jejíž stáří bylo v době zápisu Josefa Chalupníka v kronice z roku 1923 odhadováno na 600 let. Stojí u č. p. 6. Stavení od roku 1716 patřilo Janu Jeřábkovi, po něm získala lípa jméno. Strom má uprostřed dutinu. Za třicetileté války se v ní údajně schovávali lidé, sloužila prý také jako skrýš pro potraviny.

Obr. x128 Přírodní zajímavost Háповá skála
(Marian Solčanský)

Obr. x129 x130 informační tabule a Jeřábkova lípa v Rychnově (MAS Hlinecko)

Obr. x127 Památný strom – dub letní (MAS Hlinecko)

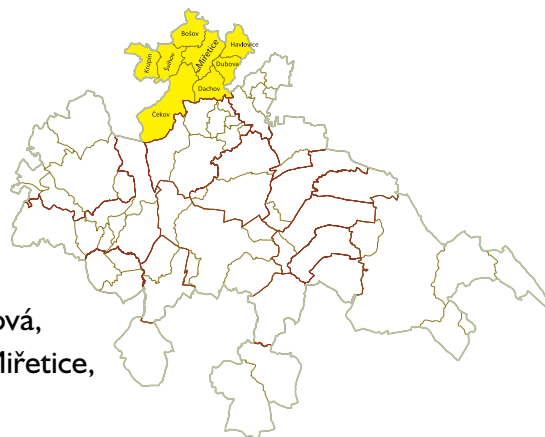
Miřetice

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 1277

Velikost katastru: 17,13 km²

Nadmořská výška: 390 m n. m.

Místní části: Bošov, Čekov, Dachov, Dubová,
Havlovice, Krupín, Ležáky, Miřetice,
Švihov

Miřetice

Miřetice jsou nejnižše položenou obcí na území MAS Hlinecko. Obec spravuje nejvíce (devět) místních částí ze všech obcí území Hlinecka. Proto je ve znaku obce kmen, z jehož dvou větví vyrůstá osm listů symboli-

zujících jednotlivé místní části obce. Poslední zlomený výhonek se dvěma pupeny připomíná vypálenou a již neobnovenou osadu Ležáky.

Obr. x131
*Letecký snímek
centrální části
obce Miřetice
(Archiv obce
Miřetice)*

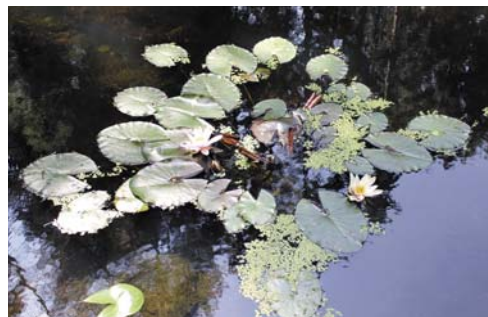
První písemná zmínka o vsi je datována rokem 1390. Samotné Miřetice dostaly své jméno po zemanu Miřatovi, který vlastnil tvrz stojící nedaleko v lesích. Původně zalesněná krajina byla přeměněna na zemědělskou půdu s velkým množstvím rybníků. Některé se dochovaly dodnes. Slouží jako chovné nebo se na nich provozuje sportovní rybolov. Velký rybník býval i na návsi, v místě dnešního fotbalového hřiště.

V Miřeticích fungovaly dva mlýny, pila, několik hostinců, pekárna, pivovar a další běžné řemeslné dílny. Hlavním zdrojem obživy bylo zemědělství a po roce 1886 těžba kamene v okolních lomech. Nově otevřené lomy poskytly práci lidem ze širokého oko-

lí. Zdejší žula byla používána na výrobu dlažebních kostek a obrubníků nebo sloužila jako materiál pro železniční stavby. Mnoho lomů je dnes zatopeno a jsou lákadlem pro milovníky koupání a potápěče.

Obec nemá dochovalou historickou zástavbu a většina domů byla moderně přestavěna. Například zdravotní středisko vzniklo přestavbou staré sýpky. V roce 1962 se otevřela v Miřeticích nová škola. Původní sídlila od roku 1900 v budově staré asi 300 let.

K přírodním zajímavostem patří skalnatá rokle potoku Ležák a přírodní památka Kovárenský rybník se slatinnou loukou, na níž najdeme řadu chráněných druhů rostlin.

*Obr. x132–x133 Lom Majlant
(MAS Hlinecko)*

Bošov

Bošov patří svou nadmořskou výškou okolo 400 m k nejnižší položeným oblastem Hlinecka. Z generace na generaci se v obci traduje příběh o osudu zvonu, který si Bošovští objednali v roce 1866 z povinnosti vyhlášovat poplach zvoněním. V tomto roce však vypukla prusko-rakouská válka. Kvůli drancování Prusů v Pardubicích, odkud měl být zvon převezen do Bošova, jej raději na pardubickém nádraží zakopali do země. Teprve po válce ho dopravili do vsi a umísti-

li na dubový sloup se stříškou. Roku 1907 byl zvon umístěn do věžičky nově postavené hasičské budovy. Během první světové války měl být jako mnoho jiných opět zabaven a roztaven na výrobu zbraní. A proto ho občané znovu zakopali. I přes nátlak a vyhrožování úřadů starostovi ho místní nevydali. Díky následnému vyhlášení samostatného československého státu 28. října 1918 byl zvon zachráněn.

Obr. x134 Svěcení bošovského zvonu
(Archiv Jarmila Alinčová)

Obr. x135 Výstavba hasičské zbrojnice
(Archiv Jarmila Alinčová)

Obr. x136
Památník obětem
první světové války
od hlineckého
sochaře Přibyla
(Václav Hospodář)

Obr. x137 Kříž
z roku 1873
(Václav Hospodář)

Čekov

Malou obec Čekov (místními nazývanou Cekov) najdete po cestě z Miřetic směrem na Ctětín a Nasavrky. Osada s několika čísly popisnými je známá těžbou

v žulových lomech. Žula se používala na výrobu dlažebních kostek, schodů, sloupků a desek.

Dachov

Součástí místní části Dachov jsou též Dachovské Paseky. V jižní části Dachova leží dva opuštěné zatopené žulové lomy. Větší lom Hluboká sehrál významnou roli za druhé světové války, kdy zde byla ve strojovně ukryta vysílačka Libuše. Spojovala československou exilovou vládu v Londýně s domácím odbojem v protektorátu Čechy a Morava. Obsluhoval ji radista Jiří Potůček, nejmladší člen výsadku Silver A, který tvořili ještě velitel Alfréd Bartoš a Josef Valčík.

Obr. x138 Práce kameníků v lomu Hluboká v roce 1941 (Muzeum Skuteč)

V osadě Dachovské Paseky žil rod sekerníků Vondráčků. Byli vyhlášenými mistry ve stavbě vodních kol mlýnů a dalších vodou poháněných strojů. Otec Jan, vyučený kolář, naučil své dva syny Jana a Josefa sekernickému řemeslu. V zimě Josef s otcem připravovali potřebné díly a od jara do podzimu pak chodili po mlýnech na řekách Novohradce, Krounce, Žejbru, Holetínce a Chrudimce, kde opravovali vše potřebné. Syn Jan zhotovoval vodní kola a další mechanismy do mlýnů. Jeho největším dílem bylo vodní kolo o průměru téměř 7 metrů pro mlýn Kvítek ve Ctětíně. Zajímavostí je, že své první a také poslední vodní kolo zhotovil pro mlýn a pilu Králova Pila ve Všeradově. Vybavení jejich sekernické dílny bylo převezeno na Veselý Kopec.

Jiří Potůček měl nedokonalou techniku. Měl s ní neustálé problémy a bylo složité ji zprovoznit. Z podkroví strojovny kamenolomu Hluboká pak vysílal ve velmi těžkých podmínkách. Německé gestapo však vysílání brzy zaznamenalo a po vysílačce začalo intenzivně pátrat. Proto byla Libuše stěhována na další místa, mimo jiné do Švandova mlýna v Ležákách. Tento krok se ukázal být osudným osadě Ležáky a jejím obyvatelům.

Obr. x139 Již zatopený lom Hluboká v roce 2018 (MAS Hlinecko)

Obr. x140 Vybavení sekernické dílny převezené na Veselý Kopec (MAS Hlinecko)

Dubová

Název místní části Dubová je spjat s původními hustými dubovými lesy. Obyvatelstvo tu v minulosti nacházelo obživu především v zemědělství, v rybníkářství a jako u většiny místních částí Miřetic i v žu-

lových lomech. Kamenictví se stalo důležitým výrobním odvětvím zejména ve druhé polovině 19. století, kdy se těžená žula stala oblíbeným stavebním materiálem.

Obr. x141 Lom Dubová
(MAS Hlinecko)

Havlovice

První zmínka o osadě pochází z roku 1487 v souvislosti s podlažickým klášteřem. Havlovice jsou známé především svým rybníkářstvím. Významnou a dominantní stavbou v areálu rybníků je bývalý panský dvůr bohaté šlechtické rodiny Auerspergů ze Slatiňan.

Obr. x142 – x144 Vjlov
Havlovických rybářů
(MAS Hlinecko)

Obr. x145
Rybník Petrůň
(MAS Hlinecko)

Krupín

Ke Krupínu patří také osada Krupínské Paseky. Leží při silnici z Podlíšťan ke Ctětínu. Protéká jí Bratroňovský potok. Potok pramení na návrší zvaném „Na čertově hrobce“. V Krupíně byla kdysi hájovna Ausergského panství a u ní stával panský ovčín. Ten byl v pozdější době zbourán a z jeho materiálu byla vystavěna stodola u hájovny.

V roce 1904 objednali občané u firmy v Hradci Králové zvoněk a umístili ho vedle kříže na dubový sloup. V první světové válce byl zvon zabaven, roztaven a použit na výrobu zbraní. Nový zvoněk si Krupínští pořídili v roce 1922 také od královéhradecké firmy. Oba artefakty dnes tvoří společnou dominantu obce.

Obdobným způsobem jako v Krupíně byl ve stejné době na dřevěném sloupu umístěn i zachráněný zvon v Bošově.

Obr. x146 Kříž z roku 1903 se zvonkem na dřevěném sloupu (Václav Hospodář)

Obr. x147 Letecký snímek Krupína (Archiv obce Miřetice)

Ležáky

Osada Ležáky se stala symbolem českého boje proti nacismu a trvalou připomínkou obětí nacistického násilí za druhé světové války. Až do osudného dne roku 1942 žili její obyvatelé stejně poklidně jako obyvatelé okolních osad, živili se zejména zemědělstvím a prací v blízkých kamenolomech.

Vznikem protektorátu 16. března 1939 začala nejen poroba českého národa, ale také jeho odboj. Ani Ležáky a okolí nebyly výjimkou. Od roku 1935 byl velitelem četnické stanice ve Vrbatově Kostelci strážmistr Karel Kněz, který vystřídal mladšího kolegu Jaroslava Kotába. Oba muži se postarali o zničení důležitých evidenčních záznamů zbraní, trhavin a osobních údajů některých osob. Knězův a Kotábův přítel z Ležáků Čeněk Bureš navrhl vytvoření odbojové buňky a v roce 1939 založili odbojovou organizaci Čenda. Ta se později rozrostla o místní lomaře z nejbližšího okolí, bývalé vojáky a patrioty, ale také členy protektorátního četnictva.

Mezi důležité účastníky místního odboje patřili bratři Vaškovi. V lomu Hluboká poskytli úkryt výsadkáři skupiny SILVER A Jiřímu Potůčkovi a vysílací stanici Libuše. Po atentátu na zastupujícího protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942, na kterém se podíleli další parašutisté, však nebylo v lomu bezpečno

Obr. x148 Jediný dochovalý snímek osady Ležáky (Archiv Vojtěch Kyncl)

a vysílačka byla přenesena do ležáckého mlýna. Jako do jediného domu v Ležákách do něj byla totiž přivezena elektrická síť. V ležáckém mlýně na břehu rybníka byl mlynářem Jindřich Švanda a bydlel zde spolu se svojí manželkou Františkou, jejím bratrem Josefem Štulíkem, jeho manželkou Marií a dcerami Jarmilou a Marií.

Po atentátu zahájilo gestapo nelítostný boj proti všem, kteří by mohli mít s atentátem cokoli společného. Bohužel jeden z parašutistů, Karel Čurda 16. června 1942 vyzradil gestapu síť svých spolupracovníků. I když hned v následujících dnech byla Libuše ze mlýna odvezena, tragickým událostem se už nedalo zabránit. Gestapo velmi rychle pozatýkalo rodiny Švandových, Štulíkových a Vaškových. Ve středu 24. června nacisté neprodyšně obklíčili Ležáky, všechny obyvatele včetně dětí odvezli do pardubického Zámečku a osadu vypálili. 18 žen a 15 mužů ještě ten večer zastřelili.

Děti odvezli do okupovaného Polska. Dvě dívky, Jarmila a Marie Štulíkové, byly vybrány na poněmčení a díky tomu přežily. Po válce se dívky podařilo vypátrat a vrátily se zpět do Československa. Jedenáct dětí bylo usmrceno v plynových vozech pravděpodobně v polském Chelmně.

Obr. x149 Lom Hluboká v zimě 1941–1942 v době příjezdu Silver A (Archiv Vojtěch Kyncl)

Obec nebyla po válce znovu osídlena a Ležáky se staly pietním místem. Dnes jsou národní kulturní památkou. Na místech vypálených domů stojí žulový pomníky, takzvané hrobodomy. Poblíž lomu stojí

Obr. x150 Rybník Ležák (MAS Hlinecko)

žulový památník zvaný Kniha obětí. Připomíná osudy osady a jejích obyvatel. Na počest skutečnému hrdinství obyvatel Ležáků se v Památníku Ležáky koná každoročně pietní vzpomínka.

Obr. x151 Ležáky – pohled na pietní místo, které spravuje Památník Lidice (MAS Hlinecko)

Švihov

Osada Švihov je rozdělena na dvě části, starou a novou. Roku 1843 postavili místní občané kapli. Hned proti kapli stojí dvě staré lípy. Na jedné z nich je zavěšen zvon zhotovený roku 1870 v pražské zvonárně. Lípa se zvonem v minulosti nahrazovala zvoničku.

Tou se upozorňovalo na požár. Obdobně jako mnohé jiné obce má i Švihov památník k uctění padlých spoluobčanů v první světové válce.

Ve Švihově jsou dva rybníky a dva lomy.

Obr. x152 Kaple s křížem a zvonem (MAS Hlinecko)

Obr. x153 Památník obětem první světové války (Václav Hospodář)

Obr. x154 Horní rybník ve Švihově (MAS Hlinecko)

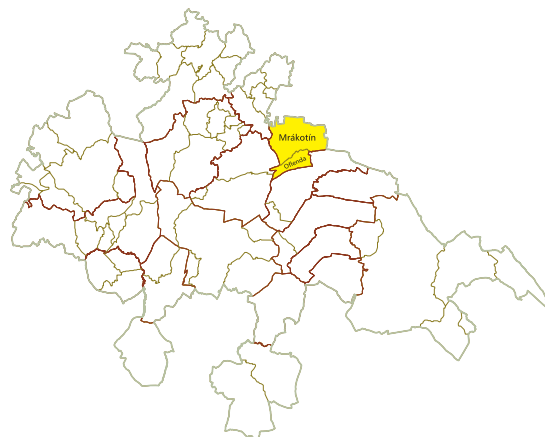
Mrákotín

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 359

Velikost katastru: 5,18 km²

Nadmořská výška: 453 m n. m.

Místní části: Mrákotín, Oflena

Mrákotín

O tom, kdy obec Mrákotín ležící v údolí mezi Hlinskem a Skutčí vznikla, máme jen několik údajů. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1456.

Z přelomu 16. a 17. století je doložena zpráva o místní rychtě. Tu vlastnil údajně šlechtic jménem Mrákota, podle něhož snad obec získala jméno. Součástí historické pozemkové knihy této rychty byla pečeť, v jejímž středu je okřídlený kůň a po obvodu nápis „Pečeť richti Mrákovtski“. Z podoby pečeti vychází i dnešní obecní znak a prapor.

Obec byla od roku 1976 na základě výsledku podpisové akce mrákovtinských občanů přiřazena k vedlejší obci Prosetín. Na základě obecního referenda se Mrákovtín stal od ledna 1995 opět samostatnou obcí.

V současné době nepatří Mrákovtín jako jediná z obcí z území Místní akční skupiny Hlinecko pod ORP Hlinsko. Spadá pod obec s rozšířenou působností (ORP) Chrudim.

Obr. x155
*Letecký snímek
Mrákovtína
(Oldřich Černý)*

Mrákotín proslavila těžba kvalitní šedomodré (skutečské) žuly. Do šedesátých let minulého století dávala práci lidem z celého okolí.

Obcí protéká Mrákotínský potok, vodou napájí Mrákotínský rybník.

Obr. x156 Žulový lom v 70. letech 20. století
(Archiv obce Mrákotín)

Obr. x157 Mrákotínský rybník (MAS Hlinecko)

Obr. x158 Památný strom dub letní (MAS Hlinecko)

V roce 2018 vyšel společný zpěvník obcí Vojtěchov, Raná, Mrákotín a Prosetín. Písňe zapsal koncem 19. století sběratel lidové slovesnosti Čeněk Holas.

Obr. x159 Památný strom brušeň obecná
(MAS Hlinecko)

Ten mrákotský šelma šenkýř

z Mrákotína

Ten mrá - kot - ský šel - ma šen - kýř má do - bré pi - vo.

Ten mrá - kot - ský šel - ma šen - kýř má do - bré pi - vo.

Pojd' - me tam, pí - me ho až do rá - na bí - lé - ho,

pojd' - me tam, pí - me ho až do rá - na bí - lé - ho.

Obr. x160 Píseň ze zpěvníku K Vojtěchovu je stezička (sběr námětu z 19. století Čeněk Holas, přepis do not Roman Fišer, kresby Kamila Skopová)

V obci nalezneme opravenou historickou zvonici a nad Mrákotínem nově vystavěnou kapli, vysvěcenou v roce 2014. Stavbu nové kaple a kříže inicioval pan farář Pospíšil, rodák z Mrákotína. Kaple je zasvěcena

svatému Izidorovi z Madridu, patronu rolníků a dobré úrody.

Již od roku 1895 působí v Mrákotíně Sbor dobrovolných hasičů.

Obr. x161 Zvonice v Mrákotíně (Václav Hospodář)

Obr. x162 (MAS Hlinecko)

Oflenda

Oflenda je pravděpodobně jedním z nejstarších sídel v celém regionu Hlinecka. Oflendě se kdysi říkalo „Hoflanda“. Toto označení pocházelo z německého „Hofland“, spojení dvou slov: „Hof“ (dvůr, statek, hospodářství) a „Land“ (země, půda, pozemek, venkov).

První písemná zmínka o osadě pochází z roku 1473, ale zde nalezená hadcová sekerka z mladší doby kamenné poukazuje na mnohem starší osídlení. V neolitu začali lidé kvůli změnám klimatu spojených s otep-

lováním a častějšími srážkami přecházet od lovu ke sběru plodin, zemědělství a pastevectví. Stavěli domy ze dřeva a hlíny, ochočovali si divoká zvířata, pěstovali obilniny a další plodiny jako len, mák nebo luštěniny. Museli tedy obdělávat půdu a kácet lesy, aby připravili pole. K tomu potřebovali nástroje jako například právě nalezenou sekerku.

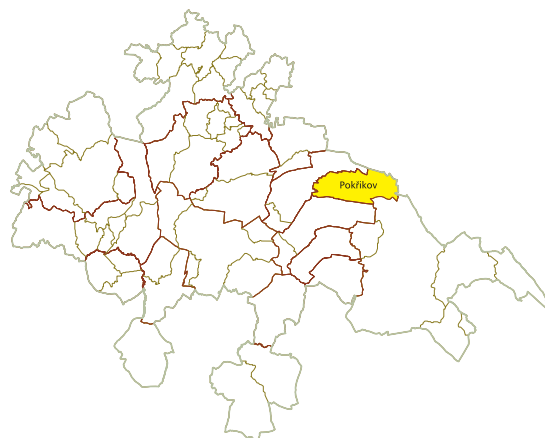

Pokřikov

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 256

Velikost katastru: 4,84 km²

Nadmořská výška: 497 m n. m.

První písemná zmínka o Pokřikově pochází z roku 1392, kdy byl součástí rychmburského panství. Vznikl podél Dolského potoka. Obživu obyvatelům poskytovalo převážně zemědělství, tkaní koberců pro hlinecké továrny a od roku 1925 práce v nedalekých žulových

lomech. Stavba železnice na trati Hlinsko – Chrudim přivedla do vsi roku 1870 židovské obchodníky, kteří zde zřídili dva obchody, pekařství a hostinec. Nejstarším domem datovaným už do roku 1666 je č.p. 52.

Obr. x163 Historická pohlednice Pokřikova okolo roku 1900 (Muzeum Hlinsko)

Stejně jako sedláci z Krouny a Dědové se i Pokřikovští účastnili selských povstání v 18. století. Jako poděkování za zrušení roboty roku 1848 postaven ve vsi kříž s Kristem.

Od roku 1925 měla obec základní školu, v roce 1972 však došlo k jejímu zrušení. V budově od té doby působí mateřská škola.

Obr. x164 Historická pohlednice Pokřikova (Muzeum Hlinsko)

Obr. x165–x166 Historické snímky ze života obce (Muzeum Hlinsko)

Obr. x167 Nejstarší dům v Pokřikově z roku 1666 (Marian Solčanský)

*Obr. x168 Pomník
obětem první
a druhé světové
války
(Václav Hospodář)*

*Obr. x169–x170 V lednu 1943 zůstal stát vlak v závěži před pokřikovskou zastávkou.
(Muzeum Hlinsko)*

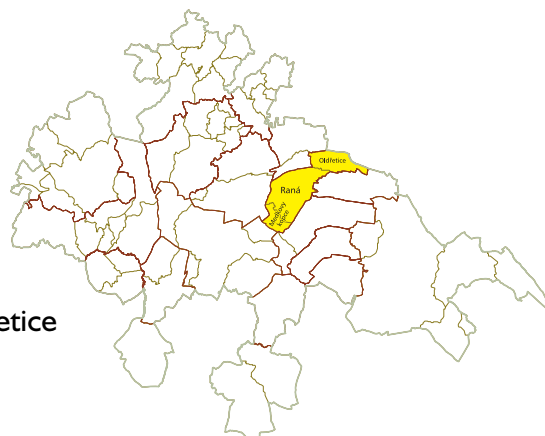
Raná

Počet obyvatel k I. I. 2018: 374

Velikost katastru: 7,03 km²

Nadmořská výška: 485 m n. m.

Místní části: Raná, Medkovy Kopce, Oldřetice

Raná

První zmínka o Rané pochází z roku 1349, kdy byla součástí rychmburského panství. Traduje se, že tu do 15. století stála středověká tvrz. Dohady potvrzují i větší nález pražských grošů v obci v polovině 20. století. Pražský groš byl stříbrnou mincí, která se razila v Čechách již od roku 1300. Stal se široce užívaným platidlem ve střední Evropě. Každý panovník si razil svůj Pražský groš a mince nebyly úplně stejné. Nález z Rané se v hlineckém muzeu, bohužel, nedochoval.

Obr. x171 Sedm kusů stříbrné mince pražského groše, který za své vlády nechal vyrazit Vladislav II, bylo nalezeno na louce u Babákova v roce 1929. Pochází ze 17. století a jsou uchovány v hlineckém muzeu. (Sbírka Muzeum Hlinsko)

Obr. x172 Historická pohlednice (Muzeum Hlinsko)

Velkým otazníkem je pro Ranou osoba Hycha z Rané. Ten údajně působil jako purkrabí na hradě Rychmburk a staral se o panství během věznění skutečného majitele Jana Parduse z Vratkova. Zda se jednalo o osobu opravdu pocházející z ranské tvrze, už

asi nezjistíme. Faktem ale je, že za jeho působení dostal roku 1447 ranský katolický kostel svatého Jakuba Většího dva nové zvony a při této příležitosti byl také opraven.

Obr. x173 *Katolický kostel sv. Jakuba Většího (Muzeum Hlinsko)*

Obr. x174 *Evangelický kostel (Muzeum Hlinsko)*

Roku 1781 vydal Josef II. toleranční patent, který připouštěl nekatolické vyznání. V Rané se řada obyvatel přihlásila k evangelické církvi. Evangelický kostel byl dostavěn v roce 1875.

Od té doby má Raná dva kostely, stejně jako Krouna. Oba jsou kulturními památkami České republiky.

Na stěně katolického kostela je umístěna pamětní deska věnována ranskému faráři Františku Xaveru Mimrovi. V roce 1949 byl zatčen komunistickým režimem a na následky věznění v roce 1952 zemřel. Na pořízení pamětní desky se složili místní farníci.

Obr. x175 *Pamětní deska P. Františku Xaveru Mimrovi (Václav Hospodář)*

Raná leží na stejnojmenném potoce. Pramení v Dědové a z Pláňavských lesů k němu před kladenským mostem přitéká Černý potok. Obyvatelé Vojtěchova ho na svém území nazývají Vojtěchovským. Teprve

na katastru Rané získává název Ranský potok nebo Raná. Tento vodní tok kdysi poháněl tři obilní mlýny a pilu.

Přesnou historii názvu obce se nepodařilo vypátrat. Nabízí se odvození názvu od českého slova „raný“ s významem časný, nebo z němčiny „die Ranne“, což znamená „vývrát“ stromu.

Od roku 1738 se děti učily na místní faře. Budova školy byla postavena roku 1795. Ke konci 19. století škola a přilehlých 14 domů shořelo, a proto byla vystavěna škola nová. Ta jako malotřídní funguje dodnes. Učí se v ní žáci z Rané i ze sousedního Vojtěchova.

Obr. x176 Historická fotografie ranské školy (Muzeum Hlinsko)

Koncem 19. století vznikl v obci poštovní úřad a hasičský sbor. K pozoruhodným stavbám patří dodnes funkční samospádový vodovod s vodojemem z roku 1925.

V centru obce najdeme kříž z roku 1852 a u zdi katolického kostela pomník padlým v první světové válce.

Mezi významné rodáky obce patří Dr. Otakar Klapka, pozdější primátor Prahy, který byl za druhé světové války popraven nacisty. Na jeho počest je na základní škole umístěna pamětní deska.

Obr. x177
Pamětní deska Otakaru Klapkovi (Václav Hospodář)

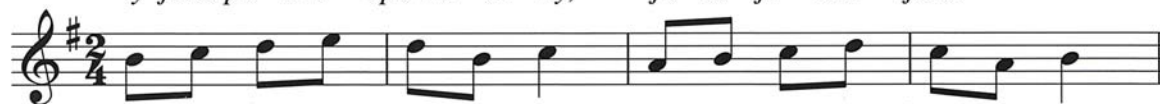
Obr. x178 – x179 Kříž a pomník padlým v první světové válce (MAS Hlinecko)

Pod tou Ranou

mateník

Pod tou Ran nou_ nad tou Ran-nou čty - ry ko - ně jdou,
ty jsou pě - kně spá-ro - va - ný, ja - ko je - den jsou:

je - den v če - le plo - sič - ku, dru - hý bo - sou no - žič - ku,

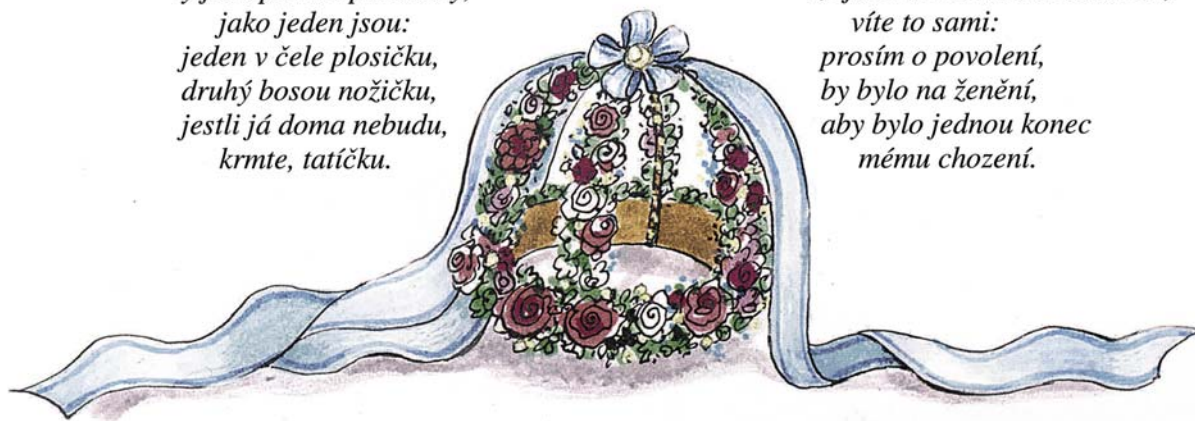
jest - li já do - ma ne - bu - du, krm - te, ta - tíč - ku.

1. Pod tou Rannou nad tou Rannou

štyry koně jdou,
ty jsou pěkně spárovaný,
jako jeden jsou:
jeden v čele plosičku,
druhý bosou nožičku,
jestli já doma nebudu,
krmte, tatíčku.

2. A vy taky, lichnburští

zámeční páni,
že jsem se vám dost nasloužil,
víte to sami:
prosím o povolení,
by bylo na ženění,
aby bylo jednou konec
mému chození.

Obr. x180 Píseň ze zpěvníku K Vojtěchovu je stezička (sběr námětu z 19. století Čeněk Holas, přepis do not Roman Fišer, kresby Kamila Skopová)

Medkovy Kopce

Až do 18. století se osada nazývala Vlčí hrdla. Náležela pod holetínskou rychtu. Obecně se tvrdí, že první zpráva o místní části se datuje do roku 1754, ale v Pamětní knize obce Horní Holetín najdeme zápis již z roku 1620, kdy hlinecký primátor Tomáš Nechuta koupil osadu od Tomáše Medka z Holetína. Do roku

1880 se proto osadě říkalo Medky, od té doby nese název Medkovy Kopce.

Medkovy Kopce odděluje od centrální obce Raná takzvaná císařská silnice, která vede z Hlinska směrem na Poličku.

Obr. x181 Letecký snímek Medkovy Kopce (Oldřich Černý)

Obyvatelé Medkových Kopců se živili zemědělstvím a tkaním. Významnou osobností se stal místní rodák Václav Adámek, který podnikal v textilním průmyslu a zaměstnával místní tkalce. Vsi Medkovy Kopce a Čertovinu dnes tvoří pro návštěvníka souvislý celek. Místa rád navštěvoval spisovatel Karel Václav Rais a do této oblasti situoval děj své povídky Smrt na samotě.

V roce 1862 postavil u císařské silnice Jan Nechuta z Hlinska zájezdni hostinec. Byla to dřevěná stavba s jednou obytnou místností, lokálem a jídelnou. Vařily se tu obvykle masové polévky podávané s chlebem nebo brambory, čepovalo se pivo, vařila káva a prodávala pálenka. Zastavovali se zde hlavně formani projíždějící okolo s různým zbožím. V roce 1892 hostinec

shořel. Byl postaven nový, ale při jednom z pořádaných balů hostinec znovu zničil požár. Majitel Josef Černík proto postavil nový. Ten již nesl název Hostinec u Černíků. V současné době slouží rekonstruovaný objekt stále stejnému účelu pod názvem Motel Čertovina.

Medkovy Kopce leží, na rozdíl od centrální obce Raná, celé v CHKO Žďárské vrchy. Díky nadmořské výšce 638 metrů se odtud otevírají nádherné výhledy na Chrudimsko, Pardubicko a pohoří Krkonoš, Orlických hor a Jeseníků. Na tomto kopci byl v roce 1985 vybudován vojenský podzemní objekt. Ten je zachovalý dodnes.

Turistickým lákadlem se stalo nově postavené zábavní centrum „Peklo Čertovina“.

Obr. x182 Původní dřevěný zájezdní hostinec, dům č.p. 17
(Kronika Karla Makovského)

Oldřetice

Historie Oldřetic se datuje od 14. století, kdy náležely k rychmburskému panství. V Oldřeticích však byly nalezeny střepy, železné a bronzové předměty z období Keltů, takže místo bylo osídleno pravděpodobně již mnohem dříve. Původně samostatná obec byla s Ranou sloučena v roce 1974. Významnou stavbou v obci byl roubený vodní mlýn na obilí. V roce 1977 byl přenesen na Veselý Kopec. Dominantou návsi je kaple Panny Marie z konce 19. století.

Obr. x184 Vodní mlýn přenesený na Veselý Kopec (MAS Hlinecko)

Obr. x183 Hostinec u Černíků, dnes Motel Čertovina č.p. 17
(Jiří Zeman)

Pro obec má velký význam fungování hasičského sboru. Má zde tradici už od roku 1889.

V Oldřeticích žije paní Kamila Skopová, populární výtvarnice, folkloristka a spisovatelka. Ilustrovala i společný zpěvník K Vojtěchovu je stezička.

Mezi dvěma křižovatkami cest z Rané a z Pokřikova a z Předhradí a z Oldřetic se nachází Drážní rybník. Hráz rybníka tvoří násep. Je součástí železnice, která místem projíždí.

Obr. x185 Drážní rybník (MAS Hlinecko)

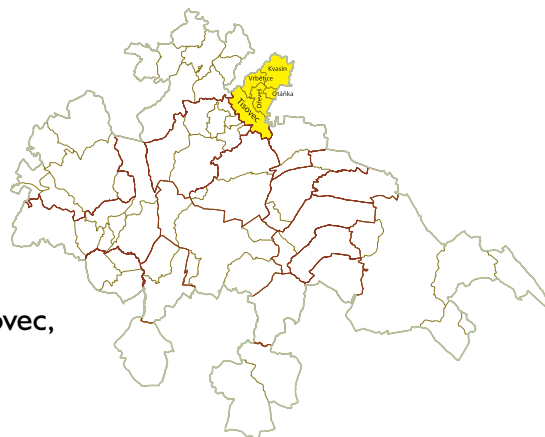
Tisovec

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 320

Velikost katastru: 5,96 km²

Nadmořská výška: 437 m n. m.

Místní části: Dřeveš, Kvasín, Otáňka, Tisovec,
Vrbětice

Tisovec

Obec Tisovec získala své jméno díky přirozeným porostům tisu červeného. Tento strom patří dnes k nejohroženějším v celé České republice. První písemné zprávy o obci se datují rokem 1545. Původní domy nebyly roubené, jak je to na Hlinecku obvyklé, ale zděné, což oblast přibližuje spíše k nížinnému Chru-

dimsku. Na potoku Ležák, v Holetíně nazývaném Holetínka, byly postaveny dva mlýny. Jeden z nich zde stál již na počátku 18. století a mlet až do roku 1930. Druhý mlýn stál pod hrází tehdejšího rybníka mezi Dřeveš a Tisovcem.

Obr. x186 Rybník Komora
v Tisovci (MAS Hlinecko)

Na území obce najdeme roztroušené a většinou zatopené žulové lomy.

V Panském lese v Tisovci jsou umístěny dva kamenné pomníky. Jeden byl postaven na památku Františku Brychnáčovi. Toho údajně zastřelil místní učitel

při lovu na lišky. Druhý je věnován prvnímu lesnímu obce Tisovec, Václavu Bakrlíkovi, který na tomto místě zemřel.

Obr. x187–x188
*Pomník Františka
 Brychnáče (vlevo)
 a pomník Václava
 Bakrlíka (vpravo)
 (Václav Hospodář)*

Dřeveš

Dřeveš je kulturním centrem celé obce Tisovec, sídlo zde má i obecní úřad. Původně tu stával panský dvůr Ferdinanda Kinského. Z hostince Ladislava Plíhala, který byl v padesátých letech 20. století uvězněn,

vznikla nejprve myslivecká klubovna a později restaurace Myslivna. Její součástí je i obchod a společenský sál.

Obr. x189 *Restaurace Myslivna (Marian Solčanský)*

Obr. x190 *Kříž
 v Dřeveši postavili
 roku 1898 místní
 vlastními náklady.
 (Václav Hospodář)*

Kvasín

Kvasín je malou místní částí. Na jeho návsi stojí kaple Nanebevzetí Panny Marie postavená v roce 1894 a kříž z roku 1875. V Kvasíně roste památný strom, lípa srdčitá. Její obvod měří přes sedm metrů, stáří můžeme odhadovat na více než 200 let.

*Obr. x191 Kaple nanebevzetí Panny Marie
(Václav Hospodář)*

*Obr. x192 Památný strom lípa srdčitá
(MAS Hlinecko)*

*Obr. x193 Lom v Kvasíně
(MAS Hlinecko)*

Vrbětice

Vrbětice se rozkládají na úpatí Vaškova kopce s nadmořskou výškou 458 metrů. V minulosti zde stála rozhledna, ze které byl výhled na široké okolí.

Za druhé světové války odtud občané sledovali bombardování Pardubic. Jedinými dochovalými historickými památkami jsou zvonek a kříž z konce 19. století.

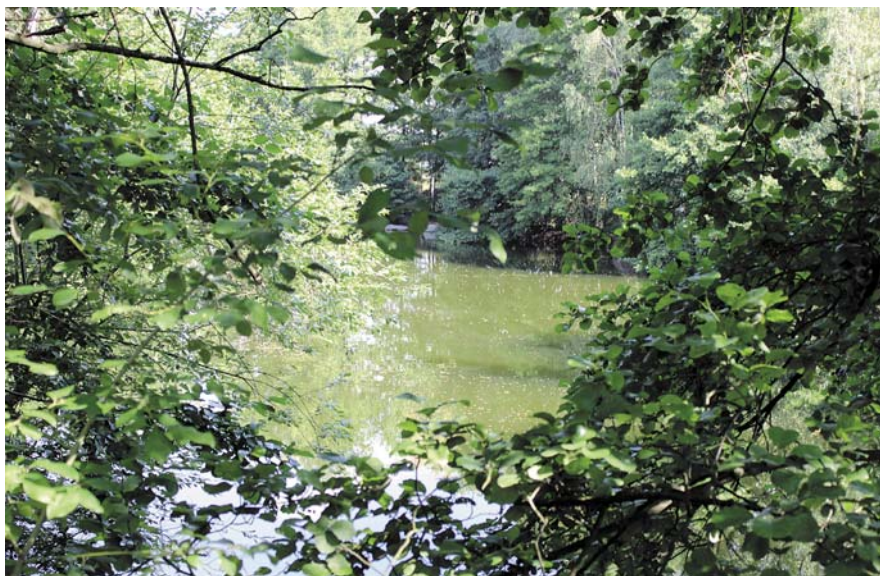

Obr. x194 Kříž
ve Vrběticích
(Václav Hospodář)

Otáňka

Otáňka je nejmenší místní částí Tisovce. Obyvatelé Otáňky robotovali na panském dvoře Ferdinanda Kinského v Dřeveši. Protože byli na práci svoláváni zvoněním, vznikl z toho údajně i původní název vsi

Volánka, později změněný na Votáňku a dále na současnou Otáňku. Přírodním bohatstvím Otáňky jsou krásné zatopené lomy.

Obr. 195
Horákův lom na Otáňce
(MAS Hlinecko)

Trhová Kamenice

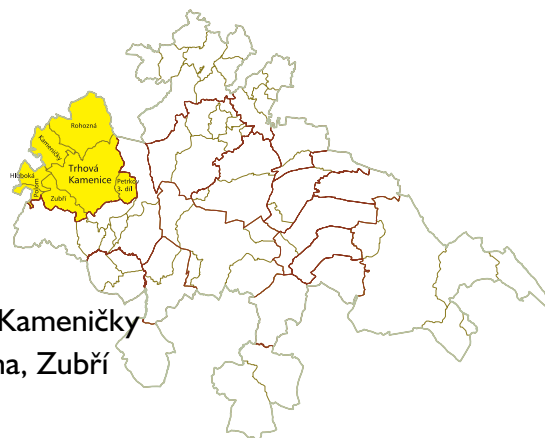
Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 928

Velikost katastru: 20,49 km²

Nadmořská výška: 535 m n. m.

Místní části: Trhová Kamenice, Hluboká, Kameničky

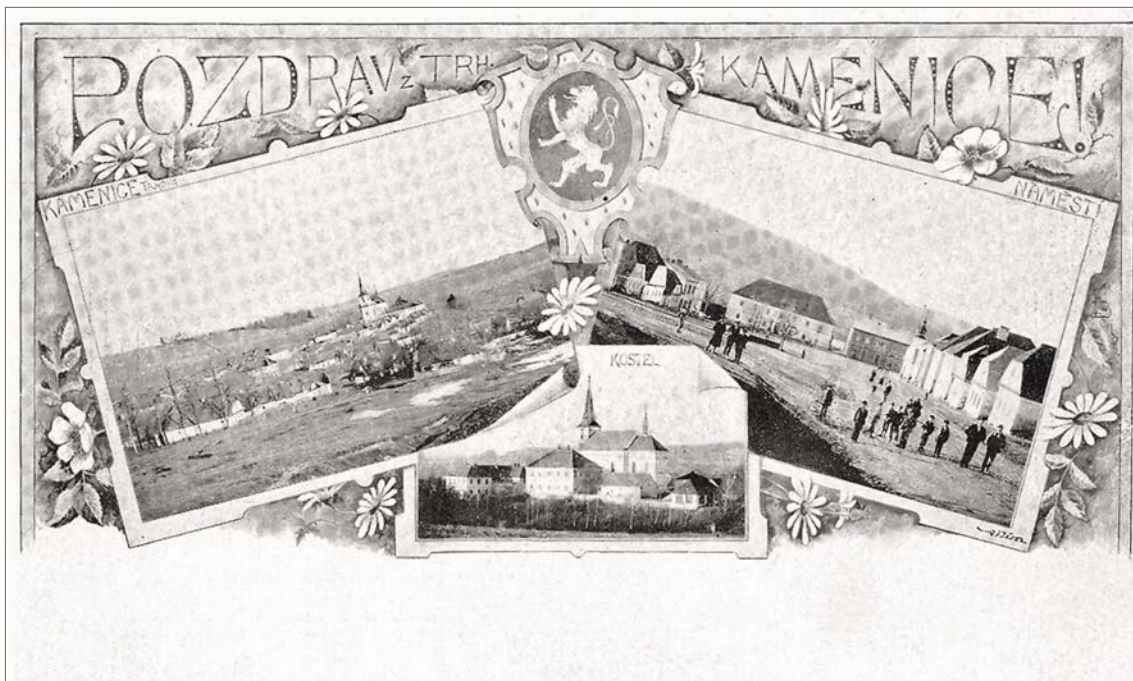
Petrkov 3 díl, Polom, Rohozna, Zubří

Trhová Kamenice

Městys Trhová Kamenice patří k nejstarším sídelním celkům na Hlinecku. První písemná zmínka o něm je z roku 1349, ale na základě historických a archeologických nálezů je pravděpodobné, že zde stála osada už ve 13. století. Údajnými zakladateli byli představení kláštera ve Vilémově.

Ves postupně vznikala na brodu přes řeku Chrudimku a brzy se stala důležitým obchodním a řemeslným střediskem v okolí. Tomu napovídá i název obce – Trhová podle trhů konaných na místním velkém náměstí. Kamenice je původním názvem řeky Chrudimky.

Obr. x196 Historická pohlednice z Trhové Kamenice (Muzeum Hlinsko)

Roku 1499 povýšila Trhová Kamenice na městečko (neboli městyš). Tento titul se přestal oficiálně užívat po nástupu komunismu v roce 1948, ale nikdy nebyl obcím zákonem odebrán. Rozhodnutím poslanecké sněmovny Parlamentu ČR byl obci v roce 2006 navrácen.

Tradičním odvětvím Trhové Kamenice bylo hutnictví a s ním související výroba dřevěného uhlí, které dodávaly okolní dřevařské osady. Kamenictví zname-

nalo další důležitý zdroj obživy, kvalitní žula se těžila v oblasti Kamenného vrchu.

V nedalekém lese, nazývaném Tábor, se těžily také české granáty používané na výrobu šperků. V městečku bychom v minulosti našli mlýn, pilu, hamr, po roce 1901 sklárnu a brusírnu.

Obr. x197 Sklárna a brusírna, od počátku 50. let se zde vyráběly skleněné foukané vánoční ozdoby (Muzeum Hlinsko)

Obr. x198 Dolní část náměstí (Muzeum Hlinsko)

Obr. x199 Most přes řeku Chrudimku, dříve nazývanou Kamenice (Muzeum Hlinsko)

Obr. x200 Horní část náměstí (Muzeum Hlinsko)

Věhlas sklářské výroby přetrval po celé 20. století. Znamé jsou především foukané skleněné malované vánoční ozdoby.

Obr. x201 Soubor skleněných ozdob
(Muzeum Trhová Kamenice)

Dominantou náměstí Trhové Kamenice je kostel svatého Filipa a Jakuba s nejstarší památkou obce, náhrobkem Beneše z Kocúrova vytesaným do mramoru roku 1419. Náměstí zdobí i nově rekonstruovaná pů-

vodní kašna z roku 1850 se sochou svatého Jana Nepomuckého. Kašna byla v minulosti zdrojem vody pro obyvatele, vodu do ní přivádělo dřevěné potrubí.

Obr. x202 Kostel sv. Filipa a Jakuba
v Trhové Kamenici (Muzeum Hlinsko)

Obr. x203 Kašna se sochou Jana Nepomuckého
(Václav Hospodář)

V obci stojí tři pomníky. Pomník Karla Václava Raise, pomník obětem holokaustu a příslušníkům RAF (Královského vojenského letectva Spojeného království Velké Británie) a pomník obětem obou světových válek s bustou prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Osud sochy zakladatele republiky je dramatický. Po vpádu nacistů byla Masarykova busta ukryta a na pomník se vrátila 29. července 1945 po skončení války. Po roce 1953 byla opět sundána, tentokrát kvůli komunistům. Na krátkou dobu se na pomník vrátila ještě v letech 1968 až 1972.

Obr. x204 Pietní místo – pamětní deska (MAS Hlinecko)

V roce 1972 se komunisté rozhodli bustu odstranit, ale k jejich překvapení z pomníku zmizela. Po samé revoluci v roce 1989 se po ní lidé začali shánět. Po několika měsících hledání byla nalezena a vrácena tam, kam patří. Nyní snad už napořád.

Pietním místem je dům č. p. 6, kde je na zdi umístěna pamětní deska a reliéfy čtyř mužů popravených nacisty 8. května 1945. Tragickou událost dodnes připomínají stopy na zdi po kulkách, které oběti zasáhly.

Šebkova hrobka

Významnou kulturní památkou je Šebkova hrobka na zdejší hřbitově, unikátní dílo architekta Josefa Hlávky.

František Šebek působil jako architekt a poslanec Českého zemského sněmu a Říšské rady. Roku 1857 nechal pro zemřelou ženu vytvořit pomník podle návrhu svého zaměstnance, architekta a stavitele Josefa Hlávky. Hrobka byla postavena na vídeňském hřbitově a později byl do ní pochován i František Šebek. Po zrušení hřbitova nechal roku 1897 jejich příbuzný Jan Nevole ze Svobodných Hamrů převést hrobku i s ostatky zemřelých na trhovokamenický hřbitov.

Obr. x205 Šebkova hrobka je dnes kulturní památkou (MAS Hlinecko)

K nejnámějším kulturním postavám patří učitel a spisovatel Karel Václav Rais, který po studiích nastoupil jako učitel na pět let do Trhové Kamenice. Zde založil besedu Neruda a připravoval vzdělávací večery pro místní obyvatele. Později se na vlastní žádost přesunul do Hlinska, kde byl bohatší kulturní a společenský život. Jeho touha prosadit se jako spisovatel jej

Hluboká

Hluboká získala jméno podle hlubokých lesů, které ji obklopovaly. Vznikla jako uhlířská osada asi ve 13. století. V Hluboké byl vybudován příjemný lyžařský areál. Slouží vyznavačům sjezdového lyžování a také k výuce dětí v rámci lyžařských kurzů.

Obr. x206 Ski areál Hluboká (Archiv Ski klubu)

Kameničky

Kameničky jsou nejmenší místní částí Trhové Kamenice. Neporušená příroda a dva rybníky na toku Libálku dávají tomuto místu osobité kouzlo, takže je osada vyhledávaným místem chalupářů. V Kameničkách najdeme také nejstarší památný strom na Hlinecku, 450 let starou lípu velkolistou.

Obr. x208 Kameničky – Velký rybník (MAS Hlinecko)

nakonec zavedla do Prahy. Významnými rodáky z Trhové Kamenice jsou fotograf Drahomír Josef Růžička a Josef Šolín, rektor pražské techniky. K doposud žijícím významným rodákům patří uznávaný historik František Šmahel, bývalý ředitel Historického ústavu Akademie věd.

Obr. x207 Zvonička v Hluboké (Václav Hospodář)

Petrkov 3. díl

Petrkov tvoří samoty roztroušené mezi lesy, vznikaly v 16. století díky těžbě dřeva. Petrkov je rozdělený do katastrů dvou obcí, z toho Petrkov 1. díl spadá pod

území obce Vysočina a Petrkov 3. díl patří k Trhové Kamenici. Petrkov 2. díl bychom na mapě hledali marně, protože neexistuje.

Polom

Polom je malou osadou založenou koncem 13. století vilémovským klášterem. Místní obyvatelé se živili pálením dřevěného uhlí, proto byl zdejší kostel zasvěcen svaté Kunhutě. Ta postoupila bez úhony zkoušku chůze po rozžhavené radlici, aby se očistila od pode-

zření nevěry. Kostel býval oblíbeným poutním místem. Po komunistickém převratu byl v roce 1948 byl odsvěcen. Dnes je společně se zvonící, ohradní zdí a přilehlými pozemky kulturní památkou.

Obr. x209 Kostel sv. Kunhuty se zvonící
(Václav Hospodář)

Obr. x210 Letecký pohled na Polom (Ladislav Vašek)

Mezi Polomem a nedalekou Velkou Stříteží se nachází jediná pralesní rezervace Polom s původní vegetací na území CHKO Železné hory. Je také nazývána Prales Polom. Rezervace byla vyhlášena na Silvestra roku 1933, kdy došlo k určení prvních chráněných území v Československé republice. Ochranu však zajistili již původní majitelé – Auerspergové, kteří zde v roce 1896 nechali zcela vyloučit z hospodaření 14 hektarů tzv. dekoračního lesa.

V rezervaci nalezneme mohutná torza původních javorů, buků a jedlí porostlých mechem a také velké množství chráněných druhů hub.

Obr. x211 Prales Polom (od koho je foto ????????)

Rohozná

Dominantou Rohozné jsou jednoznačně rybníky. Rohozenský velký rybník vznikl v pramenné oblasti Rohozenského potoka a byla kolem něj v roce 1993 vyhlášena Přírodní rezervace Strádovka. V okolních mokřadech a na slatinných loukách najdeme velké množství chráněných živočichů a rostlin.

Kolem rybníků roste rákos. V minulosti z něj vyráběli obyvatelé Rohozné rákosové rohože. Podle nich údajně ves získala svůj název. Rákos se kosil v zimě, bylo potřeba ho roztřídit a uskladnit tak, aby vysychal a srovnal se. Na jaře z něho Rohozenští vyráběly rohože, kterými v létě pokrývaly střechy domů. Kolem Hubského rybníka se nachází další přírodní rezervace Hubský. Vznikla ve stejném roce jako Strádovka. Posledním z velkých rybníků je Nový rybník. Z malých rybníčků jmenujme Kačák nebo Palubu.

Na Čertově, někdy taky nazývaném Ďáblově, kameni na okraji lesa směrem na Nasavrky se nachází kříž. Traduje, že ho nechal postavit sedlák jako poděkování za to, že jeho manželka přežila pád z pudy bez zranění.

Obr. x214 Čertův
kámen
(Václav Hospodář)

Obr. x212 Rákosový porost na Hubském rybníku
v Rohozné (MAS Hlinecko)

Obr. x213 Rákosový porost na Novém rybníku
v Rohozné (MAS Hlinecko)

Obr. x215 Zvonička a kříž v Rohozné
(Václav Hospodář)

Zubří

Zubří získalo jméno díky zubrům. Ti se zde v minulosti hojně vyskytovali. Místní část Zubří byla založena ve 14. století jako kolonizační obec vilémovského kláštera.

První písemná zmínka ale pochází až z roku 1547, kdy zde stála vladycká tvrz se dvorem, pivovarem a vinopalnou. Tvrz byla roku 1709 přestavěna na malý zámeček, ten ale zničil požár.

Dnes v Zubří najdeme mnoho dochovalých roubených stavení a poutní kapli svatého Jana Nepomuckého z let 1704–1705. Bývala poutním místem, kde získávali věřící tzv. odpustky. To znamená, že jim byly odpustěny tresty za hříchy.

Na Zuberském kopci stojí od roku 2004 v nadmořské výšce 615 metrů turistická rozhledna. Je vysoká 55 metrů. Plní také funkci vysílače operátorů telekomunikačních služeb. Z návrší je velmi dobrý rozhled do krajiny.

Obr. x216
*Rozhledna na
Zuberském kopci
(MAS Hlinecko)*

Obr. x217–x218 *Kaple sv. Jana Nepomuckého na počátku 20. století a 21. století
(Muzeum Hlinsko, Václav Hospodář)*

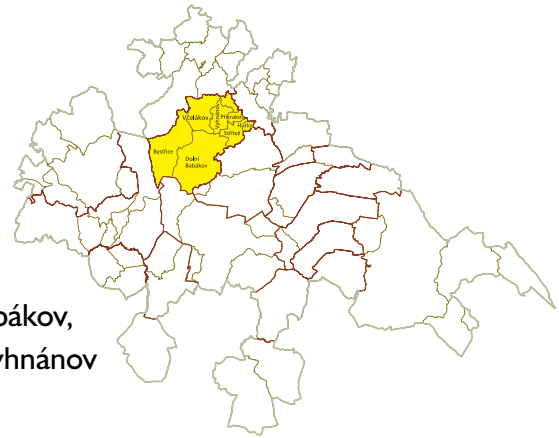
Včelákov

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 542

Velikost katastru: 15,55 km²

Nadmořská výška: 493 m n. m.

Místní části: Včelákov, Bystřice, Dolní Babákov,
Hůrka, Příkrakov, Strítež, Vyhánov

Včelákov

První písemná zmínka o Včelákově pochází z roku 1349, kdy byl jmenován mezi sídly přidělenými do obvodu nově založeného litomyšlského biskupství. Písař zapsal jméno vsi ve tvaru „Czelakow“, což byl název odvozený od jména majitele, znamenal tedy „Čelákův“ majetek. Snad proto, že výraz „v Čelákově“ připomínal spojení se včelami, postupem času nahradil původní jméno vsi tvar Včelákov, i když název městyse nemá se včelami nic společného.

Osídlení Včelákova je však starší. Už na začátku 12. století zde začalo několik horníků těžit železnou rudu a ves vznikala postupně kolem dolů. Ve středověku se tu těžila železná a sirná ruda, měď, olovo a stříbro. V souvislosti s tím tu fungovaly i tzv. „kamenčárny“ na výrobu vitriolu, což je starý název pro kyselinu sírovou.

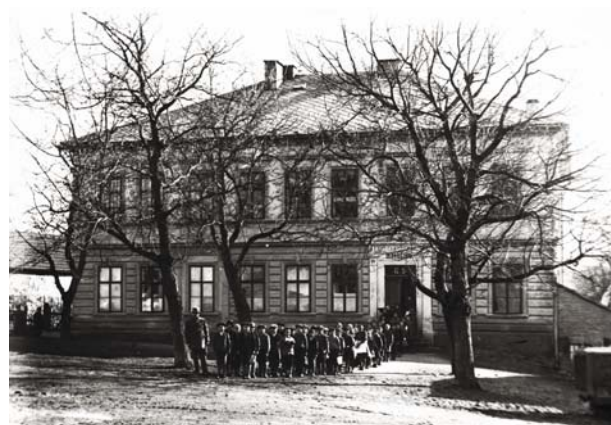
Obr. x219 Historická fotografie Včelákova z roku 1911 (Muzeum Hlinsko)

Těžba skončila během třicetileté války a obyvatelé hornické vsi se začali živit spíše zemědělstvím, lesnictvím a tkalcovstvím. V roce 1848, v souvislosti se vznikem obecních samospráv, se stal Včelákov samostatnou obcí.

Včelákov se skládá ze tří hlavních území – Včelákova, Dolního Babákova a Příkrakova. Bystřice patřila ke Včelákovu vždy. Dolní Babákov a Příkrakov byly ke Včelákovu připojeny v roce 1960. Pod Příkrakov náležely i osady Hůrka, Strítež a Vyhnanov, ke Včelákovu se připojily v roce 1960.

Uprostřed městyse se dnes nachází ne náhodně pojmenované Škroupovo náměstí. Ještě na počátku 20. století stával v obci rodný dům Dominika Josefa Škroupa. Jeho syn František Škroup napsal hudbu k divadelní hře Josefa Kajetána Tyla „Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka“. V této hře poprvé zazněla píseň „Kde domov můj“. Právě ta se později stala českou národní hymnou.

Obr. x220–x221 Nahoře: Rodný dům Dominika Škroupa před rokem 1929. Dole: Škola v roce 1938. (Archiv obce Včelákov)

Na Škroupově náměstí stojí barokní socha svatého Jana Nepomuckého pocházející z roku 1740. Zajímavostí sochy je lebka v jeho levé ruce, která je však typickým symbolem jiných tří světců (Františka z Pauly, Karla Boromejského a Marie Magdalény). Tímto je socha jedinečná.

Náměstí a celé obci dominuje klasicistní kostel svatě Máří Magdalény. Byl postaven na nejvyšším místě obce v polovině 19. století. Na jeho místě býval původně gotický polodřevěný kostel vybudovaný místními horníky. Nedaleko kostela byl vchod do šachty Máří Magdaleny.

Obr. x222–x223
Socha sv. Jana Nepomuckého
(Václav Hospodář)

Před kostelem je umístěn památník s pamětní deskou připomínající zmařené životy čtyř ležáckých chlapců. Ti byli přímo ze školy ve Včelákově odvedeni gestapem a později zahynuli v plynovém voze v Chelmnu.

Obr. x224 Detail pamětní desky (Václav Hospodář)

Obr. x225 Kostel sv. Máří Magdalény (Václav Hospodář)

Obr. x226 Sušidla v centru Včelákova (MAS Hlinecko)

Bystřice

Bystřice byla založena v polovině 16. století jako osada pro zaměstnance nedalekých hutí. Vsí prochází potok Bystřička a najdeme zde původní zástavbu s řadou roubených chalup. Na rybníku Bystřičák pořádají místní hasiči tradiční neckyádu.

Obr. x227 Bystřický rybník s rampou pro tradiční neckyádu (MAS Hlinecko)

Dolní Babákov

Je malou místní částí s několika zajímavostmi. V souvislosti se sídlem mnichů, klášteřem a kaplí o ní nacházíme zmínky již na počátku 18. století. Kaple byla později zrušena a nyní slouží jako obytné stavení. Místo ní byla v roce 1887 postavena nová kaple sva-

tého Václava. U lesní silnice z Dolního Babákova do Srní stojí kamenný kříž. Tomuto místu se říká „U Huberta“. V minulosti zde šlechtičtí majitelé panství zahajovali a končili své hony.

Obr. x228
*Historická
pohlednice
(Muzeum Hlinsko)*

To dosvědčuje i skutečnost, že zdejší lovecký zámek byl letním sídlem šlechty. Ke kratochvilím panstva sloužila také malá, do země částečně zapuštěná zvláštní stavba nad vsí. Říkalo se jí výrovna. V ní byli schováni střelci. Stříleli na dravce útočící na uvázaného výra u kolíku.

Na území Dolního Babákova stojí také jeden z památných stromů na Hlinecku. Stáří hrušně vysoké devět metrů je odhadováno na 150 let.

Obr. x229–x230 *Kaple v Dolním Babákově
a kříž v lese „U Huberta“ (Václav Hospodář)*

*Obr. x231 Lovecký zámeček v Dolním Babákově
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x232 Hrušeň Pod Kaplí
(MAS Hlinecko)*

Hůrka, Vyhnánov a Střítež

Hůrka, Vyhnánov a Střítež náleží mezi vsi vzniklé v polovině 16. století. V první polovině 20. století patřily všechny tři vsky pod obec Tisovec, pod jejíž správou byla provedena například elektrifikace nebo

regulace potoka ve Stříteži. V roce 1927 byl založen Sbor dobrovolných hasičů. Protože se vsi mezi sebou nedokázaly domluvit, nesl sbor název všech tří osad.

*Obr. x233 Kříž ve
Vyhnánově z roku
1860 pořídili místní
zbožní farníci
(Václav Hospodář)*

*Obr. x234 Kamenný
kříž ve Stříteži
z roku 1889
(Václav Hospodář)*

Příkrakov

Písemné prameny zmiňují Příkrakov poprvé v roce 1789. Na Doležálkově kopci nad obcí byl roku 1843 postaven jediný větrný mlýn v chrudimském okrese. Vznikl díky pěti společníkům. Mezi nimi byli i dva mlynáři z vodních mlýnů. Ve zděném mlýně se mlelo i za bezvětří. Tehdy poháněl mlýnské stroje žentour, v kruhovém přízemí mlýna ho tahali koně nebo krávy. I proto měl půdorys mlýna velký průměr – 14,5 metru. Byl tak největším větrným mlýnem v Česku. Stavba se však moc nepovedla a ve mlýně se mlelo jen krátce a již po roce 1860 ho zbořili kvůli technickým nedostatkům. Říkalo se, že prý byli řemeslníci podplaceni konkurenčními vodními mlynáři, aby odvedli nedobrou práci.

Dnes z mlýna zbyly zhruba dvoumetrové pozůstatky zdi schované v listnatém lesíku.

*Obr. x235 Příkrakov – pozůstatky větrného mlýna
(Marian Solčanský)*

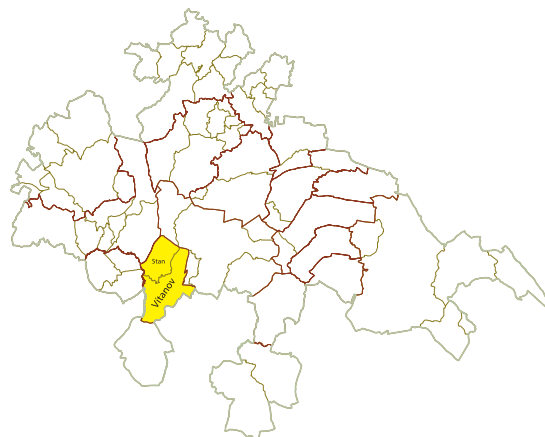
Vítanov

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 452

Velikost katastru: 6,52 km²

Nadmořská výška: 548 m n. m.

Místní části: Vítanov, Stan

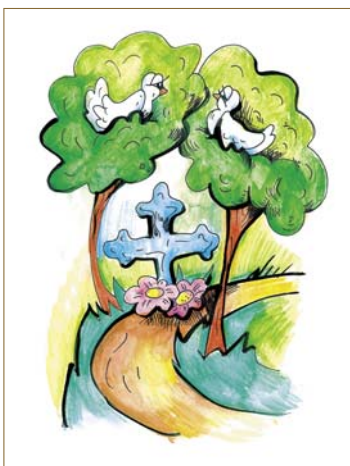

Vítanov

Vítanov je typickou údolní vsí vzniklou podél řeky Chrudimky. Historicky byla obec vždy spjatá s městem Hlinskem. První písemná zpráva o obci pochází z roku 1353, samotné osídlení území je však zřejmě ještě starší. Nad Vítanovem, ale již v katastru obce Studnice, se vypíná vrchol Přední Hradiště s nadmořskou výškou 693 metrů a krásným výhledem do okolí. A právě zde bylo vybudováno slovanské hradiště a vedla tudy i obchodní stezka z východních Čech na Moravu. Ještě v minulém století se zde při orbě na svažitéch polích nacházely střepy dávnověkých nádob.

Obyvatele Vítanova živilo zejména zemědělství a domácí tkalcovství. V 18. století pracoval ve vsi vodní mlýn, pila a kovárna.

Křížek stojící mezi dvěma lípami v poli má připomínat smutnou událost, ke které došlo při svatebním průvodu. Při něm se prý ulomilo kolo u vozu, na kterém seděli ženich s nevěstou, a oba při nehodě zemřeli. Jednu lípu pak nechali vysadit rodiče nevěsty, druhou rodiče ženicha.

Obr. x236 Ilustrace z knihy *Poznejte zelené srdce Česka* (pověst *O Vítanovském křížku*) (Iva Hauptmanová)

Obr. x237 Kříž mezi lípami – místo opředené pověstmi (Václav Hospodář)

Mezi technické zajímavosti obce patří litinový most přes Chrudimku s půlkruhovými příhradovými nosníky a železným zábradlím stáčeným na koncích. Most byl původně umístěn při stavbě továrny SATAS v roce 1888 v Hlinsku v Husově ulici a vedl také přes

Obr. x238 Litinový most v Hlinsku (Muzeum Hlinsko)

V roce 1904 si ve Vítanově zakoupil roubenou chalupu malíř a krajinář František Kaván. S krátkou přestávkou tu pobýval až do roku 1922. Některé z jeho obrazů znázorňujících krajinu Vysočiny jsou umístěny v Národní galerii. Na jeho počest byla 20. června 1937 otevřena „Turistická cesta mistra Franty Kavána“. V roce 2007 byla částečně obnovena. Vede z Hlinska do Vítanova, Dřevíkova, Svobodných Hamrů a končí

řeku Chrudimku. Poté, co se začal stavět opodál nový betonový most, byl přestěhován do Vítanova. Svému účelu slouží dodnes. Je jedním z posledních litinových mostů v České republice.

Obr. x239 Litinový most po umístění ve Vítanově (Archiv obce Vítanov)

v Trhové Kamenici. Spojuje tak obce, kde malíř nejčastěji pobýval a tvořil.

Na území obce Vítanov se nachází židovský hřbitov. Je běžně nazýván jako židovský hřbitov v Hlinsku, protože jeho vstup je situován od silnice u výjezdu z Hlinska směrem na Rváčov.

Obr. x240 Chalupa ve Vítanově, František Kaván, olej na kartonu, kolem roku 1910 (Muzeum Hlinsko)

Stan

Místní část Stan volně navazuje na Vítanov. Obce byly spojeny v roce 1958, ale stále je pomyslně odděluje potok Vítanec, vlévající se do řeky Chrudimky. Stan byl založen v 15. století a nejprve náležel benediktýnskému klášteru v Podlažicích. Po zničení kláštera připadl nasavrckému panství.

V polovině 18. století bychom zde našli vodní mlýn, hospodu, palírnu a školu. Ve Stanském (Znamenáčkově) mlýně se dodnes nachází původní funkční vod-

ní elektrárna s Francisovou turbínou. Celý objekt byl opraven a slouží jako oblíbený penzion. V roce 1861 byl ve vsi vedle pramene postaven kříž, neboť voda z něj prý byla „zázračná“. Ještě do poloviny 20. století si lidé nabírali ve studánce vodu a brali ji domů jako léčivou.

*Obr. x241–x244 Historické fotografie obce
(Muzeum Hlinsko)*

*Obr. x245 Železniční most
u Stanu v roce 1880 stržený povodní
(Muzeum Hlinsko)*

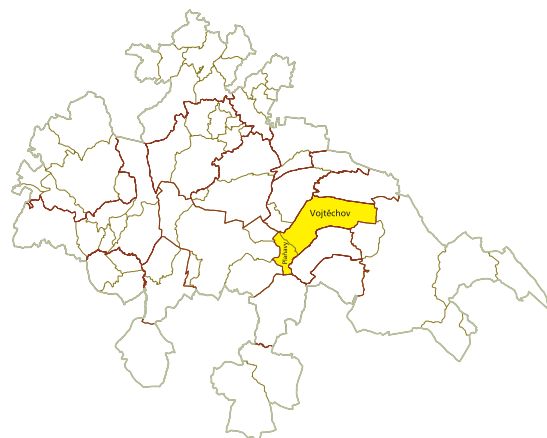
Vojtěchov

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 426

Velikost katastru: 7,13 km²

Nadmořská výška: 528 m n. m.

Místní části: Vojtěchov, Plánavy

Vojtěchov

Osada pravděpodobně vznikla již ve druhé polovině 13. století za vlády Přemysla Otakara II. a jeho syna Václava II. kolem zemanské tvrze „Lovčí hrádek“. Obec dostala název podle křesťanského jména Vojtěch. Můžeme se jen dohadovat, zda se jedná o jméno původního vlastníka tvrze, nebo se název vztahuje ke svatému Vojtěchu. První písemná zpráva o Vojtěchově pochází z roku 1392 v souvislosti s rychmburským panstvím, kterému ves patřila až do roku 1848. V 18. století se místní obyvatelé připojili k selským vzpourám proti rychmburské vrchnosti.

Obcí protéká Ranský potok (nazývaný také Vojtěchovský). Vodní energii toku využívaly v minulosti tři

mlýny. Obyvatelé Vojtěchova se živilí zejména zemědělstvím, později i těžbou nerostných surovin, například břidlice na výrobu střešní krytiny nebo těžbou železné rudy v Kladně.

Na začátku 19. století byl v obci založen rybník a vybudován malý evangelický hřbitov. Od roku 1871 projížděly Vojtěchovem vlaky na nové železniční trati vedoucí z Pardubic do Havlíčkova Brodu. Železniční zastávka tu však byla zřízena až v roce 1944. Ve Vojtěchově je také od roku 1884 činný hasičský sbor. Svou pamětní knihu vede od svého založení dodnes.

Obr. x246 Pohlednice z Vojtěchova z roku 1913 (Archiv obce Vojtěchov)

Obr. x248 Kovárna (Muzeum Hlinsko)

Obec má od roku 1975 vlastní vodovod zásobovaný vodou z osmi studní vybudovaných pod státní silnicí směrem z Hlinska na Poličku. V minulosti byla v obci kovárna, jejíž provoz byl po dlouhé době po roce 2010 obnoven. Na návsi stojí původní hostinec postavený v roce 1928 obchodníkem K. Duchečkem. V roce 1988 ho obec odkoupila a občané ho využívají jako kulturní dům a pohostinství.

Obr. x247 Most v kladenské zatáčce leží v katastrálním území obce Vojtěchov (Archiv obce Vojtěchov)

Obr. x249 Hostinec na návsi ve Vojtěchově (Muzeum Hlinsko)

V roce 2010 byla na návrší Na hrbovatkách v nadmořské výšce 589,9 metrů otevřena 16,35 metrů vysoká Vojtěchovská rozhledna.

V obci zůstalo dochováno mnoho starobyklých vesnických domů a usedlostí. Dávají Vojtěchovu osobitě kouzlo. Najdeme zde i jeden z majestátních památných stromů, a to lípu srdčitou ve věku asi 300 let.

Obr. x250–x251 Vojtěchovská rozhledna a Památný strom – lípa srdčitá (MAS Hlinecko)

K Vojtěchovu je stezička

svatební

K Voj - tě - cho - vu je ste - zič - ka sa - mý há - je - ček,
pojd', má mi - lá vy - pro - vod' mě sví - tí mě - sí - ček.

1. K Vojtěchovu je stezička
samý háječek,
pojd', má milá, vyprovod' mě,
svítí měsíček.
2. Jak pak bych tě, můj Pepíčku
vyprovázela,
dyť jsem já tě ani věrně
nemilovala.
3. Jestli jsem tě milovala,
to bylo špásem,
nevěděl jsi, můj Pepíčku,
jaká šelma jsem.
4. Ona sedí za stolečkem
jako růžička,
nedala sobě odnésti
svého věnečka.
5. Můj věneček z rozmarýny
pěkně pletený,
a já za něj mám dostati
čepeček bílý.
6. Čepec bílý, vyšíváný
tak jako jiná,
aby o tom každý věděl,
že jsem já žena.

Obr. x252 Píseň ze zpěvníku *K Vojtěchovu je stezička* (sběr námětu z 19. století
Čeněk Holas, přepis do not Roman Fišer, kresba Kamila Skopová)

Pláňavy

Pláňavy jsou poprvé zmíněné roku 1706. Jak napovídá název, obec vznikla zplaněním části lesa. Dřevo se zde kácelo pro výrobu dřevěného uhlí v milířích. Na mnoha místech dodnes nacházíme v půdě zbytky dřevěného uhlí. To se využívalo v hutích při výrobě železa a v kovárnách při zpracování kovů.

Obr. x253 Zima na Pláňavách (Marian Solčanský)

Někteří obyvatelé se živili také jako horníci v kladenských dolech na železnou rudu, jejichž štolý dosahovaly hloubky 12 až 14 metrů.

V současné době je zde několik obydlených domů a bývalá hájenka. Pláňavy spadají do území CHKO Žďárské vrchy.

Obr. x254 Pláňavy – dům č.p. 6 „Čihadlo“, postavený okolo roku 1790 vyhořel v 60. letech 20. století (Kronika Karel Makovský)

Výcvikový tábor skončen. V pátek minulého týdne byl táborovým ohněm za přítomnosti plukovníka gen. štábu Květiláčka, podpluk. gen. štábu Wiedermana a majora gen. štábu Sekala, kteří hlínecký výcvikový tábor navštívili z příkazu min. národní obrany. ukončen kurs instruktorů branných středisk. Škoda, že program, který navštívili účastníci kursu, nemohli být provedeni vonku za záře táboráka. Přeslo a proto se vše dalo v přednáškové hale, kde také na počátku ke shromáždění promluvil vojákovi řeč plukovník generálního štábu Květiláček, po jehož proslovu frekventanti spontánně zapěli se všemi přítomnými státní hymnu. V programu, v něm vystoupili jednotlivci i celé roty, ve zpěvu písní přednesla Dyková „Země mluví“ s! Květa Ruprechtová s citovým porozuměním. Zábava pokračovala i po programu a v sokolovně se konal večerok na rotnoacnou příslušníků I. roty s veštelcem, majarem jezdeckva Těšilem, kterému byl frekventantv předán dar co upomínka na společné prožitě chvíle. Obdržel náramkové hodinky a album s fotografiemi z tábora. Tímto večerkem byl ukončen výcvikový tábor, o němž se jeho příslušníci velmi pochvalně vyjadřovali, a můžeme-li jim všem věřit, přinese tento tábor své ovoce ve zvýšeném turistickém ruchu v příštích letech. I takto znamenat tábor velmi slušný přinos peněz do Hlinska a částka, kterou zde páni frekventanti zanechali, se odhaduje na více než 60000 Kč, a to již něco znamená. Bude-li se město ucházeti a jistě tak učiní o pořádání dalších táborů v Hlinsku musí svým nakladem bezpodmínečně vybudovati rádně a všem předpisům vyhovující koupaliště, dobře stětovanou cestu k táboru, kamž bule muset být zaveden jak vodovod, tak i elektrické osvětlení. Předpokládáme, že město toto vše učiní, když se bude jednat o zřízení stálého výcvikového tábora, který bude v provozu i v zimních měsících. Důstojníci frekventanti resp. jejich dámy učinili v Hlinsku nákupy jak koberců, tak i kožlín a tento obchodní obrat není nám možno (přirozeně) odhadnouti, ale jistě bude dosti velký. Shrnu-li se všechny tyto klady a ta okolnost, že Hlinsko bylo v době konání tábora tak rušné, že není prostě pamětníků takového ruchu, musí se celá veřejnost přičiníti o to, aby se v Hlinsku výcvikový tábor zřídil navěsto. Bude to dalším krůčkem k dosažení dalších a dalších vojenských i jiných jednotek do Hlinska. Prvý krok ke známosti (a ten byl vesměrně dobrý) byl učiněn. Nepokazme to! Frekventantům v příštím roce na shledanou!

Obr. x255–x256 V srpnu roku 1938 se na území mezi Pláňavami a Hlinskem uskutečnil Výcvikový tábor II. sboru (Muzeum Hlinsko?????????)

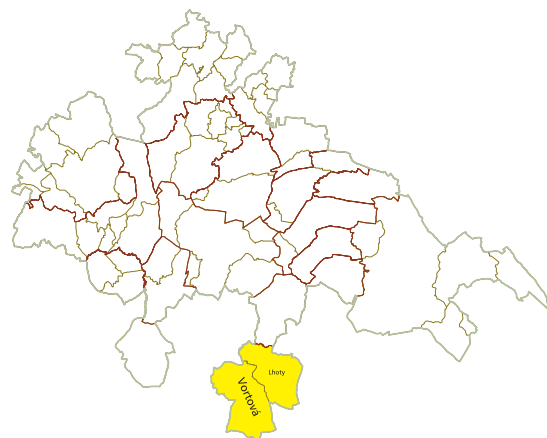
Vortová

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 235

Velikost katastru: 12,14 km²

Nadmořská výška: 612 m n. m.

Místní části: Vortová, Lhoty

Vortová

Obec Vortová byla pravděpodobně založena podlažickým mnichem roku 1421 poté, co byl klášter v Podlažicích vypálen husity. Starší podoba názvu obce je „Ortová“, a to podle latinského výrazu „Ortos“, označujícího mnicha, který se postil v horách. V místním lidovém podání se traduje, že název pochází od německého slova „Warte“, znamenající strážní věž

nebo hlásku. Svádí k tomu i poloha obce na českomoravském pomezí. Obec se za svou historii dočkala mnoha různých majitelů, ale také několika vysídlení původních obyvatel do úrodnějších oblastí a opětovného osídlení nově příchozími.

Jako jedna z mála obcí v regionu zatím (ke konci roku 2018) nemá Vortová schválený obecní znak.

Obr. x257 Historická pohlednice obce (Muzeum Hlinsko)

Obr. x258 Myslivna Doubrava ve Vortové (Muzeum Hlinsko)

Tradičním zaměstnáním místních byla práce v lese, zemědělství a především pěstování a zpracování lnu. Vortová se postupně rozrůstala, měla svoji školu, hospodu, dva mlýny, pilu a skelnou huť. Byly zde vybudovány rybníky Utopenec, Zlámanec a Návesník.

Všechny tři jsou dnes přírodními památkami. Počátkem 20. století nastal mohutný nástup výroby koberců pro hlinecké továrny a vzkvétalo i „necování“ vlasových sítěk.

Obr. x259 Přírodní památka Návesník (MAS Hlinecko)

Obr. x260 Přírodní památka Zlámanec (MAS Hlinecko)

Dominantou obce je kaple Nanebevzetí Panny Marie. Byla postavena roku 1882 v pseudorománském stylu. Téměř pohádkovým dojmem působí rezidence

z roku 1906 zvaná Myslivna Doubrava. Projektoval ji pražský architekt Josef Fanta na objednávku královéhradeckého biskupa Josefa Doubravy.

Obr. x261–x262
Kaple na počátku
20. století
a počátkem
21. století
(Muzeum Hlinsko,
Václav Hospodář)

V obci najdeme mnoho původních roubených stavení a dochovalých objektů lidové architektury, i proto patří k nejmalebnějším vesnickým sídlům na území Hlinecka. Vortová vešla do povědomí široké veřejnosti jako jedna z obcí, kde se dodržují obyčejové tradice

Obr. x263 Dochovalá roubená stavení
(Václav Hospodář)

Lhoty

Lhoty ležící na kopci nad Vortovou byly k Vortově připojeny v roce 1850. Dříve zde stál panský dvůr. Ten však vyhořel a již nebyl obnoven. Nad obcí, z místa

Obr. x265 Haltýř ve Lhotách
(MAS Hlinecko)

masopustních obchůzek a masek na Hlinecku. Vortovský masopust je součástí památky zapsané na reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO.

Obr. x264 Masopustní obchůzka ve Vortové
(MAS Hlinecko)

nazývaného „na Hertlově louce“, kde stojí žulový kříž, se naskýtá nejhezčí výhled do okolí. V osadě najdeme dva dnes již vzácně zachovalé kamenné haltýře.

Obr. x266 Kříž ve Lhotách z roku 1878
(Václav Hospodář)

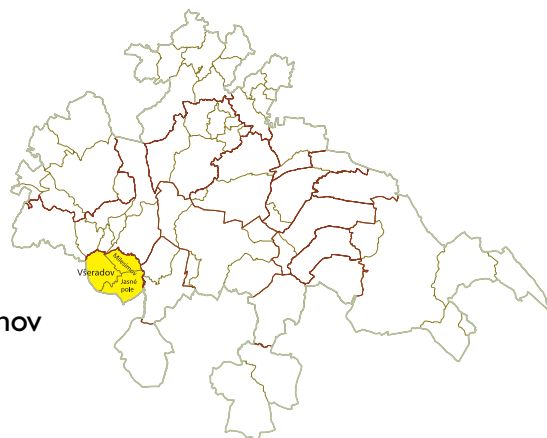
Všeradov

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 145

Velikost katastru: 5,09 km²

Nadmořská výška: 572 m n. m.

Místní části: Všeradov, Jasně pole, Milesimov

Všeradov

Název obce je odvozen od křestního jména Všerad, který byl pravděpodobně zakladatelem vsi. První písemná zmínka o Všeradově pochází z roku 1487.

Všeradov je typickou vsí s historickou okrouhlou návsi, v jejímž centru stojí vzrostlé stromy, křížek a nově postavená dřevěná kaplička se zvonící. Kromě tradičního zemědělství bylo hlavním zdrojem obživy

zdejších obyvatel pěstování a zpracování lnu. Tkalcovské řemeslo se v některých staveních udrželo až do poloviny 20. století. Dokladem toho je dochovalá drobná roubená stavba – suška lnu na západním okraji obce. Tkalcovský stav, který v expozici muzea v přírodě na Veselém Kopci, pochází také ze Všeradova, od rodiny Drápalíků.

Obr. x267 Letecký snímek Všeřadova (Oldřich Černý)

Obr. x268 Tkalcovský stav ze Všeradova
(MP Vysočina)

Obr. x269 Drobná roubená stavba - suška lnu na západním okraji obce Všeradov, foto z roku 1974.
(Luděk Štěpán)

Obr. x270 Suška lnu na Veselém Kopci pochází ze Všeradova (MAS Hlinecko)

Obr. x271 Všemradovská návěs se zvoničkou a křížkem
(Vladislav Pavlíček)

Známým místem opředeným několika pověstmi je křižovatka na rohu dvou lesních cest před obcí s obrázkem Panny Marie. U křižovatky prý strašilo, a tak zde místní pověsili obrázek svěřice, aby chránila kolemjdoucí.

Obr. x272 Ilustrace z knihy
Poznejte zelené srdce Česka
(pověst O strašidlech všeradovských)
(Iva Hauptmanová)

Milesimov

Milesimov své jméno získal podle zakladatele Jana Karla Caretto hraběte Millesimo, který spravoval nasavrcké panství v polovině 18. století. V osadě Milesimov se nachází jedna z nejvýznamnějších lidových technických památek východních Čech – Králova pila. Je to nejstarší dochovalá roubená stavba vodní-

ho obilního mlýna s pilou s jedním listem, tzv. jednuškou, v Čechách. První zprávy pocházejí již ze 14. století. Mlýn fungoval do roku 1944. Pila skončila s výrobou o rok později. Objekt je trvale obýván a je veřejnosti nepřístupný.

Obr. 273–274 Králova pila v roce 1971 (Muzeum Hlinsko)

Jasné Pole

Osada Jasné Pole vznikla až v 18. století. Leží v malém údolí tvořeném Barchaneckým potokem. Potok se pod osadou vlévá do řeky Slubice. Původně se osada jmenovala „Schönfeld“ podle svého zakladatele Františka Josefa hraběte ze Schönfeldu, majitele nasavrckého panství. Ten byl okouzlen výjimečností této lokality s rozlehlými loukami a drobnými remízky.

Za hranicemi místní části Jasné Pole obce Všeradov leží oblíbený rekreační rybník Jánuš.

Obr. x275 Rybník Jánuš (MAS Hlinecko)

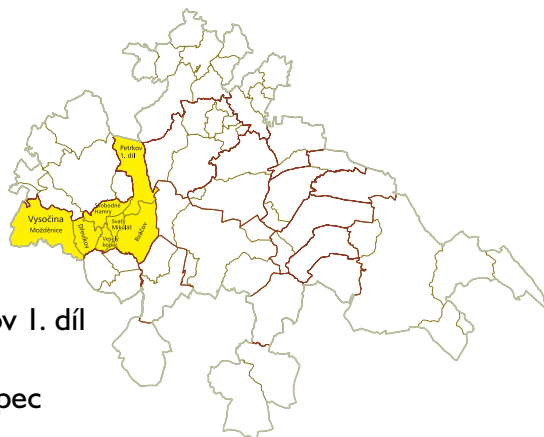
Vysočina

Počet obyvatel k 1. 1. 2018: 696

Velikost katastru: 17,87 km²

Nadmořská výška: 567 m n. m.

Místní části: Dřevíkov, Možděnice, Petrkov I. díl
Rváčov, Svatý Mikuláš,
Svobodné Hamry, Veselý Kopec

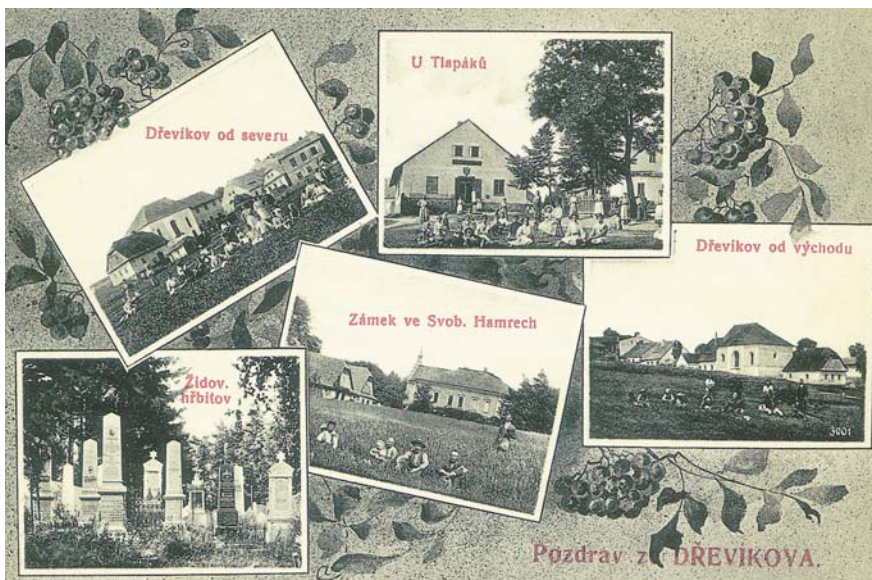
Obec Vysočina vznikla v roce 1960 sloučením několika obcí. Správa obce se nachází ve Dřevíkově. Všechny místní části a osady obce mají společné velké množství zachovalých roubených staveb a historických objektů. Území obce se rozprostírá na pomezí

Železných hor a Žďárských vrchů a příroda v obou chráněných krajinných oblastech je velmi rozmanitá. Zdejší krajina inspirovala ke tvorbě mnoho významných malířů krajinářů.

Dřevíkov

Nejstarší písemné zmínky o obci Dřevíkov pocházejí z 16. století. Původně zde stával panský dvůr, pivovar a domy poddaných obklopující náves. V 18. a 19. století zde žila početná židovská komunita, Židé tvořili asi polovinu všech obyvatel. V té době

vznikla židovská ulička s dodnes částečně zachovalou zděnou zástavbou, bývalou vinopalnou, draslounou, školou a synagogou. Ta nahradila roubené chalupy, které zničily dva velké požáry v 19. století.

Obr. x276 Historická pohlednice z Dřevíkova (Muzeum Hlinsko)

Obr. x277–x278 Pohled na židovskou uličku a historické fotografie Dřevíkova (Archiv obce Vysočina)

Nedaleko za obcí leží na kraji lesa dochovalý židovský hřbitov, založený roku 1740. Židovské hřbitovy byly tehdy zřizovány dál od sídel a vstupovalo se do nich z odvrácené strany od vesnice. Proto jsou na hřbitově nejstarší náhrobky k dnešnímu vstupu obráceny zadní stranou. Mezi židovské zvyky patří pokládání kamínků na náhrobky, protože v pouštních oblastech, odkud židé pocházejí, nerostly květiny.

Obr. x279 Kamínky na náhrobcích (Václav Hospodář)

Obr. x280 Židovský hřbitov v Dřevíkově (Václav Hospodář)

Obr. x281 Historické foto židovského hřbitova (Muzeum Hlinsko)

Hlavní zdrojem obživy obyvatel byla kamenitá polička, pěstování lnu a jeho zpracování. Po usušení a vytření se len spřádá na kolovratech a z příze se tkaly látky na tkalcovských stavech.

Obyvatelé se také živili vlasářstvím a síťováním, tedy vykupováním lidských vlasů a zhotovováním vlasových sítěk. Vlasaři museli mít povolení obchodovat s lidskými vlasy a měli zákazníky z Moravy i vzdálenějších míst v Čechách. V roce 1911 vlasářství zcela zaniklo, ale tradice síťování se držela v Dřevíkově dále jako domácí výroba.

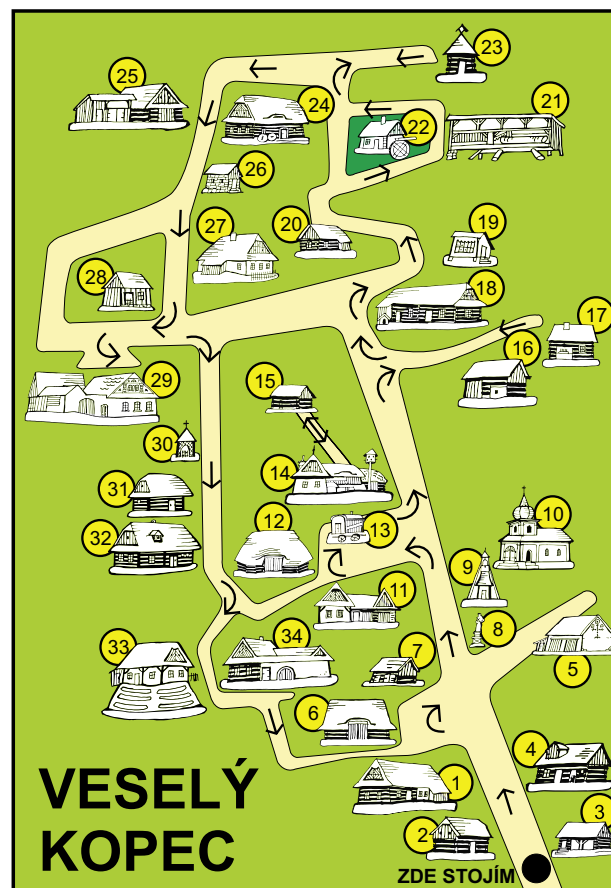
Veselý Kopec

Osada Veselý Kopec vznikala v 16. století, tvořily ji rozptýlené zemědělské usedlosti, mlýn s pilou a pekařství. Dnes se zde nachází Muzeum v přírodě Vysočina. Od roku 2019 je součástí Národního muzea v přírodě. Svým návštěvníkům přibližuje lidové stavitelství, život a práci obyvatel jihovýchodní části Pardubického kraje a oblasti Horácka.

1. Usedlost z Hlinecka; 2. Sýpka; 3. Ovčín z Hradiště u Nasavrků; 4. Výměnek; 5. Stodola – soukromý objekt; 6. Čtyřboká stodola; 7. Prasečí chlívěk; 8. Sv. Jan Nepomucký; 9. Zvonička z Jeníkova; 10. Veselokopecská kaple; 11. Usedlost z Lezníku; 12. Polygonní stodola ze Sádka u Poličky; Loutkářská maringotka; 14. Usedlost u Pilných; 15. Haltýř se studánkou; 16. Suška ovoce ze Stržiteže; 17. Suška lnu – pazderna ze Všeradova; 18. Hájěnka z Kozojed; 19. Včelín; 20. Obydlí bezzemka; 21. Vodní pila z Dolní Sloupnice; 22. Vodní olejna z Damašku; 23. Záhřívka z přivratu; 24. Mlýn; 25. Sekernická dílna; 26. Stupník na tlučení trísla; 27. Míčková chalupa z Herálce; 28. Gregorova dílna z Herálce; 29. Statek z Mokré Lhoty; 30. Kaplička ze Rváčova; 31. Kolářská dílna; 32. Žejdlíkova truhlářská dílna ze Svatouchu; 33. Chalupa z Dolního Újezdu; 34. Výměnek ze Širokého dolu – hospoda

Po stavbě silnice a zavedení dopravy mezi Hlinskem a Trhovou Kamenicí přes Dřevíkov po roce 1930 se naskytla místním obyvatelům možnost pracovat v hlineckých továrnách. Kvalitní vlněné kostkované látky z Dřevíkova se po válce vyvážely do Anglie a Irsku. Výroba se později přesunula do Hlinska.

V Dřevíkově má pamětní desku rodák, spisovatel a učitel František Hrnčíř. Byl prvním vystudovaným občanem Dřevíkova, lidé si ho vážili a byli na něho náležitě pyšní.

Jančour

Malá osada Jančour spadá částečně k území Dřevíkova a částečně k území Možděnice, historie ho však spojuje významně s Možděnicí. V minulosti fungoval

pod Jančourským rybníkem hamr, dodával železo pro možděnickou kovárnu. Osada je většinou využívána k rekreaci a pořádají se zde dětské letní tábory.

Možděnice

Možděnice vznikla v 15. století jako osada rolníků, lesních a rybníčních dělníků a řemeslníků. Fungovaly zde postupem času dva hamry, dva mlýny a pila.

Na území obce se nacházelo devět rybníků. Uprostřed vsi byl Náveský rybník s mlýnem a dnes již bývalý rybník Komorník.

Obr. x282–x283 Náveský rybník – historická fotografie z roku 1938 a fotografie z roku 2018 (Muzeum Hlinsko, MAS Hlinecko)

Největším rybníkem je dodnes rybník Kaprový, kde byl kdysi také možděnický mlýn. Mlel do roku 1930, o dvacet let později vyhořel. Vzácnou stavbou je „Bláhova“ kovárna s roubeným patrem. Je nejstarší vybavenou kovárnou ve východních Čechách. K historickým objektům patří i bývalá roubená škola a haltyře postavené nad prameny vody. Sloužily k chlazení a ukládání nadojeného mléka a potravin.

Obyvatelé se živili také dřevorubectvím, předením lnu, výrobou šindelů a až do 20. let 20. století vlasářstvím a síťováním. Za první světové války byl v Mož-

děnici obcí zřízen tzv. chudobinec. Sloužil k ubytování chudých.

Obec má výjimečně dochovalou historickou zeleň. Právě ona napomohla k ocenění obce Vysočina Zelenou stuhou Pardubického kraje. Ta je udělována právě za péči o zeleň.

Obr. x284–x285
Kamenné haltýře
na návsi a u č.p. 18
v Možděníci
(MAS Hlinecko)

Rváčov

Rváčov je největší ze všech místních částí Vysočiny. První písemná zmínka o něm společně s osadou Svatý Mikuláš pochází z roku 1487, kdy ves patřila žumbereckému panství. Založena však byla o století dříve

podlažickým klášteřem. Od roku 1790 náležel Rváčov pod panství Nasavrky. Zemědělství a zpracování lnu poskytovalo obyvatelům obživu.

Obr. x286 Historická
pohlednice
(Archiv obce Vysočina)

*Obr. x287–x288 Musilův hostinec a škola
(Muzeum Hlinsko)*

U výjezdu z obce směrem na Trhovou Kamenici stojí na odbočce na Petrkov kříž. Je opředen pověstí. Podle ní se do sebe zamilovali dva mladí lidé z Petrkovy. Dívku však chtěl bohatý muž jménem Durdil. Na chudého petrkovského mladíka svedl zapálení stodoly ve Rváčově, odkud Durdil pocházel. Kvůli tomu mladíka odvedli na vojnu. Durdil si tak svatbu s dívkou vymohl. V den svatby se však mladík vracel z vojny. Jel na koni s pistolí a připraveným jedem. V tomto místě zastřelil ženicha, nevěstu a družbu. Sám po činu požil jed a zemřel.

Petrkov I. díl

Petrkov 1. díl tvoří usedlosti roztroušené mezi lesy, od 16. století se tu usazovali lesní dělníci.

*Obr. x289 Kříž na odbočce
k Petrkovu ze Rváčova
(MAS Hlinecko)*

*Obr. x290 Petrkov – myslivna
(Muzeum Hlinsko)*

Svatý Mikuláš

Svatý Mikuláš je maličkou osadou obce Vysočina s krásným kostelem svatého Mikuláše, postaveným před rokem 1350, sbírkou litinových křížů a kamenným náhrobkem předposledního rváčovského rychtáře Františka Krejčího. Místo, kde byl založen svatomikulášský kostel, lákalo pro bohatství železa snad už keltské osadníky. Vedla zde také starodávná obchodní stezka. Jižně pod vsí se nachází rybník s tzv. čertovým

kamenem a otiskem čertova kopyta. K němu se váže známá pověst o stavbě kostela. Čert chtěl stavbě zabránit, a tak odnášel kamení připravené na stavbu kostela a rozhazoval ho na protější kopci. Byl však vyrušen andělem. Ten po čertovi sekl mečem tak prudce, že kámen v jeho ruce přesekl. Vylekaný čert při útěku zanechal na kameni otisk svého kopyta.

Obr. x291–x292 Svätý Mikuláš v letech 1895 a 2014 (Muzeum Hlinsko, Marian Solčanský)

Svobodné Hamry

Svobodné Hamry byly osídleny zřejmě v polovině 14. století, název Svobodný Hamr se objevil poprvé v roce 1682. Jak název vypovídá, osada vyrostla kolem železného hamru. V něm se z místních železných rud

vyrábělo železo až do konce 17. století. Vodní kola poháněla také mlýn, olejnu, plátenickou valchu a stoupnu na tříslu.

Obr. 293–294 Protékající řeka Chrudimka v místě u starého mlýna ve Svobodných Hamrech v roce 1925 a 2018 (Archiv obce Vysočina, MAS Hlinecko)

V 16. století byl postaven renesanční zámek, v 19. století se stal významným kulturním centrem. Tehdejší majitel Jan Nevole byl velkým vlastencem a přítelem Josefa Kajetána Tyla. Na záměcku často hostil řadu významných osobností, jako například

Františka Palackého, učitele a spisovatele Karla Václava Raisa nebo generála Zacha. Zach byl blízkým spolupracovníkem Ľudovíta Štúra. Naproti hamru je unikátní stará roubená krčma. Je nejdéle provozovanou hospodou v Pardubickém kraji.

Obr. x295–x296 Krčma a její interiér na poč. 20. století (Muzeum Hlinsko)

Ve Svobodných Hamrech pobývali také významní čeští malíři – František Kaván a Gustav Macoun.

V posledních letech se Svobodné Hamry staly vyhledávaným cílem golfistů díky velmi zdařilému golfovému hřišti.

Na závěr nesmíme opomenout jeden z největších úspěchů obce Vysočina a území MAS Hlinecko.

V roce 2015 byla obec oceněna Zlatou stuhou Vesnice roku Pardubického kraje a získala druhé místo v národním kole Vesnice roku ČR.

Obr. x297 Ocenění v soutěži Vesnice roku 2015 (Archiv obce Vysočina)

*Na tvorbě Čítanky vlastivědy Hlinecka se textově i koncepčně podílel kolektiv autorů Místní akční skupiny Hlinecko, z.s.: **PhDr. Magda Křivanová, Ing. Olga Ondráčková, Mgr. Marian Solčanský.***

*Některé pasáže o přírodě doplnil **Mgr. Václav Hospodář**, údaje z období 2. světové války **PhDr. Vojtěch Kyncl, Ph.D.**, **Václav Benda** historické zajímavosti ve vztahu k městu Hlinsku.*

*Fotografie z roku 2018 byly pořízeny za spolupráce zástupců jednotlivých obcí **Ivou Groulíkovou, DiS.** (u fotografií zkráceně označeno MAS Hlinecko).*

*Většinu historických fotografií zapůjčilo k uveřejnění **Městské muzeum a galerie v Hlinsku** (u fotografií zkráceně označeno Muzeum Hlinsko). Historické fotografie z obcí a jejich místních částí byly poskytnuty z archivu jednotlivých obcí nebo jejich občanů.*

Publikace byla doplněna fotografiemi ostatních autorů, kteří jsou uvedeni pod jednotlivými snímky.

*Jazykové korektury textu zajistily **Bc. Tereza Ondráčková a kol.**, mapa byla připravena na zakázku akciovou společností **Kartografie PRAHA**, grafiku a tisk provedla tiskárna **Grafies a.s., Hlinsko.***